

Akademi Mecmuası

178

NİSAN 2016 / YIL 45 / 2

KUBBEALTI
AKADEMİ
Mecmuası

KUBBEALTI AKADEMİ

Mecmuası

Sayı 178
Yıl 45/2
Nisan 2016

Üç ayda bir yayınlanır.
Yerel Süreli

Kubbealtı İktisâdî İşletmesi adına sâhibi
İdris Alhanlıoğlu
Yazı işleri müdürü
İpek Dağlıoğlu

Yayın danışmanları
Prof. Dr. Mustafa Fayda
Prof. Dr. Mustafa Tahralı
Prof. Dr. Kâzım Yetiş
Dr. İ. Aydın Yüksel

Dergi tasarımı Kapak Tasarımı
Kubbealtı Muhammed Nur Anbarlı

Kapak Uygulama: Melik Uyar

info@kubbealti.org.tr
www.kubbealti.org.tr
Kubbealtı İktisâdî İşletmesi
Peykhane Sokağı No.3
34126 Çemberlitaş-İstanbul
Tel: 212 516 23 56-518 92 09
Faks: 212 638 02 72

Abone bedeli
Yurtiçi: 30.- TL.
Kurumlar: 30.- TL.
Yurtdışı: 30.- USD, 25 euro

Banka hesap no:
Vakıflar Bankası, Beyazıt Şubesi
00158007260409914

Garanti Bankası, Çemberlitaş Şubesi
TR54 0006 2000 0440 0006 298709

Posta Çeki No. 337056

Baskı Özal Matbaası
Davutpaşa Cad. 81/39 Topkapı/İstanbul
Tel: 212 565 25 99

Mecmuamızdaki yazılar kaynak
gösterilerek iktibas edilebilir.

İçindekiler

5	Değerli Kubbealtı Dostları, <i>Kubbealtı</i>
7	Sâmiha Ayverdi'den Ülkü Vehbi Güneri'ye Mektup, <i>Sâmiha Ayverdi</i>
9	Yaşayan Süheyl Ünver, <i>Hasan Âli Göksoy</i>
14	Sanat Hayâtıma Işık Tutan Eller, <i>İnci Birol</i>
27	Şark'ın İzmihlâli yâhut Yahyâ Kemal'in İthaf Manzûmesi, <i>Prof. Dr. Abdullah Uçman</i>
40	Udun Büyük Üstâdı Ali Rifat Çağatay'ın Aziz Hâtırasına, <i>Hicran Göze</i>
49	Dâr-ı Dünya Söylentileri, <i>Kâmil Uğurlu</i>
51	Edebiyat Üzerine Yazanlar, <i>Prof. Dr. Semahat Yüksel</i>
63	Prof. Dr. Gürsel Aytaç ile Mülâkat, <i>Kubbealtı</i>
68	Münip Utandı Mûsikîye Başlarken, <i>Fâtih Erbaş</i>
74	Sütçü-Özcan Ergiydiren

Değerli Kubbealtı Dostları...

Sizleri bahar sayımızla selâmlıyoruz. Yeni sayımızda da yine başta Sâmiha Ayverdi olmak üzere değerli şâir ve yazarlarımızın yazıları yer alıyor.

Mecmuamızda iki de sürpriz var: Özcan Ergiydiren Beyefendi yıllar sonra tekrar yazmaya karar verdi ve çocukluğuna dâir hâtıralarından yola çıkarak kaleme aldığı “Sütçü” isimli hikâyesini bizimle paylaştı. Bununla berâber Cumhurbaşkanlığı Klasik Türk Müziği Korosu’nun solisti Münip Utandı da bize mûsikî hayâtının başlangıcını anlattı. Keyifle okuyacağınızı ümit ediyoruz.

Bu bahar da yine yoğun bir program ve yeni kitaplarla karşınızdayız. 13 Nisan 2016 günü Prof. (h.c) Uğur Derman, Dr. Aydın Yüksel ve Prof. Dr. Muhittin Serin hocalarımızca verilecek “Hat ve Kitâbe Kültürü” seminer programına başlıyoruz. “Beş Şehirli Münnevver” programımızın sonuncusunu da Ekrem Hakkı Ayverdi’yi yâd etmek için 14 Nisan 2016 târihinde vakfımızda gerçekleştireceğiz.

13-15 Mayıs 2016’da Deniz Müzesi’nde vakfımız adına düzenlenecek sergide, 14 Mayıs 2016 Cumartesi günü Çemberlitaş’ta vakıf merkezimizdeki kermesimizde ve Ramazan ayındaki Diyânet Kitap Fuarı’nda da sizleri görmek isteriz.

Bu arada, ilk dördü çıkmış olan Sâmiha Ayverdi Mektuplar serisinin en az sekiz kitaptan oluşacağını müjdesini verelim. Umarız, “Mektuplar-1 Sâmiha Ayverdi, Belkıs Dengiz Mektuplaşmaları”, “Mektuplar-2 Sâmiha Ayverdi, Annemarie Schimmel Mek-

tuplaşmaları”, “Mektuplar-3 Sâmiha Ayverdi, Nâzik Erik Mektuplaşmaları” ve “Mektuplar-4 Sâmiha Ayverdi, İlhan Ayverdi Mektuplaşmaları” kitaplarını beğenmişsinizdir. Bu vesîle ile Sâmiha Ayverdi’nin “İthafılar” kitabının çıktığını da hatırlatalım.

Ayrıca, Galip Çakır’ın “Türkçe’yi Doğru ve Güzel Konuşma”, İpek Dağlıoğlu’nun “Osmanlı Türkçesi Seçme Metinler”, Ayşe Gök-türk Tunceroğlu’nun “Öküzün Boynuzundaki Dünya”, kitapları da raflardaki yerini alıyor. Tunceroğlu’nun tatlı üslûbuyla dünyâyı ge-zecek, Gâlip Çakır’ın güzel Türkçesi ile lisânınızdaki hatâları fark edeceksiniz.

Büyük eseri en sona bıraktık. Otuz dört yıllık bir emeğin ürü-nü olan Misalli Büyük Türkçe Sözlük, yine tek cilt hâlinde ama bu se-fer daha ince kâğıdı, daha az yer kaplayan ve daha hafif yeni baskısı ile satışa sunuldu.

Yazımızı bitirmeden önce üzücü bir haberi de sizlerle paylaşt-irmek isteriz. Vakfımızın büyüklerinden güler yüzlü, zarif insan Prof. Dr. Fevzi Samuk Hakk’a yürüdü. Cenâzesi 17 Mart Perşembe günü Merkezefendi Câmiinden çok büyük bir kalabalıkla yine Merkeze-fendi Kabristanındaki istirahatgâhına tevdi edildi.

Bir sonraki sayımızda inşallah güzel haberlerle görüşmek üzere...■

Sâmiha Ayverdi'den Ülkü Vehbi Güneri'ye Bir Mektup

6 Kasım 1954

Sevgili Oğlum Ülkü¹,

Bir İstinye'de, bir de İstanbul'da iki mektubunu aldım. Artık anlatmaya hâcet yok... Ne derece vakitsiz olduğunu biliyorsun; onun için kısaca en mühim noktalara temas edeceğim.

Oğlum, tekrar etmeye hâcet yok ki senin çekingenliğın -belki lüzûmünden fazla- içine kapalılığın başkaları için bir tenkit ve muâheze sebebi olabilir; fakat ben seni tanıdımsa tanıdım; sen de beni öyle. Şu halde şimdiye kadar içinde birikip kalmış ana-evlât yâhut baba-evlât tahassüslerini istediğın gibi döküp sayabilir, yüreğının bu ihtiyâcını ve ibrâminı rahat rahat tatmin edebilirsin. Anan, müsâmaha ve şefkatle doludur; kaldı ki senin şevk ve tahassüslerinin bir müsâmahaya da ihtiyâcını yoktur. Haddizâtında senin hoş görülmeyecek ne bir sözün ne de bir hareketin vâkidir.

Aslına bakılırsa ben de vaktinde çok içine kapalı bir çocuktum; babam, bir çocuğın arsız, terbiyesiz, hattâ berbat edecek kadar şımartıp yüz verdiği halde, bu haddinden fazla alâka ve muhabbet, beni dâimî bir teyakkuz ve derlenip toparlanmaya, böylece de dâima kendi kendisiyle hesaplaşmaya sevk ederdi. Ne ise geçen geçmiş... Çocukluğında eksik kalan bir cepheyi Cenâb-ı Hak bugün telâfi eder olmuş... Belki de daha hoş.

Para mes'elesine gelince, istersen o 150 lirayı geri gönder,

¹ Ülkü Vehbi Güneri: d.1923-ö.1978 Orman Teknisyeni

burada kendi imzâm ile senin adına bir hesap açayım ve daha da iş yaptıkça o hesâba yatırayım. Bana bir emrihak vâki olacak olursa Sinan'ın annesi tek vârisimdir ve çok doğru, hakka çok riâyetkârdır... Bir kimsenin tek kuruşu kendisine geçecek diye ödü kopar. Onun için senin hakkında evvel Allah tek kuruşuna kadar ziyan etmeden eline verir. Buradan sipâriş mes'elesine gelince, yakınlarımdan bir kimse, sana model yollayıp ve eb'ad verip bâzı şeyler isteyecek. Gene idâreden satın alır, mâliyetini, ambalaj ve sâir masraflarını da bildirirsin. Gerek idâreye ödediğin gerek ayrıca ettiğin masrafı sana yollarız, el emeğini de burada açtıracağım hesâba yatırırız.

Arkadaşın Ahmed'e çok selâm söyle. Cenâb-ı Hak onu da cümledenizi de hidâyet ve feyzine mazhar etsin, nefsinizin iğvâsına uydurmasın. Küçük Mehmed için düşündüğün tabîî ki doğru... Evlâtlarını terk edecek değilsin a... Yeter ki senin ve annen için ciddî bir külfet olmasın. Büyük oğlunun hangi mektepte bulunduğunu öğrenirsen ve ben de bir imkân bulursam gidip görmek isterim. Fakat belki de idâre böyle bir mülâkat kabul etmez; zîra benim nizâmî bir salâhiyet ve karâbetim yok.

Sana, vaktiyle saklamış olduğum birkaç gazete maktuâsı ile yeni İstanbul Gazetesi'nde çıkan bir röportaj göndereceğim.

Buradaki bâzı mobilya mağazalarında o kadar zarif, nâzik eşyâlar var ki, sana gösteremediğim için ne kadar esef ettiğimi tahmin edemezsin. Hele bronzla karışık eski Fransız stili benim için en güzel eşyâlar meyânındadır. Eğer bunları görüp tekniğini öğrenirsen, daha da âlâlarını yapacağına hiç şüphe etmiyorum. Maamâfih sana göndermiş olduğum Apollo isimli mecmuâyı iyi tetkik et; gözün iyi ve zarif işle istinas peyda etsin.

İşte böyle oğlum şimdilik hoşça kal... Çok selâm kelâm. ■

Yaşayan Süheyl Ünver¹

Hasan Âli Göksoy

Yaşamak, bir insanın kendisine tahsis edilmiş belirli bir zamânı tüketip ölmesinden ibâret olmamalıdır. Kişi, ebedî âleme göçtükten sonra da yaşamayı hak edebilmelidir...

Bir ömür düşünün ki, hiçbir dakikası ilimsiz, san'atsız ve insanlara bir şeyler vermeden geçmesin... Yine bir insan düşünün ki, fevkalâde yoğun ilişkilere rağmen hayâtı boyunca hiç kimseyi incitmesin... Bu, dünyevî yaşayışındaki intizâmı uhrevî hayâtına da uygularcasına, doğduğu târih olan 17 Şubat 1898'den 88 yıl sonra, yine 17 Şubat'da fânî vücûduyla toprağa giden Dr. Ahmed Süheyl Ünver'in kısa târifidir.

O, yirminci yüzyılın en çalışkan ve en disiplinli insanlarından biriydi. Çünkü 88 yıl olarak biçilmiş ömrünün erişkinlik günlerinden hiçbirini ziyan etmedi. Osmanlı Devleti'nin son, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk genç münevverleri arasında en çok eser veren kişidir ve "âlim-san'atkâr" hüviyetini onun kadar kimse hak etmemiştir.

Sevdiklerimizden yarım sayfa mektubu esirgeyen bizler, Süheyl Hoca'nın bibliyografyasına baktığımızda, onun, yılda otuz yayınlık ortalamayı aştığını görürüz. Bu hesâba, birer gayrimatbû eser

¹ Kubbaltı câmiyasıyla dostâne münâsebetlerini yıllarca sürdüren merhum Hasan Âli Göksoy (1939-2010) tarafından 2001 yılında yazılıp daha önce bir tıp dergisinde yayınlanmış olan bu makâleyi, 1971 yılında Karamustafa Paşa Medresesi'nde açılan Kubbaltı Nakışhânesi'nin de kurucusu olan Dr. Süheyl Ünver'i 30. vefat yıldönümünde anmak üzere -güncelleyerek- dergimize misâfir ediyoruz. Cenâb-ı Hak her ikisine de rahmet eylesin. F. Çiçek Derman

niteliğindeki bin küsur “defter” dâhil değildir... Sayıları dört bini bulan arşiv dosyalarının içindeki yüz binlerce not dâhil değildir... Sevdiklerine gönderdiği “defter-mektup”lar dâhil değildir... Ve el-bette, bir “hoca” olarak 1933’den beri verdiği dersler, sohbet ve konferanslar dâhil değildir...

Bir insan hayâtına sığması imkânsız görünen bibliyografyası dışında Süheyl Ünver Hoca’yı bir de “san’atkâr” yönüyle verdiği eserler bakımından incelersek, hayretimizin iki katına çıkacağı şüphesizdir. O. Ziyâ Paşa’nın,

*“Âyinesi işdir kişinin, lâfa bakılmaz
Şahsın görünür rütbe-i aklı, eserinde..”*

beytiyle kastettiği “akıl rütbesi”nin yanı sıra, aynı zamanda ilim, sabır ve gayret rütbelerini de ortaya koyan eserlerinde yaşıyor. Üstelik sâdece hayâtında değil, memâtında, yâni sonsuzluk âlemine gidişinden sonra vermeyi sürdürdüğü eserlerinde ve kendisi için yazılanlarda yaşıyor...

“Uygurlarda Tabâbet”den “Kuş Evleri”ne; “Fâtih Devri Yemekleri”nden “Selsebiller”e; “Müzehhib Karamemi”den “Edirne Ressamı Dr. Rifat Osman”a kadar derlediği binlerce araştırma dosyasında yaşıyor...

“Fânî hayâtı sona eren insanın amel defteri kapanır. Ancak şu üçe giren kimselerin defterleri kapanmaz: İnsanlığa faydalı eser bırakanlar, hayrû’l-halef, yâni hayırlı evlât yetiştirenler, bir de, meyveli ağaç dikenler...” Bu Peygamberî târife göre, Süheyl Ünver’in amel defteri, bu özelliklerin hepsi de kaydedilmiş olarak açık duruyor: Eserleri... Evlâdı ve sürekli meyve veren öğrencileri!...

Süheyl Hoca yaşıyor!...

Dünyâdayken ismi duyulan, ama sonra unutuluveren pek çok

kimsenin aksine, o, ebedî hayâtın sırrını çözmüş, “ölmemeyi” başa-
rabilmiş ender insanlardandır. Türkiye’nin en köklü Tıp Fakültesi’nin
bir âbide ismi olarak... “Hocaların Hocası” kimliğiyle, sayısını bileme-
yeceğimiz kadar tıp öğrencisinin şahsında yaşıyor...

*“Profesörlüğü ve ordinaryüslüğü bana sonradan verdiler...
Doktor ünvanını kendim aldım..”* diyerek şahsını “Doktor Süheyl” di-
ye tanıtan, her türlü gösterişten uzak âlim kişiliği, cemiyet adamlığı,
san’atkârlığı, kanaatkârlığı, efendiliği, tevâzu’ ve hoşgörüsü içinde
yaşıyor...

Ve Hoca, örnek “ahlâkiyla” yaşıyor! Tıp fakültelerimizdeki De-
ontoloji ilim dalının kurucusu olarak, “meslek ahlâkına” saygılı her
tıp doktorunun bu özelliklerinde yaşıyor... İsmi taşıdığı En Büyük
Ahmed’den (s.a.v) nice gönül erini, bu arada Fâtih Türbedârı Ah-
med Amîş Efendi’yi (1807-1920), sonra Abdülaziz Mecdî Efendi’yi
(1865-1941) ve oradan da Genç Süheyl’i aydınlatan tertemiz bir
inanç yolunun gerçek Müslümanlığında yaşıyor...

San’atının yanı sıra güzel huylarını da özümsemiştiği bir başka
kâmil insanı, Üsküdarlı Ressam Hoca Ali Rızâ Bey’in (1858-1930)
hem san’atında, hem de bir karıncayı incitmekten çekinen hassâsi-
yetinde yaşıyor!

Gerek hastahâne, gerek muâyenehâne hekimliği sırasında ge-
çerli kıldığı, “Fakirden *almak* yok, ona *vermek* var” felsefesi sebebi-
le kendisine şükran borçlu hastalarının duâlarında yaşıyor!..

Hayâtında hiç kimseye kötülük etmeyen, lâkin beşer yapısın-
daki nankörlüklerle zaman zaman incitilen Hoca, bu incitilmeler kar-
şısında: “*Kötülük yapanların hepsi öldüler. Allah’a şükür ben yaşıyo-
rum...*” diyor. Burada ne demek istediğini şimdi çok iyi anlayabildiği-
miz Süheyl Hoca:

*“Nâminı hayr ile andırmağa eyle himmet
Âleme geldiğine bir taşı terk etme delîl
Taşı da nakşını da mahv eder eyyâm ammâ,
Ebedî, elsinede dâîr olur zikr-i cemîl”*

kıt'asında târif edildiği gibi, her zaman “hayırla anılan” ve sonsuza kadar dillerde güzellikleriyle devredecek olan isminde yaşıyor...

Onun bayrağını taşıyanlardan Ülker Erke diyor ki: “..sayılamayacak kadar çok yönlerinden birisi talebe ve insan yetiştirmedeki yeteneği idi...Onları güzel örnek ve öğütlerle eğitirdi. Bizlere hiç mi kırılmazdı? Ama, sitemlerini hep ufak öyküler içine gizleyip söylerdi. Ârif olan anlar, kendini düzeltirdi...”

Bâzi akıllar ermese de, Süheyl Hoca'ya talebelik bitmezdi. Çünkü ona yetişmek mümkün değildi. Yanında kırk yıl geçerseniz ondan her gün yeni bir şey öğrenirdiniz. Hocaya otuz yıl talebelik yapma bahtıyarlığına erenlerden Uğur Derman da şunları söylüyor: “..Hoca mâsum doğdu, mâsum yaşadı, mâsum öldü.. Başucunda Hacı Kâmil Akdik (1861-1941) hattıyla şu beyit asılı dururdu:

*Cihan bâğında ey âkıl, budur makbûl-ı ins ü cin
Ne sen bir kimseden incin, ne kimse senden incinsin*

İşte, hayâtı hep bu anlayış üzere geçmiştir...”

Topkapı Sarayı'ndaki bahçıvanların, Üniversitedeki bekçilerin, odacıların ve rastladığı herkesin “selâm verip hatır soran Ordinaryüs Profesör Süheyl Ünver Hocası”, onu tanıyan her gönülde yaşıyor...

Şimdi ne yazık ki emsâlini göremediğimiz, birbirlerine fîsebîlillâh sunulmuş “garazsız-ivazsız”, yâni “ard niyetsiz, çıkar gözetilmeyen” ve mutlaka ebedî âlemde de sürdürülen dostluklarda yaşıyor...

Giyinişinden, yürüyüşünden, konuşmasından, selâm verişin-

den bellidir ki, Süheyl Ünver tam bir *“İstanbul Beyefendisi”* dir... Hatta Nezih Uzel’in (1938-2012) dediği gibi, *“Son İstanbullu”*dur..

Beşir Ayvazoğlu Süheyl Hoca’nın vefâtından sekiz yıl sonra kaleme aldığı 27 Mayıs 1994 târihli yazısında, onun portresini şöyle çizmektedir: *“Hezârfen tâbiri, hiç kimseye Süheyl Ünver’e yakıştığı kadar yakışmaz. İki ihtisaslı tıp doktoru, tıp târihçisi, ilimler târihçisi, folklor araştırmacısı, etnograf, yazar, arşivci, ressam, şâir, ebrûcu, müzehhip...”*.

Yazar Necati Doğru’nun çok doğru târifiyle: *“...Süheyl Hoca tıp doktorudur ama, Türk insanının kültür anatomisini morg masalarında değil, evlerde, sokaklarda, câmilerde, mezarlıklarda incelemiştir...”*

Bütün bu özelliklerinin yanı sıra Süheyl Hoca, kaybolmağa yüz tutan millî kültürümüzün pek çok unsurunu, ama en başta Türk tezyînî san’atlarını rönesansına kavuşturan adamdır.

Onun sâdece bu sâhada neler verdiğini, tâ 1939’larda Topkapı Sarayı Nakışhânesi’nde derslere başlayan Mihriban Sözer (1914-2010) Yâkuboğlu Ahmed’lerden günümüze, her biri yeni yeni san’atkârlar yetiştiren kaç öğrencisinde yaşadığını birlikte görelim ve tekrar edelim: *Süheyl Hoca Yaşıyor!* ■

Sanat Hayâtıma Işık Tutan Eller: Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver

F. İnci Ayan Birol

17 Şubat 1898, bir Kadir günü, dünyâya ilk adımını atan ve 14 Şubat 1986 günü, eserleri ile birlikte ismini bırakıp cismi ile bu dünyâyı terkeden, müstesnâ insan, İstanbul Beyefendisi kimliği ile tanınan, âlim ve muallim, aziz hocam Ahmed Süheyl Ünver'i, doğumunun 118., vefâtının 30. yılında, sizlerle hatırlamak istedim.

Sene 1960, İstanbul Üniversitesi, Fen Fakültesi'nde talebe oluşumun ikinci senesiydi. Yapmakta olduğum Fizik-Matematik tahşilimin yanı sıra, Beyazıt meydanına bakan aynı üniversitenin merkez binâsındaki Tıp Târihi Enstitüsü'nde, Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver Hoca'nın, cuma günleri yaptığı sanat çalışmalarına da katılıyordum. Bu iki fakülte arası, yürüme mesâfesi kadardı. Evimiz ise, Beyazıt semtinin Soğanağa mahallesinde olup, iki fakülteye de yakındı.

İstanbul Üniversitesi'nde Tıp Târihi Enstitüsü, merkez binânın giriş katında bulunuyordu. İç içe iki bölümden oluşan, duvarları camlı dolaplarla kaplı geniş bir çalışma mekânı, Süheyl Ünver Hoca'ya tahsis edilmişti. Girişteki geniş bölüm, ortada bulunan büyük camlı masası ile arşivden faydalanmak isteyenlerin çalıştıkları yerdı. Süheyl Bey'e âit özel kısım ise, iç tarafta olup, daha küçüktü. Buraya geldiğim günler, şâyet enstitüde özel bir faâliyet hazırlığı yapılmamış ise, Süheyl Hocamı dâima bu mütevâzî köşesinde çalışırken bulurdum.

Cuma günleri hâricinde de, enstitüde çalışma iznim vardı. Bundan faydalanarak, seçmeli ders sistemiyle eğitim yapılan fakül-

temizde, serbest kaldığım zamanlarda merkez üniversiteye gelir, örnek dosyasından veya arşivden seçtiğim bir eser veya konu üzerinde çalışma yapardım.

Ramazan ayının son günlerindeydik. Bu sene doğum yıl dönümüm, Kadîr gününe isâbet etmişti. Öğleden sonra dersimin olmadığını fırsat bilip, soluğu Tıp Târîhi Enstitüsü'nde aldım. Enstitü'nün sekreteri olan Bernâ (Tanyeri) hanım, her zamanki sâkin, nâzik ve cana yakın hâli ile elindeki yazıyı bitirmeye uğraşıyordu. Selamlaştık. Çantamı masaya bırakıp, hocamın yanına vardım. Kendileri yine deri kaplı, geniş koltuğunda, dosyaları ile meşguldü. Kısa bir merhaba deyip, hatırını sorduktan sonra, daha fazla zamânını almadan yerime geçtim ve ortamın büyüleyici havası içinde çalışmaya koyuldum.

Bir müddet sonra hocam yanıma geldi. Çalışmamı gözden geçirirken, sohbet arasında “Bugün benim doğum günüm.” deyiverdim. Hocam pek keyiflendi ve gülerek; “Gâliba annelerimiz sözleşmişler! Ne dersin bu işe?” diye latîfe etti. Çünkü Süheyl Hocam da, bir Kadîr günü dünyâya gelmişti. Sonra kalemini alıp, masanın üstünde duran Kırkambar¹ defterime şunları yazdı; “*Bir çocuk daha doğmadan önce, anasını ve babasını seçmekte bahtlı olmalıdır. Bir Alman atasözü. İnci'nin kulağına takılan bu küpe, herkese örnek olsun.*”

İşte o günden, bu güne 56 senedir bu atasözünü, şöyle bir ilâve yaparak sık sık hatırlamışım; “*Bir çocuk daha doğmadan önce, anasını, babasını ve hocasını seçmekte bahtlı olmalıdır.*” Zira hayatım boyunca, feyz aldığım hocalarımın da, tıpkı annem ve babam gibi, kaderimin bana sunduğu, en kıymetli lütuflardan olduğuna inan-

¹ Kırkambar defteri, hocamdan görerek yaptığım, 1960 senesi içinde dikkatimi çeken olayların, resim veya yazı ile toplandığı defterdir.

mışımıdır. Yine şükrederek îtiraf etmeliyim ki, bu konuda şanslı doğanlardan biri sayılırım. Nitekim hocalık mesleğini kendime ideal olarak seçişimin başlıca sebebi, ilkokuldan beri eğitim hayâtımda, birkaçı istisnâ, birbirinden kıymetli hocalar tanımış olmamdır. Her ne kadar iyi notla yetinip, en yüksek notu almak için gayret eden bir talebe olmadıysam da, hocalarımla aramda çok muhabbetli ve verimli dostluklar kurulmuştur. Hatta bâzılarıyla bu dostâne alış verişlerimiz, vefatlarına kadar sürmüştür. Güzel hâtıralarla dopdolu yaşanmış bu berâberlikler, hayâtıma mânâ ve renk katmış, yolumu ve hedeflerimi seçmekte bana rehber olmuştur. Cümlesinin rûhu şâdolsun.

Bu yazımda bahsedilen Süheyl Ünver hocam, 57 yıllık sanat hayâtıma ilk mührünü basmış olan kıymetli önderimdir. Hiç şüphesiz Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver Hoca, muhtelif eserlerde neşredilmiş, kısa veya uzun hayat hikâyeleri ile topluma mâl olmuş, hatırı sayılan şahsiyetlerdendir. İlmi, sayısız hizmetleri, eserleri, tevâzû ve zarâfeti ile tam bir İstanbul efendisi olan hocamın, yurt içinde ve dışında tanıyanı, seveni, özleyen pek çoktur. Hal böyleyken, hocamı tanıtmak maksadı ile hakkında yazılmış olanlara eklenecek bir şey olmadığını düşünüyorum. Ancak, bu satırları yazmaktan maksâdım, Süheyl Hocam'ın hayat hikâyesinden ziyâde, hayâtımdaki müstesnâ yerini anlatmaktır. Yaşadığımız hâtıralar, her biri îkaz, nasîhat veya vasiyet mâhiyetinde söylenmiş sözleri, hocamda görebildiklerim, öğrendiklerim veya hakkıyla yerine getiremediklerim... Sizlerle bütün bunları, makâleme sığdığı kadarıyla, paylaşmayı arzu ettim. Zîra düşündüklerimi yapabildiğim takdirde, hem hocamı yâdetmiş, hem de hocamın, kadim bir talebesi olarak üzerimdeki hakkını, helâl etmiş olacağına inanıyorum. Pek tabîî bu arada, ister istemez özel hayatımdan bâzı kesitleri de, okuyucularıyla paylaşmış olacağım.

Sene 1957, İstanbul Kız Lisesi'nde ikinci sınıf talebesiydim. Bir

sene önce liseye başlarken, Latince, resim ve müzik gibi üç seçmeli ders içinden resmi seçerek natürmort yağlıboya çalışmalar yapmak-
tan büyük bir zevk alıyordum. Lise ikinci sınıfta ise tercihim, fen bölü-
mü olmuştu. Ancak, edebiyat hocam Nermin (Pekin) hanımın iste-
ği ile lisenin kültür kolu etkinliklerini de birlikte yürütüyorduk.

O sene yapmayı düşündüğümüz faaliyetler arasında, Süley-
mânîye Câmîi'nin yapıışının 400. yıldönümü münâsebetiyle, Mîmar
Sinan'ı anma günü vardı. Müdîremiz Fâika (İsam Onan) hanım da,
bu günü hem mühimsiyor, hem de destekliyordu. Nermin hocam ile
bir program çerçevesinde işe koyulduk. Programın en önemli sürp-
rizi, Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver Beyefendi'nin lisemize dâvet edil-
mesi ve günün ehemmiyetini anlatan, bir konuşma yapacak olma-
sıydı. Biz bu telaş içinde koşuştururken, bu günün de benim için ne-
ler hazırladığını, nasıl ve nereden bilebilirdim ki?

Senenin ilerleyen dersleri ve yürütülen yoğun kültür faaliyet-
leri yetmiyormuş gibi, ev halkı da dâhil olmak üzere, kimseye haber
vermeden, bir arkadaşım ile Süleymânîye Câmîi'ne gittik. Şansımıza
Kânûnî Türbesi tâmir ediliyordu. İçerde ustaların çalışmadığı zamânı
fırsat bilip, açık bulduğumuz kapıdan tereddütsüz içeri daldık. Fakat
ilk adımda, kendimizi farklı bir dünyânın içinde bulmuştuk. Rengâ-
renk çinilerle bezenmiş türbenin ortasında Kânûnî'nin ve yakınları-
nın heybetli sandukaları, bütün ihtişamı ile karşımızda duruyordu.
Muhteşem bir târihin uzantısı olan bu manzara bizi, hem şaşırtmış,
hem de büyülemişti.

Vakit kaybetmeden, yanımıza aldığımız yağlı kâğıtları açtık ve
türbe çinilerinin desenlerini çizmeye koyulduk. Bir köşeye not etti-
ğimiz renk örneklerini, çizimlerin üstünde işâretleyerek örnekler
topladık. Evde bu örnekleri temize çekip renklendirdik ve bir dosya
hâlinde düzenleyip Nermin hocaya sunduk. Resim dersinde öğren-

diğimiz bilgiler çerçevesinde, büyük bir heyecan ile hazırladığımız bu dosya, elden ele gezerek hocaların ilgisini çekti.

Nihâyet beklenen gün gelmişti. Şeref misâfirimiz Süheyl Ünver Hoca, hem hâli, hem de sözleriyle gençleri etkileyen güzel bir konuşma yaparak ayakta alkışlandı. Daha sonra sıra, öğretmenler odasında yapılacak çay ikrâmına geldi. Bu esnâda müdürümüz Fâika Hanım, arkadaşım ile beni odaya çağırdı. Elinde tuttuğu, hazırladığımız dosyayı Süheyl Bey'e gösterirken, bizi de hocaya tanıttı. Taşdığı ünvanlara rağmen, son derece nâzik, zarif ve mütevâzı bir beyefendi karşısında âdetâ büyülenmiştim. Duyduğum hayranlık ve bunun içimde yarattığı heyecan ve hayret, Süheyl Hoca'nın sözlerini tâkip ederek tam anlamama fırsat vermedi. Ancak hayal meyal hocanın bizi, liseden mezun olduktan sonra Tıp Târihi Enstitüsü'nde, cuma günleri yapılmakta olan gelenekli sanat çalışmalarına çağırdığını hatırlıyorum. Beklemediğim bu dâvet, heyecânımı misliyle arttırmıştı. Hayâtımda yeni bir sayfa açıldığını hissediyordum. Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver Hoca'yı tanımakla, Tezyînî Türk Sanatları ile bezenmiş yeni bir dünyâya, ilk adımımı atmıştım. Artık yapmam gereken, liseden iyi bir derece ile mezun olup, üniversitedeki yerimi belirledikten sonra, Süheyl Hoca'nın kapısını çalmaktı. Nitekim önümde aşılması gereken oldukça zor günlerin varlığı, beni, bunları düşünmekten ve kendime yeni bir hedef belirlemekten alıkoyamamıştı.

1958-59 ders yılı sonunda, İstanbul Kız Lisesi'nden mezun oldum ve kazanmış olduğum, İstanbul Üniversitesi, Fen Fakültesi, Fizik-Matematik Bölümü'ne kaydımı yaptırdım. Fen Fakültesi ile Merkez Üniversite'nin evime yakın olması, benim için çifte şans olmuştu. Artık hem fen, hem de sanat eğitimimi, birlikte sürdürmem daha kolay olacaktı.

Evlâtlarının meşrebini çok iyi bilen ve tâkip eden annem, için-

de bulunduğum bu yeni muhitleri merak ediyor ve yakından tanımak istiyordu. Süheyl Hocam ise, sanki annemin bu arzusunu hissetmiş gibi, Tıp Târihi'nde tertiplenen bir anma gününe, annemi ve babamı da dâvet ederek bu tanışmayı sağladı. Hatta bir keresinde bana çok yakın olan teyzem ve eniştem de bir toplantı vesîlesiyle, Süheyl Bey'in misâfiri olmuşlardı. Hocam ilk karşılaşmada, annemin elini sıkarken ağzından şu cümle duyuldu; "Hanımefendi, tevekkeli dememişler, has buğdayın tohumu hasdır, diye."

Hocamın sohbetleri, anlattığı hikâyeler, söylediği sözler, yaşayış biçimi, vasiyet, nasîhat, tavsiye veya îkaz niteliğinde olup, varlığı ile talebelerine örnek teşkil ederdi. Bu sebepten olacak, sohbetleri esnâsında, mutlaka yanımızda kalem ve kâğıt bulundurmamızı, duyduklarımızı not etmemizi isterdi. Çünkü hocam, hayâtı boyunca benimsemiş olduğu; (meâlen) "İlim bir avdır, yazmak onu avlamaktır." prensibini, talebelerine de telkin etmişti. Nitekim o günlerde hoca sözü dinleyerek yaptığımız bu davranışın faydalarını, seneler sonra daha iyi anladık. İşte bugün olduğu gibi, yarım asrı aşan geçmişi, okuyucularıyla paylaşmak, o günlerin heyecânını, zevkini yeniden yaşamak, hocamdan kazandığım bu alışkanlık sâyesinde olabiliyor. Mekânı cennet olsun!

Gidâsına âzamî dikkat eden hocam çok zaman, öğle vakti bir dilim ekmek ve kaşar peynirini, bir salkım üzüm veya bir bardak limonata ile yerken, çalışmasına ara vermeden devam ederdi. Biz çalışanlara ise, sabah üniversiteye gelirken aldığı, Sultanahmet'teki şekerçisinin tâze akîdelerini ikram ederek; " Akîde, kan şekerinizi yükselteceğinden çalışırken açlık hissetmezsiniz. Aksi halde yemek arası vermekle, hem zamânınızı israf etmiş olursunuz, hem de tok karnına randımanlı çalışamazsınız. " derdi.

Günlerden bir gün, öğle vakti enstitüye uğrayan bir yakını,

hocanın yediklerini görür ve çok şaşırır. Başka bir dostuna; “Aman, Süheyl ne pintiymiş. Geçenlerde öğle yemeğine şâhit oldum, pek şaşırdım.” demez mi? Bu söz de, hemen hocanın kulağına fısıldanır. Birkaç gün sonra, enstitüde çalıştığım sırada hocam, isim zikretmeden, başına gelenleri anlattıktan sonra şöyle demişti; “Kızım o şahıs bilmiyor ki, ben sağlığımı ve çalışma tempomu, o yediğim öğle yemeğine borçluyum”

Zaman içinde hocam ile baba evlât gibi olmuştuk. Hatta Fen Fakültesinde arkadaşım olan Erdener Birol’un, hakkımda ciddî düşüncelerini öğrendiğimde, hocamla tanıştırmış ve arkadaşım hakkındaki intibâlarını öğrenerek sevinmiştim. Daha sonra hocam, Bursa’da açtığımız grup sergisi sebebi ile nişanımıza, o târihlerde Roma’da bulundukları için ise düğünümüze gelememiş, mektupları ile gönlümüzü hoş etmişlerdi. Fakat daha sonra Teyzem (Güzîde Yılmaz), müsâit oldukları bir hafta sonu hocamı, yakın âile fertleri ile evine dâvet etmiş ve böylece bizi bir araya getirerek, mükellef bir sofrada ağırlamıştı.

Derviş mizaçlı yapıya sâhip olan Süheyl Hocam, ne kadar canı sıkılsa da, kimseye kötü davranamaz, öğrencilerinin hatâlarını yüzlerine vurmazdı. Hatta talebelerinde ufak bir başarı görse, iltifat eder ve onları heveslendirir, fakat bu arada eksik veya hatâlı gördüğü yerlere, vermek istediği derse de gönderme yapmayı ihmal etmezdi. Bu konuda bizzat şâhit olduğum davranış ve sözlerinden birkaçını sizlere aktarmak isterim.

Hevesle enstitüye hemen her gidişimde, elimdekileri büyük camlı masaya bıraktıktan sonra, önce çalışmakta olan hocamın yanına gider, hatırını sormak isterdim. Fakat geldiğimi gören hocam, her seferinde kucağındaki dosya veya notları, tek tek yanındaki seh-pâya koyar ve oturmakta olduğu büyük maroken koltuğundan kal-

karak elimi sıkar, “Hoş geldin kızım.” derdi. Ben ise, hocamı rahatsız etmiş olmanın üzüntüsünü ve ezikliğini duymama rağmen, bu davranışına mâni olamazdım. Bir gün dayanamayıp; “Hocam huzûrunuza büyük bir heyecan ve istekle geliyorum. Lâkin sizi rahatsız etmek beni çok üzüyor.” diyecek oldum. Aldığım cevap beni büsbütün şaşırtmıştı; “Kızım ben seni neden ayağa kalkarak karşılıyorum biliyor musun? Hoca olduğunda, sen de talebeni böyle karşıla diye. Çünkü bizler, talebemizin ilerde büyük mevkilere gelmesini temennî eder, onlara bu gözle bakarak davranırız.” O gün ilk adımda hocamdan aldığım bu dersi, hiç unutmadım. 16 sene fizik konusunda, 12 sene Marmara Üniversitesi’nde ve emeklilik sonrası 12 sene Selçuk Üniversitesi’nde, gelenekli sanatlarla ilgili, resmî meslek hayâtımda, talebeme karşı dâima saygılı davranmış ve onları ayakta karşılamışımdır.

Tıp Târîhi Enstitüsü’ne bir gidişimde, Süheyl Hoca’nın vitrininde gördüğüm, Edirneli Dr. Rifat Osman beyin çalıştığı, Edirne sokağı ve eski bir Edirne evinin suluboya resimlerine hayran olmuştum. Süheyl Hocam’ın iznini alarak bu resimleri bire bir aynen çalıştım. Tamamlanınca yaptıklarımı hocama gösterdiğimde, o kadar beğendi ki, “Kızım Dr. Rifat Osman bey hayatta olsaydı, bunların altına kendi imzâsını atardı.” dedi. Yine çalıştığım “İbrahimalı” isimli bir İstanbul lâlesinin altına, icâzet mânâsına gelen, hocamın imzâ atması, kendilerinin takdiri idi.

21 Eylül 1961 târihinde atölyede çalışırken hocam yanıma geldi; “Kızım kendine; “Böyle insan da varmış.” dedirt. İnsan ilk önce kendini tatmin etmeli. Mevki, şan, şöhret, para sonra gelir. Ben 62 yaşındayım. 35 000 eser karıştırdım. Düşündüm ki, büyük adam olmak zor iş. Peki, ne yapayım? Gelmiş geçmiş büyük adamların hayatlarını inceleyeyim dedim. Pek çok kitap karıştırdım. İbn-i Sînâ ve

daha pek çok kıymetleri ben tanıttım. Sen de çok kitap karıştır.” Dedikten sonra sözüne şöyle devam etti; *“Şöhret peşinde koşanlardan da olma. İhtiyâcı varsa, o seni bulur.”*

Atölyede sohbet, Süheyl Bey’in çok kıymetli resim hocası Ali Rızâ Bey’den açılmıştı. Bana hitâben; *“Ali Rızâ Bey hocam, beni çocuklarından daha çok severdi. Çünkü benim onlardan daha hayırlı olduğumu bilirdi. Lâkin benim çocuklarım hayırlı evlâtlar oldukları için, ben seni çocuklarım kadar seviyorum.”* dedi.

1961 senesinde, henüz dünya evine girmemiştim. Yine hocam ile aramızda geçen, vasiyet niteliğinde şu sözleri, hiç aklımdan da, gönlümden de çıkmamıştır. *“Kızım ileride evlenip çoluk çocuğa karıştığında, bir çocuğun olduğu zaman, iki çocuk annesi gibi, iki çocuğun olursa, üç çocuk annesi gibi çalışmalısın. Sen hiç, ne yapayım yetişemiyorum diyerek çocuklarından birini aç ve kirli bırakan, ihmal eden anne gördün mü? İşte senin de, sanatını dâima bir çocuğun olarak kabul edip, ona gereken ilgiyi göstermeni istiyorum.”* demişti. Fakat belki de, bana kıyamadıkları için olacak, üç çocuğum olduğunda, dört çocuk annesi gibi çalışmam gerektiğini söylememişlerdi.

15 Ekim 1966 günü, ilk çocuğumuz Ali Selçuk bir ay, on günlük iken, birlikte hocamı ziyâret ettik. Selçuk için güzel temennîlerde bulunduktan sonra bana dönerek; *“Kızım sakın çocuğunuzu terbiye etmek için uğraşmayın. Sizin terbiyeli olmanız yeter. Çünkü çocuk duyduğunu değil, gördüğünü yapar. Onlara örnek olmak gerekir.”* demişlerdi.

Bir keresinde yine atölyede çalışırken hocamın nefesini ensemde hissettim ve hemen fırçayı bırakıp, kalemi elime aldım; *“Kızım ben seni nasıl şimdi, tam bir Türk kızı olarak görüyorsam, ileride de bir Türk annesi ve Türk kadını olarak görmek isterim.”* dediler.

Bir başka gün ise, *"Sen his hayâtında ne derece olgun isen, realitede de kendini fen zihniyeti ile o kadar olgunlaştırdın. Fikir ve düşüncelerini fen zihniyeti ile terbiye ettin. Üniversite tahsîlinden aldığın bu kazanç bile sana kâfîdir."* sözlerini not ettim.

Süheyl Hocam, bulunduğu bir toplantıda, *"Mekteplere ahlâk dersi konmalı mı, konmamalı mı?"* diye, uzunca bir tartışmaya şâhit olmuş. Herkesi sonuna kadar dinledikten sonra; Bu dersleri kim verecek? Okulun hocaları. Onlar ahlâklı olsun yeter, diyerek meseleyi kökünden halletmişler.

İlk bakışta anlaşılmasa da heyecanlı ve çocuk meşrepli bir yönümün olduğunu, gençlik yıllarımı tanıyanlar daha yakından bilirler. Yine çok zevkli geçen bir dersin nihâyetinde, heyecânını dizginleyemeyen ben; *"Hocam dersinize doyamadık."* dedim. Bunun üzerine Süheyl Bey; *"Aman kızım isâbet. Ya doysaydın, bir daha buraya gelmek, yüzümü görmek istemezdin."* dedikten sonra gülümseyerek; *"Kızım, aslında bu dünya doyumluk değil, tadımlıktır."* diyerek cümlesini tamamlamıştı.

Aynı zevk ve heyecan içinde dolup taşıdığı bir başka derste hocama; *"Sizin yarınız kadar olsam ne mutlu!"* deyivermiştim. Bu sözüm üzerine Süheyl Hocam'ın, dâima tebessüm eden yüzü birden ciddîleşti, sesini yükselterek bana; *"Farzedelim sen benim yarım kadar oldun. Taleben de senin yarın kadar olsun. Onun talebesi de hocasının yarısı kadar olursa, bu millet nasıl ilerler kızım? Bir daha bu sözü senden işitmeyeyim. Hem şunu hiç unutma ki, başarılı bir hoca, kendini geçen talebeler yetiştirendir. Milletçe biz, ancak böyle ilerleyebiliriz. Fakat o talebe, edebi îcâbı bunu hocasına hissettirmemelidir."*

Hocamın bu ve buna benzer sözlerinin bana yüklemiş olduğu

mesûliyeti dâima derûnumda hissetmiş, zaman zaman bunu hakkıyla taşıyamamanın endişesini duymuşumdur. Ancak başarmak için gayret ettiğimi söyleyebilirim.

Hocam ile pek çok kütüphâne çalışmalarımız olmuştur. Topkapı Sarayı, Ayasofya, Süleymâniye, Millet, Selîmiye ve Selimağa kütüphânelerinde, hocamın not aldığı bâzı yazmaları birlikte inceledik. Bu çalışmalar sırasında; Bir yazma eser nasıl tutulur? Yaprakları nasıl çevrilir? Hırpalamadan nasıl incelenir ve nasıl korunmalıdır? Süheyl Hocam'dan bunları görmek ve öğrenmek fırsatı bulmuştum. Dinlediğim bu bilgiler, geçmişte Türklerin muhteşem bir kitap medeniyetine sâhip olduğunu da anlatmış oldu.

Bahar aylarında hocam ile Eyüpsultan ve Karacaahmet mezarlıklarında, birkaç kişilik grup çalışmalarımız olmuştur. Taş üzerinden nasıl desen alındığını, mezar taşlarındaki sembollerin mânâlarını yeri geldikçe bize anlattılar. Pek çokları kırık veya kısmen toprağa gömülmüş fakat üzerinde kıymetli hattatların yazıları olan eski mezar taşlarının, târihî değeri yanında, hüsnühat ve tezyînat yönüyle de ne kadar önemli olduğunu, her birinin sanat eseri bir heykel niteliği taşıdığını, yine o günlerde fark etmiştim.

Bu yazımda temas edemediğim, Süheyl Hoca ile üç, beş kişilik gruplar hâlinde, mühim şahsiyetleri ziyâretlerimiz, târihî yapılara ve semtlere geziler, her biri resimleri ile birlikte başlı başına makâle konusu olabilecek hâtıralardandır.

Hocamın üniversitede verdiği, Tıp Târihi dersine imtihan ve yoklama koydurulmaması ve derslerin işleniş şekli de, bir başka özellik taşırdı. Bu derslere bir sene boyunca misâfir talebe olarak devam ettim.

Bir gün hocam, yarı ciddî, yarı latîfe; Bu derse, akleden insan

gelir. Kendini ilerlemeye lâyık gören gelir. Ama akıllı insan gelmez. Çünkü o, imtîhânı bile yok. O derse gidilir mi? diye düşünür, demişti. Halbuki herkese açık olan bu derslerde büyük anfi, tıklım tıklım dolu olurdu. İşlenen konular, “Tıp Târîhi ve Deontoloji” ismi altında, “dürüstlük ve güzel ahlâk” ağırlıklıydı.

5 Kasım 1963 günü ilk açılış dersinde; Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver hoca, her zamanki mütebessim çehresi ve zarif hâli ile kürsüye çıkıp, talebesini selâmladıktan sonra, dersine şöyle bir girizgâh yapmıştı; “31. Tıp Târîhi dersinin, 48. tıp’a intisâbımın, 43. mezûniyetimin, 34. öğretmenliğimin dersini açarken, hocalarımı ve âilemi yâdedirim.” dedi ve devam ederek; “Arkadaşlar burada hepimiz talebeyiz. Benim sizden farkım daha kıdemli oluşumdur.” cümlesi ile derse başladılar.

Kabıma sığamadığım günlerden güzel bir gün, bütün samîmiyetimle Süheyl Hocam’a; “*Hakkınızı nasıl ödeyebilirim hocam?*” diye sormuştum. Zîra maddî karşılığı olmayan, hoca-talebe veya diğer ismi ile usta-çırak münâsebeti ile yapılan bu dersler, Türk sanatına âit bir gelenektir. Bu geleneğe göre, usta veya hoca, bilgisini değil, eserini satarak geçimini sağlardı ve verdiği dersten ücret talep etmezdi. Benim bu sorum üzerine hocam ciddî bir tavır takınarak; “*Çok kolay kızım.*” dedi. “*Benim bir İnci için yaptıklarımı, sen beş İnci için yaparak hakkımı misli ile ödemiş olursun.*” Çok şükür, hocamın isteği yerine geldi ve bu yolda beni yaya bırakacak pek çok güzîde talebemin yetişmesinde, onlara yardım etmek nasip oldu.

11 Nisan 1980 günü, Süheyl Hocamız’ın temelini atmış olduğu Kubbealtı Nakışhânesi talebeleri ile Cerrahpaşa Tıp Târîhi Enstitüsüne giderek hocamızı ziyâret ettik.

Süheyl Hoca bizi kapıda karşıladı ve “*Biz Kubbealtı Nakışhânesini*

terk etmedik. Güzîde talebelerimize nöbeti devrettik. Orası bizim bir şûbemizdir. Bu işe başladınız, bırakmayın. Sanat ihmâl gelmez.” dediikten sonra bana dönerek; “Kızım biz senin ile ne zaman bu işe başlamıştık?”, “ 1959’da Hocam.”, “ Yâni 21 senedir hocanız ile berâberiz. Hocayı talebeden ölüm ayırır derler, fakat ölüm de ayırmaz. Ben Ali Rıza Bey’le dâima berâberim. Hocanız size örnek olsun. Siz de onun gibi onun gösterdiği yoldan gidin. Sizler çok şanslısınız. Size hocalık edecek bir de eski eserlerimiz var ki, bu size yeter.”

Süheyl Hocamızın telefondaki tembîhi üzerine, arkadaşlar yaptıkları işlerden bâzılarını yanlarında getirmişlerdi. Bunları bir masa üstüne yerleştirdiler. Hocamız çalışmaları çok beğendi ve tebrik ettiler. Daha sonra bize çay yanında bisküvi ikram ettiler. Ayrılırken ise, İbn-i Sînâ seminerinin dâvetiyesinden verdiler. Bize zaman ayırıp, kabul ettikleri için teşekkür ettik ve memnun olarak huzur içinde hocamız ile vedalaştık. Bizden sonra Süheyl Hoca Uğur Derman’a telefon ederek; “Bugün iki kardeş nakışhâne bir aradaydık. Talebeler tanışıp kaynaştılar kardeşim.” diyerek memnûniyetini bildirmişler.

14 Şubat 1986, Cuma günü Hakk’a kavuşan Süheyl Hocam’ın cenâzesi, doğum günü olan 17 Şubat Pazartesi günü defnedildi. Aynı gün fizik hocası bulunduğum Kabataş Lisesi’nde yapılan genel tef-tiş sonrası, o gün müfettişlerle toplantı yapılacağından, okuldan izin alamadım ve maalesef hocamın cenâzesinde bulunamadım.

Ancak Süheyl Hocam’la, vefâtından sonra da gönül bağım hiç kopmadı. Derslerimde sık sık hocamdan talebelerime bahsetmişimdir. Ancak, altın devir olan çifte emeklilikten sonra bu kıymetli hâtıraları, gelecek nesillerle de paylaşmanın, benim için vazîfeden öte, bir borç olduğuna inanıyor ve bu yazımla borcumun hiç olmazsa bir kısmını ödemiş bulunuyorum. Dilerim hocamdan nakil bu nasihatler, tâlip olanlar için hayırlı ve bereketli olur. ■

“Şark’ın İzmihlâli” yâhut Yahyâ Kemal’in “İthaf” Manzûmesi

Prof. Dr. Abdullah Uçman

Merhum Abdülbâki Gölpınarlı’nın yıllar önce yayımlanan “Dâ-üssıla-i Mâzî veya Dün-Bugün” adında çok anlamlı, deneme üslûbuyla kaleme alınmış bir makâlesi vardır. Gölpınarlı burada: “Bir çeşit hitap vardı. Bir çeşit söz söyleyiş: Kadına hanımefendi denirdi; erkeğe beyefendi... Yaşlıca ve sakallı zâta efendi hazretleri... Erkeğe paşam diyenler bulunurdu ve bunlar ekalliyetlerdi. Arabadan inen, “hayırlı işler” dilerdi arabacıya...(…) Biraz belki “riyâ” da vardı... Bir çeşit iltifat: Oğul sorulurken, mahdum beyefendi denirdi. Oğuldan söz edilirken, mahdum bendeniz... Babaya peder denirdi, anneye vâlîde... Kızdan kerîme câriyeniz diye söz edilirdi. Peder duâcınız denirdi babadan bahsedilirken... Ve muhâtap her sözü bir estağfirullahla karşılardı. (...) Ezan... Namaz kılmayana bile bir “ruh sükûnu”ydu... Bir müzik vakfesi... Bir huşû ânî... Sabah salâsı “Dilkeş-i hâverân” dan, ezanı “Sabâ”dan... Öğle, ikindi, yatsı ezanları, önce hazırlanmış makamlardandı. Akşam ezanının ise bambaşka bir âhengi, bambaşka bir okunuş tarzı vardı...”¹ diyerek mâzîye duyduğu hasreti âdeta şiir diliyle ifâde ettikten sonra, mâzîye, mâzînin bizi biz yapan ve artık kaybolmuş değerlerine duyduğu özlemi dile getirmektedir.

Yahyâ Kemal’in, yayımlandığı zaman çok ses getirdiği söylenen ve

Fer almışken tulû-ı Kibriyâ’dan

¹ İlgi, sayı 32, Mart 1981, s. 8-11.

*Bugün bî-vâye kalmış her ziyâdan
Bu mülkün farkı yok bir teng-nâdan
Niçin nûr inmiyor artık semâdan?*

kıt'asıyla başlayan meşhur "İthaf"² adlı şiiri, bilindiği gibi, Sâmih Rifat'ın "Alevî ilhâmın son şâheserlerinden biri" kabul edilen ve:

*Hezârân per açıp reng ü ziyâdan
Ufûl etmiş güneş sahn-ı semâdan
Şebistân-ı elem hâlî sadâdan
Gönül pür-girye hâl-i inzivâdan.*

kıt'asıyla başlayan "Nefes"inden³ ilham alınarak yazılmış ve aynı zamanda ona ithaf edilmiş, belki bunun için ayrı bir isim de verilmemiştir.

Yahyâ Kemal'in, şiir başlığının hemen altında yer alan ithaf cümlesindeki: "Abdülhak Hâmid'den sonra ledünnî şiirin menbâları kurudu. Sâmih Bey'in hâtif sadâsını andıran bir manzûmesi bu çorak devrin en güzel eseridir. O eserin kâfiyelerinden doğan bu mısırâları sâhibine ithaf ediyorum!" ifâdeleri, aynı zamanda "İthaf"ı yorumlamaya çalışırken bize yol gösterecektir.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın, hocası ve üstâdı hakkında kaleme aldığı o çok önemli monografisinde: "Bence tek otobiyografik eseri odur. Hayâtının ârızâlarını değil, rûhunun susuzluğunu, zekâsının

² Şiir önce *Şâir* mecmuasında (nr. 5, 9 Kânûn-ı sâni 1919, s. 66) yayımlanmış, daha sonra şairin *Eski Şiirin Rüzgârıyla* (İstanbul 1962, s. 125-126) adlı kitabına da alınmıştır.

³ Sâdetin Nüzhet (Ergun), *Sâmih Rifat*, İstanbul 1934, s. 33-34. Ahmet Hamdi Tanpınar bu "Nefes" için, "Fakat hakikaten mükemmel olan dil ve ustalık gibi şeylerin ötesinde, tıpkı Rızâ Tevfik'in o kadar sevimli koşmaları gibi öteden beri yazıldığı şekilde değilse bile muhtevâsında eskiyi tekrarlayan bir manzûmeydi." demektedir (*Yahyâ Kemal*, İstanbul 1962, s. 17). İsmâil Habib Sevük ise, biraz mübâlağalı bir ifâdeyle, "Yalnız bir tek bu şiirin bile bir insanı şâir kabul etmeye kâfi geleceği"ni belirtir (*Edebî Yeniliğimiz*, İstanbul 1932, s. 448).

mâcerâsını nakleder.”⁴ dediği bu manzûme, bence, Yahyâ Kemal hakkında yapılan değerlendirmelerin bir kısmında tekrarlandığı gibi, tasavvufî muhtevâlî bir eser değil, Tanpınar'ın isâbetle vurguladığı gibi, artık bütün bir Şark dünyâsının ve İslâm medeniyetinin bitmiş, tükenmiş olduğunu anlatan ve bundan duyduğu ıstırâbı dile getiren, âdeta kaybolup giden bütün Şark âlemi için yazılmış bir mersiye'dir.

XVIII. yüzyılın başlarında Lâle Devri ile başlayan ve XIX. Yüzyıl'da hemen her sâhada artık iyiden iyiye kendisini gösteren “Şark'ın izmihlâlî”ni derinden derine hissedene, duyan, görene ve yaşayan elbette sâdece Yahyâ Kemal değildir; ondan önce de Bayburtlu Zihnî'den (öl. 1859) Ziyâ Paşa'ya (öl. 1880), Sâdullah Paşa'dan (öl. 1891) Rızâ Tevfik'e (öl. 1949), hattâ Tanpınar'a (öl. 1962) kadar bunu daha birçok Osmanlı münevveri iyice duymuş ve dile getirmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'na Batı dünyâsında olduğu gibi meş-rûtî (parlamentar) bir rejim getirmek üzere kurulan Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin önde gelen mensuplarından biri olarak 1870'li yıllarda bir süre Fransa, İngiltere ve İsviçre gibi Avrupa ülkelerinde kalan Ziyâ Paşa memlekete geri döndükten sonra yazdığı bir manzûmesinde:

*Diyâr-ı küfrü gezdim, beldeler kâşâneler gördüm
Dolaştım mülk-i İslâm'ı bütün vîrâneler gördüm*

derken, aslında Şark'ın Garp karşısındaki mağlûbiyetini ve acıklı durumunu gözler önüne sermektedir.

Geçirdiği bir buhran sonucu intihar eden Sâdullah Paşa, meş-hur “On Dokuzuncu Asır” adlı manzûmesinde, hemen her sâhada Batı'nın hâkim olduğu yeni çağla birlikte hayâtımıza giren yenilikleri ve meydana gelen zihniyet değişikliğini arka arkaya sıraladıktan sonra, 24. beyitte şu müthiş hakîkatî îtiraf eder:

⁴ *Yahyâ Kemal*, İstanbul 1962, s. 15.

Megârib oldu dirîgâ metâli'-i irfân

Ne kaldı şöhet-i Rûm u Arab ne Mısır u Herât

Manzûmenin başından îtibâren bu asırda ilmin sûratle yayılmasının zihinleri aydınlattığını, artık kânunların eşitlik prensibine göre düzenlendiğini, özellikle matbûat sâyesinde bütün eksiklerin giderildiğini büyük bir hayranlıkla ifâde eden Sâdullah Paşa, sonunda; “Bütün bu yenilikler maalesef Doğu’dan değil Batı dünyâsından doğdu; Şark bundan böyle söndü, bitti; artık ne Anadolu’nun, ne Arap ülkelerinin, ne Mısır’ın ne de Herat’ın herhangi bir şöhet-i kaldı!” demek sûretiyle, yeni doğan bir âlem karşısında çökmekte olan diğer bir âlemi söz konusu eder.⁵

Aynı şekilde Bayburtlu Zihnî de:

Vardım ki yurdundan ayağ göçürmüş

Yavru gitmiş ıssız kalmış otağı,

Câmlar şikest olmuş, meyler dökülmüş

Sâkiler meclisten çekmiş ayağı.

kıt’asıyla başlayan meşhur manzûmesi ile bunun tesiri altında bir “Dîvan” yazarı Rızâ Tevfik’in:

Felâket bağıni gezdim serseri,

Feryâd u zârımı duyan kalmamış,

Aradım o şâhin, yiğit erleri,

Yattıkları yerden nişan kalmamış.

kıt’asıyla başlayan manzûmesi⁶ de, “İthaf” manzûmesi kadar çarpıcı

⁵ “On Dokuzuncu Asır” manzûmesinin daha geniş planda değerlendirilmesi için bk. Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri*, C. I, 4. b., İstanbul 1969, s. 56-58.

⁶ Rızâ Tevfik, II. Meşrûtiyet’in ilânından iki yıl kadar önce kaleme aldığı bu manzûmeyi nasıl bir hâlet-i rûhiye içinde yazdığını şu cümlelerle anlatır: “(...) O vakit zihnen bütün şu vatan-ı harâbini her köşesini dolaştım. Bilmediğim, rüyâda bile görmediğim yerleri, meselâ Kemah, Erzincan gibi yerleri bile hayâlen dolaştım; büyük, engin bir hiss-i şefkatle kucakladım; her köşesini ziyâret ettim ve gördüm. Kendimce gördüm. Hepsini harap, ıssız, mâtemli gördüm, onun üzerine: “*Felâket bağıni gezdim serseri / Feryâd u zârımı duyan kalmamış!*” beyti ile başlayan dîvanı yazdım.” (“Âşık Tarzı hakkında bir Musâhabe”, *Rûbâb*, nr. 103, 6 Şubat 1329/19 Şubat

olmamakla berâber, söz konusu tükenmişliğin acısını derinden hisseden ve aynı trajik manzarayı dile getiren eserler olarak önümüzde durmaktadır.⁷ Hattâ Yahyâ Kemal'in, "İthaf"tan çok önce yazmaya başladığı "Açık Deniz"⁸ manzûmesi de, bence, aynı duygular altında kaleme alınmış güzel bir örnektir. Burada, biraz da gurbette bulunmanın verdiği gariplik ve yalnızlık duygusuyla:

*Mağlûpken ordu, yaslı dururken bütün vatan,
Rüyâma girdi her gece bir fâtihâne zan.
Hicretlerin bakıyyesi hicranlı duygular,
Mahzun hudutların ötesinden akan sular,*

beyitlerinde söz konusu acıklı manzarayı ifâde ettikten ve bir anlamda yaşadığı ıstırâbı ve içinde bulunduğu psikolojiyi aşma arzusuyla zihnen hayâlî bir yolculuğa, daha doğrusu bir hesaplasmaya çıktıktan sonra, şiirin sonunda:

*Dindirmez anladım bunu hiçbir güzel kıyı;
Bir bitmeyen susuzluğa benzer bu ağrısı.*

diyerek, "Bir bitmeyen susuzluğa" benzettiği bu acıyı hiçbir şeyin dindiremeyeceğini tekrarlar.⁹

Ne zaman yazılmaya başlandığı hakkında elimizde herhangi

1914, s. 39; *Rizâ Tevfik'in Tekke ve Halk Edebiyatı İle İlgili Makâleleri*, 2. b., İstanbul 2001, s. 51).

⁷ Ahmet Hamdi Tanpınar da ders notlarında bu üç manzûme arasında ilişki kurar: "İthaf, büyük kültür manzûmesi; Şark'ın yıkılışı. Rizâ Tevfik'te de var; Zihni'nin koşmasında bahsedilen yıkılmış diyarlar gibi." (bk. *Edebiyat Dersleri*, İstanbul 2002, s. 93).

⁸ Yahyâ Kemal'in 1911 yılında Fransa Brötanya'da yazmaya başladığı bu manzumesi ancak on dört yılda tamamlanabilmiş ve 1925 yılında yayımlanmıştır (bk. Mehmet Kaplan, "Yahyâ Kemal Şiirlerini Ne Zaman ve Kaç Yılda Yazdı?", *Kubbealtı Akademik Mecmuası*, yıl 9, sayı 1, Ocak 1980, s. 26).

⁹ Bu konuda A. H. Tanpınar da aynı şeyleri söyler: "İthâf'ın mevzûu, *Açık Deniz*'in başka şekilde anlattığıdır: Aynı dâüssıla, *İthâf* da Şark'a yönelmiştir. Süleyman Nazif de Yahyâ Kemal'i bir dâüssıla (*nostalgie*) şâiri olarak anlatır." (bk. Tûran Alptekin, *Ahmet Hamdi Tanpınar-Bir Kültür, Bir İnsan*, İstanbul 2001, s. 91).

bir bilgi bulunmayan “ithaf” manzûmesi ise 1919 yılının başlarında, yâni Mütâreke devrinde yayımlanır. Mütâreke devri, bilindiği gibi, altı asırdan beri üç kıt’aya hâkim Osmanlı İmparatorluğu’nun fiilen ortadan kalktığı, târih sahnesinden silindiği, tam anlamıyla bir “inkıraz devri”dir. Burada, geçmişte kalan muhteşem mâzîyi hatırlayan şâir, yaşadığı devirde Şark’ı asırlardır ayakta tutan aslî değerlerin artık rûhunun kaybolup gitmiş, iskelet hâlinde kalmış perîşan manzarası karşısında büyük bir ümitsizlik içinde yaşadığı ıstırâbı dile getirir.

Yahyâ Kemal, Mustafa Şekip Tunç için yazdığı rubâide de aynı ümitsizlikle:

Îman bir şevk olan zamanlar geçti!

diyecektir. “İthaf”ın ilk kıt’asındaki:

Niçin nûr inmiyor artık semâdan?

mısraı, gerçekten, târihimizin en müthiş sorularından biridir. Eski devirlerde, özellikle Osmanlı İmparatorluğu’nun kuruluş ve yükselme devirlerinde “Îlâ-yı kelimetullah” için gazâ eden, şehîd olan ecdâdımız, gerçekleştirilen fütuhâtın, kılıç kuvveti ile birlikte “Allah’ın nusreti” sâyesinde, yeşil elbiselere bürünmüş “meleklerinin sıyâneti” ile gerçekleştiğine inanırlardı. Burada ise, “rahmetiyle bütün âlemleri ihâta eden” Allah’ın “nusret eli”, rahmeti, merhamet ve bereketi sanki artık bizden, memleketimizden, insanımızdan tamâmen uzaklaşmış gibi bir kanaat kendisini hissettirmektedir.

Âdeta bütün pınarların kuruduğu, her şeyin şekle dönüştüğü; bir zamanlar Hacı Bayram Velî’nin o meşhur manzûmesinde:

Ben dahi bile yapıldım; taş u toprak arasında

dediği şekilde, aşk ile şevk ile temelinde İslâmiyet’in tevhid inancının, “Îlâ-yı kelimetullah”ın bulunduğu yepyeni bir medeniyetin inşâ

edildiği münbit coğrafya artık bir çöle dönmüş, bu çorak iklimde âdeti her şey donup kalmıştır!

Yahyâ Kemal burada büyük bir ümitsizlikle “feyizli, bereketli mâzîyi” hatırladıktan sonra, bir nevi “hâtif sadâsı”nı andıran Sâmih Rifat’ın manzûmesinin,¹⁰ birazcık da olsa gönlüne su serptiğini ve kalbini ferahlattığını ifâde eder.

Tanpınar bu şiirle ilgili olarak, Sâmih Rifat’ın manzûmesinin eskinin güzel bir tekrârından ibâret olduğu halde, “ithâf”ın bir “nostalji ve araştırma” olduğunu belirterek, “O artık bulamayacağını, sanatın dışında o şekliyle hiçbir zaman mevcut olmadığını bile bile eski ledünnî Şark’ı, Tanrı’nın her var olanda kendiliğinden var olduğu, bütün aşkların ilâhî aşkı eriyip kayb olduğu, yaşanan hayâtın sâdece bir aşk neşîdesi olduğu Şark’ı arıyor, onun yokluğuna sızlanıyordu. Hakîkatte bu, “Şark öldü!” demekti. Fakat çığlığın acısında yeniden ve sâdece bir ruh âlemi olarak diriliyordu.” diyerek, Yahyâ Kemal’in, realite duygusunu kaybetmeden, kaybolan âleme karşı duyduğu hasret ve özlemini açıklar.¹¹ Tanpınar, kitabın ilerleyen sayfalarında “Rind” tâbiri üzerinde dururken bu manzûmeye tekrar döner ve şunları söyler: “Bulamadığını söylerken aradığının hepsini yaratan ve sonunda birdenbire en ideal çehresiyle bize Şark’ı veren bu şiir...”

¹⁰ Rızâ Tevfik, 1918 yılında “Zerdüş” konusunda aylarca münâkaşa ettikleri Sâmih Rifat’ın bu manzûmesini Cenab Şahabeddin’in “Derviş” şiiriyle karşılaştırarak şunları söyler: “(...) Yine o sıralarda İbnürrefat Sâmih nâmında -hiç hoşlanmadığım- bir adamın “Hasaneyn” unvanlı bir manzûmesini okumuştum ki, pek muhlisâne bir edâ ve hakîkî bir derviş lisânıyla yazılmış iyi bir “Nefes”ti. Yahyâ Kemal Bey de o manzûmeyi -benim gibi ve benim kadar- takdir etmiş olduğundan dolayı tanzîr ve nazîreyi İbnürrefat Sâmih’e “ithâf” etmişti. Bu iki muhlis ve belîğ manzûmeye karşı Cenab’ın “Derviş” unvanlı manzûmesi -kalp para gibi- göze batıyordu.” (Hasan-Âli Yücel, *Edebiyat Târihimizden*, C. I, Ankara 1957, s. 274).

¹¹ *Yahyâ Kemal*, s. 17.

diyerek manzûmeyi farklı bir yere oturtur.¹²

Aynı acıyı üstâdı Yahyâ Kemal kadar, hattâ daha derinden duyan A. H. Tanpınar da *XIX. Asır Türk Edebiyatı Târîhi*'nde, XIX. yüzyılda dīvan şiirini ele aldığı bölümde: "Sanki bütün pınarlar kurumuş ve insan çırılçıplaktır."¹³ derken, başka bir yerde de: "Artık hayâtın yaratıcı pınarı kurumuştu!"¹⁴ diyecektir.

Tanpınar, hayâtımızdan büyük bir süratle kaybolan şeylerin verdiği ıstırapla kaleme aldığı *Beş Şehir*'in önsözünde de şunları söyleyecektir: "*Beş Şehir*'in asıl konusu hayâtımızda kaybolan şeylerin ardından duyulan üzüntü ile yeniye karşı beslenen iştiyaktır. (...) Gideceğimiz yolu hepimiz biliyoruz. Fakat yol uzadıkça ayrıldığımız âlem, bizi her günden biraz daha meşgul ediyor. Şimdi onu, hüviyetimizde gittikçe büyüyen bir boşluk gibi duyuyoruz, biraz sonra, bir köşede bırakıvermek için sabırsızlandığımız ağır bir yük oluyor. İrâdemizin en sağlam olduğu anlarda bile, içimizde hiç olmazsa bir sızı ve bâzen de bir vicdan azâbı gibi konuşuyor. (...) Mâzî dâima mevcuttur. Kendimiz olarak yaşayabilmek için, onunla her an hesaplaşmaya ve anlaşılmaya mecbûruz."¹⁵

Tanpınar'daki aynı acı romanlarında da adım başı karşımıza çıkar: *Mâhur Beste*'de İsmâil Molla ile tartışan Sabri Hoca kendisinin bütün varlığıyla Şarklı olduğunu ısrarla söyledikten sonra: "Şark yok, şark öldü. Bizler yetîmiz. Unutmaktan başka çâremiz yok. Yetimlikten kurtulmak için unutmalıyız!"¹⁶ diyecektir. Başka bir yerde de İsmâil Molla oğlu Behçet Bey'e: "Oğlum Behçet, sen bir medeniyetin iflâsı nedir bilir misin?" diye sorar ve cevâbını yine kendisi verir:

¹² a. g. e. , s.126-127.

¹³ *XIX. Asır Türk Edebiyatı Târîhi*, İstanbul 2014, s. 81.

¹⁴ a. g. e., s. 131.

¹⁵ *Beş Şehir*, İstanbul 1988, s. III-IV.

¹⁶ *Mâhur Beste*, İstanbul 2001, s. 87.

“İnsan bozulur, insan kalmaz!”¹⁷

Şark âleminin sefâleti, Osmanlı Devleti’nin maddeten ve mânen çöküşü *Sahnenin Dışındakiler*’de daha da korkunç bir manzara hâlinde tasvir edilecektir. Romanın kahramânı Cemal’in ağzından anlatıcı, işgal altındaki İstanbul’da şöyle diyecektir: “Biz ise el parçası kadar bırakılmış, çok harap bir vatanda yaşamak imkânlarını düşünüyorduk!”¹⁸

Tespit edebildiğimiz kadarıyla “İthaf” manzûmesi Tanpınar’ı hayâtı boyunca meşgul etmiştir. Meselâ bir dersinde “İthaf, büyük bir kültür manzûmesi; Şark’ın yıkılışı” dedikten sonra, başka bir dersinde: “İthaf’ta Şark’ın bedîî bir târifi var; mâverâdan âgâh bir dünyâdır.” diyecek; Yahyâ Kemal’in Mütâreke devrinde yayımlanan manzûmelerinden söz ettiği son derslerinden birinde de: “Bu arada çok enteresan bir şiiri çıktı: İthaf. Bu ve Mehlikâ Sultan, Yahyâ Kemal’in belki en esaslı şiirlerindendir. O zamâna kadar Yahyâ Kemal Türkiye’yi kitaplardan tanımıştır. Küçükken bir Rifâî tekkesinde zâkirbaşılık yapmış. Ağabeyinin, kardeşinin hâtırâtında bu var. Ama kendisi söylemezdi. İthaf, Çamlıca’daki Nur Baba dergâhını hatırlatır. İthaf, Anadolu’ya gelişimizi ve bu gelişteki yüklülüğü anlatır.” der.¹⁹

Acaba, Tanpınar’ın *Beş Şehir*’in önsözünde bahsettiği “hayâtımızdan kaybolan şeyler” nelerdir? Bizi başka milletlerden ayıran, elbette saymakla bitmeyecek kadar hasletlerimiz vardı ve bunlarda örf, âdet ve gelenekler kadar din de büyük ölçüde belirleyici bir unsur oluyordu.

Meselâ yeni doğan çocukların kulağına mutlaka ezan okunur-

¹⁷ a. g. e. , s. 85.

¹⁸ *Sahnenin Dışındakiler*, İstanbul 2003, s. 144.

¹⁹ *Edebiyat Dersleri*, İstanbul 2002, s. 93, 95, 292.

du. Erkek çocuklara Âdem, Zekeriyâ, Yâkup, Yûsuf, Yûnus, İbrâhim, İsmâil, İshak gibi peygamber adları veya peygamberimizin adlarından Mustafa, Ahmed, Mahmud veya Mehmed ya da Ali, Hasan ve Hüseyin gibi Ehl-i beyt'in adları; Ramazan ayında doğan çocuklara Ramazan, Receb ayında doğanlara Receb, Şâban ayında doğanlara Şâban; Kadir gecesi doğanlara Kadir ve Kadriye, arife günü doğanlara Ârif ve Ârife, Berat gecesi doğanlara Berat, Mîraç gibi adlar verilirdi. Doğan çocuk kız ise peygamberimizin annesinin adı Emine veya Hatîce, Ayşe gibi hanımlarından birinin veya Fatma gibi kızının adı ya da büyük annelerinden birinin adı konurdu. Bütün bunlar dîne dayalı birer örf idi. Çocukların doğum târihleri ay ve günü ile evlerin en mûtenâ yerinde işlemeli bir kese içinde muhâfaza edilen Mushaf-ı Şerîflerin baştan veya sondan boş bir sahifesine kaydedilirdi.²⁰

Bütün toplumda “haram-helâl” kavramları vardı; hemen herkes bunlara riâyet etmeğe âzamî gayret ederdi. “Göz hakkı” diye bir şey vardı; başkalarını, özellikle hâmile kadınları özendirmemek için sebze-meyve gibi yiyecekler zembil adı verilen ve içinde ne olduğunu gizleyen hasır örgü çantalarda taşınırdı. İstemeyerek yere düşmüş ekmek kırıntısı yerden alınır ve yüksekçe bir yere konurdu. Kutsal kitabımız *Kur'ân-ı Kerîm* yazıldığı için kâğıt da kutsal sayılır ve yere atılmazdı. Evlerde helâların kibleye karşı yapılmamasına dikkat edilirdi. Sabah yataktan sağ taraftan kalkılır, evden dışarıya çıkılırken mutlaka sağ ayakla adım atılırdı. Gece yatağa girince sağ tarafa ya-

²⁰ Yahyâ Kemal'in doğum târihinin kayıtlı olduğu mushaf, yıllar sonra merhum Ekrem Hakkı Ayverdi tarafından Üsküp'te bulunarak Yahyâ Kemal Müzesi'ne hediye edilmiştir. Hiç unutmam vefâtından birkaç yıl önce rahmetli Behçet Necâtigil, o sırada görev yaptığım İstanbul Edebiyat Fakültesi'nin en üst katındaki odama bir gün büyük bir neşeyle gelmiş ve: “Babamın kitapları arasından çıkan bir Mushaf'ta doğum târihimin tam olarak kayıtlı olduğunu buldum; *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*'nde bunu esas alırsınız!” diyerek buradaki doğum târihini bana vermiş, daha önce Beyoğlu Müftülüğü yapan babasının kitaplarını da bu mushafla birlikte Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Haseki'deki Eğitim Merkezi Kütüphânesi'ne hediye etmişti.

tılır ve mutlaka “Rabbi yessir...” duâsı okunurdu. Saymakla bitmeyecek kadar daha neler neler...

Tanpınar'ın “hayâtımızdan kaybolan şeyler”den duyduğu acı zaman zaman daha derinlere gider. Eski devirlerde lâlenin Türk cemiyetinde bir zevk unsuru olarak oynadığı rolden bahsettiği “İstanbul'un Mevsimleri ve Sanatlarımız” adlı yazısında, artık lâlenin hayâtımızdan nasıl kaçıp uzaklaştığını şu cümlelerle anlatacaktır: “Lâlenin zevkimizdeki yeri kayboldu. O artık hiçbir şeyin sembolü değildir. (...) Lâle şimdi zevk dediğimiz terkîbin dışında, arkasından tanrısı çekilmiş herhangi bir şekil gibi sâdece bir çiçek olarak mevcuttur.”²¹

Yahyâ Kemal'e göre, “Asırlarca, her yaz şimâle doğru akınların yapıldığı”, fetihlerin gerçekleştirildiği “İman bir şevk olan zamanlar” artık geçmiş bulunmaktadır, ama bu muhteşem mâzîye ağıt yakmak fazla bir şey ifâde etmez. Yahyâ Kemal'in kendinden öncekilerden ve aynı nesle mensup arkadaşlarından ayrılan tarafı ve büyüklüğü işte burada ortaya çıkar.

Gençlik yıllarında gidip dokuz yıl kaldığı Paris'ten 1912'de “eve dönen” ve geri döndüğünde kendi kendine: “Bizim târimimiz ve milliyetimiz nedir? Biz kimiz ve neyiz? Bize lâzım olan nedir?” sorularını soran Yahyâ Kemal'in bir fikir adamı ve sanatkâr olarak hayâtı boyunca yapmaya çalıştığı ve eserlerinde ortaya koyduğu hemen her şey, bu sorulara verdiği cevaplardan başka bir şey değildir.

Nitekim Yahyâ Kemal, Mütâreke'den sonra son Türk vatani Anadolu'nun istîlâyâ uğraması üzerine bir taraftan gazetelerde Millî Mücadele'yi destekleyen yazılar yazarken, diğer yandan çevresinde toplanan Dârülfünunlu gençlerle birlikte *Dergâh* mecmuasını yayımlamak sûretiyle, söz konusu ümitsizliği kıracaktır.

²¹ *Yaşadığım Gibi* (haz. Birol Emil), İstanbul 1970, s. 115.

Yahyâ Kemal bu çerçevede önce Türk milletinin târîh içindeki yerini ve kendi yaşadığı devirdeki durumunu tespitle işe başlar; daha sonraki süreçte de Türk târihinin mânâsını araştırmaya koyulur. Bilindiği gibi, Türk milletinin târîh sahnesindeki asıl mâcerâsını Anadolu'nun vatan toprağı hâline getirildiğı 1071 Malazgirt Zaferi ile başlatan Yahyâ Kemal, Michelet'nin meşhur "Fransız toprağı on asırda Fransız milletini yarattı!" sözünden hareket ederek bin yıldır kök saldığimiz Anadolu ve Rumeli topraklarında bir Osmanlı Türklüğü kurmuş olduğumuza inanmaktadır. Ona göre, "Malazgirt'in açtığı bu vatan da yeni bir millet, üst üste kan çatışmalarıyla yeni bir ırk teşekkül etmiştir." Aslında bu ırk bir terkîpten meydana gelmektedir: "Osmanlı terkîbinin üç büyük unsuru: Milletimiz, İslâmiyet ve hilâfet ve şarkî Roma bu destanda birbirine sarılacaklar ve bugünkü Türkiye'de kendilerini tamamlayacaklardır."²²

Yahyâ Kemal'e göre Türk milleti için İslâmiyet, dil, kültür ve sanat eserlerinden meydana gelen milliyet anlayışı aynı zamanda bizim bu coğrafyada var oluş sebebimizdir; milliyet, kültür ve sanat eserlerinde yaşar. İşte bu noktada Yahyâ Kemal dil ve edebiyâtımıza yeniden bir dönüş yaptırmak sûretiyle, devamlılık zincirinin kopan halkalarını birleştirir. Onun *Eski Şiirin Rûzgârıyla*'de toplanan şiirlerini bu düşünceler etrâfında "kayıp Şark" için yazılmış birer mersiye değil, Tanzîmat'tan îtibâren kaybedilen "devam fikri"nin bir halkası olarak ele almak daha isâbetli olacaktır.

Gelenek zincirinin koptuğı, Frenk taklitçiliğinin moda olduğu bir devirde Tanbûrî Cemil'in Türk mûsikîsinde yaptığı işi Yahyâ Kemal, yıkılan ve kaybolmakta olan mâziden bir şeyler bulup çıkarmak sûretiyle şiirde gerçekleştirmiştir.

Talebesi ve yakın dostu Tanpınar'dan başlamak üzere Yahyâ

²² A. H. Tanpınar, *Yahyâ Kemal*, s. 38, 62.

Kemal'in "İthaf" manzûmesi hakkında Orhan Okay'dan Hilmi Yavuz'a, Beşir Ayvazoglu'ndan Mehmet Demirci ve Said Başer'e kadar yapılan bütün değerlendirmelerin hemen hemen aynı ortak nokta etrafında toplandığı görülmektedir: Bütün büyüleyiciliği ile o büyük Şark artık yoktur, ama sanat yoluyla onun küllerinden yeni bir şeyler çıkarmak mümkündür.

Tanpınar, Yahyâ Kemal'le ilgili kitabında "İthaf" manzûmesi üzerinde durduğu sayfalarda, "Buradaki *dergâh* kelimesini *kaynaklar* diye tercüme edin!" diye yorumlamaya başlar. Tanpınar'ın hem talebesi, hem de fikirlerinin tâkipçisi olan merhum hocamız Mehmet Kaplan'ın, 1984 yılında, Şekerbank'ın maddî desteği, talebeleri ve dostlarının yazılarıyla yayımlamaya başladığı dergiye *Kaynaklar* adını vermesinin de, o sırada hocanın asistanı olarak yakınında bulunanlardan biri sıfatıyla, bu anlamda tamâmen bilinçli bir tercih olduğunu ifâde etmek istiyorum.

Yahyâ Kemal'in, "İthaf"ta yer alan ve daha önce üzerinde uzun uzadıya durulan "melâmet"e Melâmîlik olarak değil de, tamâmen bir "haz", "şevk" veya "sürur" anlamında yer verdiğini belirttikten sonra, yazımızı "Enelhak şehîdi" kabul edilen Seyyid Nesîmî'nin şu beytiyle noktalayalım:

*Ben melâmet hırkasını kendim giydim eğnime,
Âr ü nâmus şişesini taşa çaldım kime ne? ❏*

Udun Büyük Üstâdı Bestekâr Ali Rifat Çağatay'ın Aziz Hâtırasına

Hicran Göze

Kadıköy'ü'nü şereflendirenlerden... Ama unutululardan da... Mensup olduğum âilede hep “Prens Ali Bey” diye rahmetle anılırdı. Âilemize bir enişte olarak dâhil olmuş bu beyefendinin prensliğinin nereden geldiğini bayağı merak ederdim. Kendisine yakıştırılan prenslik sıfatının nereden geldiğini daha sonra anlayacak, biraz da şaşırıacaktım. Dört çocuğunun annesi olan ilk hanımından ayrıldıktan sonra Mısırlı Prens Halim Paşa'nın büyük kızı, kendisi gibi çok zengin Prenses Zehrâ Hanım'la evlenmişti. Yâni prenslik dâmat olarak girdiği âile çevresinin, ikinci eşi merhum prenses Zehrâ Hanım-efendi'den dolayı kendisinden habersiz ona yakıştırılmış bir unvan-
dı. Bu evlenme hayırlara da vesîle olacak, mûsikîye çok meraklı Halim Paşa'nın kaydedilmediği için yüzlercesi unutulmuş eski mûsikî eserlerini Hamparsum notasıyla¹ yazdırıp meydana getirdiği koleksiyon, dâmâdı Ali Rifat Bey'in sâhipliğinde muhâfaza altına alınacaktı.

Târihçi Adnan Giz Bey “*Bir Zamanlar Kadıköy*” adını taşıyan kitabında Ali Rifat Çağatay'dan bahsederken böyle bir giriş yapmış-

¹ Hamparsum Limonciyan (1768-1839) adında Ermeni asıllı, Türk mûsikîsi ve Batı mûsikîsi hakkında büyük bilgi sâhibi olan bir araştırmacının bulunduğu, kendi ismiyle anılan nota sistemidir. Gregoriyen Ermeni Kilisesi'nde koro ve ilâhi dersleri verirken Beşiktaş Mevlevîhânesi'nde Dede Efendi'den Türk Mûsikîsini de öğrenmiştir. Mevcut nota sisteminin yetersizliğini görünce binlerce eserin kaybolmasının önüne geçecek olan kendi adı ile anılan bu nota sistemini bularak Türk Mûsikîsine büyük hizmet etmiştir. Bu çalışmasına III. Selim'in isteği ile başlamış, ondan büyük destek görmüştür. Dede Efendi'nin de takdîrini kazanmıştır. Bu sahada selâhiyetli kişilerin söylediklerine ve yazdıklarına göre bulunduğu bu sistem Donizetti Paşa'nın Batı mûsikîsi notasını tanıtmaya kadar aşağı yukarı bir asra yakın devam etmiştir. Kendisi iyi bir tanbûrî ve kemânîdir. Oğlu Zenop ise neyzendir. Günümüze 14 saz semâîsi başta olmak üzere aksak ve yürük semâî, şarkı formunda 17 eseri gelmiştir.

tı: “ XIX. Yüzyılda şâirlerimiz gibi bestecilerimiz de hüzünlüdür. Bu ortak hüzünde kişisel dertlerinden başka koca imparatorluğun dağılmasının, yenilgilerin, ekonomik çöküntünün, eski deyiimiyle devrânın etkileri vardır. Bu yaslı bestecilerin durumunu Ünlü Ahmed Râsim'in bir güftesinin ilk iki satırıyla özetleyebiliriz:

Can hasta, gözüm yaşlı, gönül zâr u perîşân
Öldürdü beni mihnet-i cânân, gam-ı devrân.

Değerli târihçimiz bu girişten sonra bir ama parantezi açarak “Bu bestecilerden (Çağatay) soyadını taşıyan Ali Rifat Bey'in farklı bir görünüşü var: Önce güçlü, sağlıklı bir kişi, amatör olarak güreşir. Çağdaşı sanatçıların çoğu gibi para sıkıntısı çekmemiş, köşkü, atı, arabasıyla bolluk içinde yaşamıştır.” diye yazar. Ali Rifat Bey'in bu farklı durumuna dikkat çekerken zengin bir prensesin kocası olduğunu da saydığı vasıflarına ilâve etmeyi ihmal etmez. Adnan Giz Bey'in satırları arasında dolaşırken şâir ve dilci Sâmi Rıfat Beyin büyük kardeşi olduğunu, iyi bir eğitim gördüğünü, Üdî Rifat Bey diye anıldığını, sesinin güzelliğini, Fenerbahçe kulübünün efsâne isimlerinden, sert bir savunma oyuncusu olan Ali Cafer Çağatay'ın babası olduğunu da öğreniriz. İbnülemin Mahmud Kemal Bey'in kendisinden “ Kendisini bir kaç kere dinlemiş, takdîrkârı olmuştum. Terbiyeli, nâzik bir ehl-i sanat idi.” diye bahsettiğini de...

Ali Rifat Bey'i dinlemek şansına sâhip olanlardan biri olan Hakkı Sühâ Gezin'in hayranlık dolu bu satırları da onun ud denen enstrümanla hârikalar yarattığının îtirâfıdır: “Ali Rifat Bey seyrek çalardı. Fakat çalınca da pir çalardı. Hiç unutmam, yine böyle bir günde biraz içmiş, keyiflenmişti. Bu neşe ile udunu getirtti. Kanepeye bağdaş kurarak nâdîde bir sazkar taksime başladı. Ben o vakte kadar sazkarı yalnız öteki makamlardan bir çeşni sanırdım. Meğer hiç öyle değilmiş. Rifat bize bu makâmın ne derin bir mânâsı, ne geniş hudutları, ne engin ufukları olduğunu gösterdi. Rast, nişâburek,

pençgâh yolları birbirine dolana dolana havada hepimizi tuzağına düşüren bir sevgili saç gibi örülüyordu. Mızrap tutuşu başka, pozisyonu başka, makâma giriş çıkışları başka idi.

Parmaklarındaki hız, en yakından en uzak perdelere sıçrayıştaki taklit edilemez uçuşlar, üstâdın sazını bırakmadığını, kendi kendine çaldığını gösteriyordu. O gün coştukça çaldı, çaldıkça kendi yarattığı seslerin âhenginden coştı ve bizi zevkin baygınlıkları içinde bıraktı. Bir udun bu kadar belâgat sâhibi olduğunu doğrusu o güne kadar bilmiyordum. Zâten Ali Rifat Bey, udu biraz tanbur, biraz lâvta ve mandolin çeşnileri karıştırarak çalıyordu.”

Ali Rifat Bey'in bir kültür merkezi olan Kadıköyü'ne de büyük hizmetleri olmuştu. Kadıköyü'nün yakın târihinde sık sık bahsi geçen Şark Mûsikî Cemiyeti'nin başkanlığını yapmış, Paris'e giderek Batı müziğini inceledikten sonra bâzı yeniliklere yönelmiş, bu yolda güzel eserler bestelemiş, saz heyetine ustası olduğu bilinen flüt, piyano, viyolonsel gibi batı enstrümanlarını sokmuştu. İşte bu tarzda bestelediği 50'yi bulan şarkılarından bir kaç tânesi: Nişâburek makâmında “*Meyledip bir gül-i zâre*”, Nihâvent beste “*Zülfün görenlerin hep bahtı siyâh olurmuş*”, Nihâvent ağır semâî “*Gördüm yine bir âfet-i nâdîde edâyı*”, Hüseyinî şarkı “*Edâlî bir yosma kararım aldı*”... Orhan Seyfi Orhon'un “*Tereddüt*” adındaki çok şirin ve zarif şiirini de Bûselik makâmında bestelemişti. Türk dilinin güzelliğini ilân eden güftesiyle “*Tereddüt*” diye hâfızalara nakşedilen bu şarkısı da çok beğenilenler arasındadır. İşte bir yerde o günlerin aşkını da dile getiren bu güfte:

Sarâhaten acaba söylesem darılmaz mı?
Darılmak âdeti bilmem ki çapkının nâz mı?

Desem ki ben seni... Yok dinlemez hiddet eder
Niçin bu sözde ne var sanki hiddet etse ne der
Desem ki ben seni pek... Ya kızar konuşmazsa
Derim bu çektiğim insâf edin eğer azsa
Desem ki ben seni pek çok... Hayır, kızar bilirim
Tereddüdüm acaba hiddetinden az mı elim?
Desem ki ben seni pek çok... Sakın gücenme emi
Sakın gücenme eğer anladınsa sevdiğimi.

Adnan Giz Bey'in "Sayın Lâika Karabey'in anlattıklarına göre" dedikten sonra yazdıklarından "Şark Mûsikî Cemiyeti'nin müzik öğretmeni ve bestekâr Leon Hancıyan (1860-1947) ve bir kaç arkadaşı tarafından kurulduğunu, parasızlık sebebiyle gelişememiş olduğunu da öğreniyoruz. Lâika Hanım daha çocuk yaşta iken annesi tarafından tanbur dersi alması için Dârülelhân'a götürülmüş ama 15 yaşından küçük olduğu için kabul edilmemişti. Küçük Lâika ve annesi bu kabul edilmeyişe çok üzülmüşler ama Dârülelhân'ın öğretmenleri arasında bulunan Leon Hancıyan'ın "*Üzülme kızım, meraklılar için bir şey düşünüyoruz*" deyip küçük kıza özel ders vermeyi kabul etmesiyle çok sevinmişlerdir. Ama küçük kız hep bir topluluğun içinde bulunarak tanburunu çalmak isteğiyle doluydu. Leon Hancıyan'ın bir gün "*İstediğiniz oldu, Kadıköy'de Yoğurtçu'da Şark Mûsikî Cemiyeti kuruldu. Artık derse oraya gelebilirsin*" demesiyle küçük kızın ve annesinin arzuları nihayet gerçekleşmişti. Ama Üsküdar'da İhsâniye'de oturan âilenin bu çok hevesli kızı oradan kalkıp Yoğurtçu Çayırı'nın karşısındaki bir köşkte çalışmaya başlayan cemiyete nasıl gelecekti? Üstelik para sıkıntısı had safhada olduğu için köşk ısıtılmıyor, sandalye sayısı yetersiz olduğundan çocuklardan üzerlerine isimleri yazılı sandalyeleri de getirmeleri isteniyordu. Bütün bu olumsuzluklara rağmen Küçük Lâika Cemiyet'e hemen yazdırılmıştı. Neşesine son yoktu. Sakallı bir emektar ile yanlarında sandalyeleri derslere hiç aksatmadan devam edecekti. Cemiyet parasız ve fakirdi

ama öğretmenleri bakımından zengindi. Öğrenciler, Üdî Nevres, Sînekeman Nûri, Kemeçede Kemal Niyâzi, Gâzi Osman Paşa'nın oğlu piyanist Cemal, Tanbûrî Cemil Bey'in yeğeni Tanbûrî Hikmet, Sâmiî Rifat Bey'in oğlu Tanbûrî Hâtîf Beyler gibi devrin meşhur müzisyenlerinden ders alıyorlardı. Lâika Hanım'ın hocası Tanbûrî Hikmet Bey'di.

Cemiyetin kurucuları para sıkıntısı içinde bocalarken akıllarına cemiyeti bu darlıktan kurtaracak bir isim gelmişti. Ali Rifat Çağatay... Acaba ona rica etseler başkanlığı kabul eder miydi? Adnan Giz Bey'e göre başkanlık için Ali Rifat Bey'in düşünülmesi çok isabetli bir karardı. Çünkü Ali Rifat Bey hem sanat adamıydı, hem de zengindi. Bu vasıflarına ilâveten eli de çok açıktı. Ali Rifat Bey'i yakından tanıyan Hakkı Sühâ Gezin de kitabında ondan Adnan Giz'in işaret ettiği bu vasıflarına dikkat çekerek bahseder: *"Zengindi. Çalışmaya muhtaç değildi. Zihninde yarın endîşesi yoktu. Dünyâyı görmüş, şatafatlı seyahatler yapmış, yabancı ülkelerin insanı sıtma gibi tutuşturan zevk çevrelerine girip çıkmıştı. Yâni özleyecek çok şeyi vardı. Hepsini de dilediği zaman tatmin çârelerine sâhipti... Fakat mûsikî aşkı bunların hepsini bastırmış, onu bizim federasyonlarımıza, mûsikî cemiyetlerimize bağlamıştı."*

Üdî ve bestekâr Ali Rifat Bey'in araya girenlerin ısrarlı tekliflerini geri çevirmeyerek başkanlığı kabul etmesiyle para meselesi halledilmişti ama Üstâd'ın otoriter kişiliğinin, yeniliklere açık yapısının netîcesi bâzı kişilerle bilhassa udun büyük sanatkârlarından olan Nevres Bey ile anlaşmazlıkları olacaktı. Bütün bu pürüzlere rağmen cemiyet canlanmış, art arda konserler verilmeye başlamıştı. Tanbûrî Cemil Bey'in hâtırasına adanan "Cemil konseri" cemiyete epeyce gelir sağlamış, bu para Batı müziği eğitimi almak için Almanya'ya gidecek olan Mesud Cemil Bey'e verilmişti. Konserlere Hânedân'a

mensup kişiler de rağbet etmeye başlamıştı. Kısıklı civârında Şerifler Âilesine âit bir köşkte oturan Şerif Muhittin Bey'in (TARGAN) at sırtında, başında kefiyesi konsere gelişi de dillerde dolaşan bir olay olmuştu.

Ali Rifat Bey'in kendisi gibi büyük usta Üdî Nevres Bey ile arasındaki anlaşmazlık bâzı kişilere, bilhassa oğlu Ali Câfer Çağatay'a göre saygı ve nezâket kuralları içinde cereyân etse de Ali Rifat Bey'in başkanlıktan ayrılması ile neticelenecekti. Ali Rifat Bey bu ayrılığın arkasından boş durmayacak, Hâle, bugünkü adıyla Reks Sineması'nın üst katında 1930-31 yılları arasında faâliyet gösterecek olan "Türk Mûsikî Ocağı"nı kuracak, Mehmet Âkîf'in "Bülbül", Süleyman Nazîf'in Malta'da sürgünde iken yazdığı "Dâüssıla" şiirlerini de besteleyerek aralarında Âkîf'in ve Süleyman Nazîfin de bulunduğu seçkin bir gruba bu mekânda dinletecekti. Hakkı Sühâ Gezin dinleyiciler arasında bulunan bir kişi olarak *"Edebî Portreler"* kitabındaki bu satırlarla duyduğu hayranlığı anlatmıştır: *"Zâten Ali Rifat sazda olduğu kadar, bestekârlıkta da üstattı. Süleyman Nazîf'in Dâüssıla'sı onun taktığı nağmeden kanatlarla mûsikî havamızda hâlâ uçup duruyor. Millî havalarda, köy türkülerinde de onun kudretini dinliyoruz..."*

Hakkı Sühâ Gezin Ali Rifat Bey'e duyduğu hayranlığın başlangıcını ise kitabındaki bu satırlarla dile getirmişti: *"Onu ilk defa Kadıköy'nde, Mütâreke'nin en karanlık günlerinde bir konserde görmüştüm. Sokaklarda yabancı devriyeler, polisler gezerken o kendi bestelediği İstiklâl Marşı'nı çalmaktan çekinmemişti. Bu marşın o gece yüreklerde kopardığı ulvî kasırgayı hiç unutmayacağım. Tiyatro binası alkıştan sarsılıyor, Ali Rifat, elinde siyah abanoz şef değneği, yüzü bir zafer bayrağı kadar renkli halkı selâmlıyordu.*

Evet, Ali Rifat Çağatay Hakkı Sühâ Gezin'in de temas ettiği

gibi İstiklâl Marşımızın da bestekâriydi. İçlerinde H. Saadettin Arel, Saadettin Kaynak, Rauf Yekta ve Osman Zeki Üngör beyler gibi tanınmış müzisyenlerin bulunduğu 24 yarışmacının arasında Ali Rifat Çağatay'ın bestesi Mehmed Âkif Bey'in şahâne güftesine lâayık görölerek birinci seçilmiş, bu beste 1924 - 1930 arası, yıllarca İstiklâl Marşımız olarak çalınmıştı. 1930'da ise nedense tepeden gelen bir emirle Cumhurbaşkanlığı Orkestra şefi Osman Zeki Üngör'ün yarışmada kazanamayan bestesi kabul edilmişti. Hakkı Sühâ Gezzin Mütârekenin o kasvetli günlerinde Ali Rifat Bey'in büyük bir cesâretle kendi bestesiyle çaldığı İstiklâl Marşının heyecanlı bir dinleyicisi olarak bu değışikliğı herhalde içine sindirememiş olacak ki *"Edebî Portreler"* kitabında *"Doğrusunu isterseniz, onun eseri olan bu marş kenara atılmakla iyi edilmedi. Eser, hele bandoda büsbütün parlaktı. Acemaşîran makâmının kıvrak, atılgan nağmeleri marş temposu ile kanatlanıyor, gönöl denizlerini köpüklü çarpıntılar içinde bırakıyor"* diye yazmaktan kendini alamamıştı.

1934'de Büyük Millet Meclisi'ni açış nutkunda Türk mûsikîsinin içinde bulunduğu durumu tenkit eden Atatürk'ün bu uyarılarını ondan daha fazla dikkate alanlar yeniliklerden yana olduğunu bildikleri, o sıralarda *"Türk Târihinin Ana Hatları"* isimli bir eserin mûsikî bölümünü de yazan Ali Rifat Bey'in de fikirlerini de almak istemişlerdi. Ali Rifat Bey 8.11.1934 târîhli Akşam gazetesinde çıkan yazısında görüşlerini *"Yapılacak mûsikî inkılâbından önce Türk târihinin incelenmesi gerektiğini, bugünkü Batı Mûsikîsinin temelini oluşturan yedi gamın Orta Asya'dan Batı'ya geçtiğini. Türkler yalnız Heptatonik gamı icat etmekle kalmamış, mûsikî ilim ve sanatına büyük hizmetler etmişlerdir"* diye açıkladıktan sonra son noktayı *"A-maca ulaşmak için Batı Mûsikîsinin tekniğini ve nazariyâtını iyi derecede tahsil etmiş bestecilerin Türk Mûsikîsi nazariyâtını ve kaide-lerini de incelemiş bulunmaları şarttır"* diyerek koymuştu.

Ali Rifat Bey çok kültürlü seçkin bir hanımefendi olan Prensesin Mütâreke devrinde hastalanarak tedâvi için götürüldüğü Avrupa'da, Nis'de vefat etmesi üzerine bir müddet yalnızlığını sürdürmüş, daha sonra anneannemin çok sevdiği, çok sık görüştüğümüz yakın akrabalarımız arasında bulunan, benim de çok sevdiğim Nîmet Hanım'la evlenmişti. Ben yaşıma çok küçük olduğum için Ali Rifat Bey'i hatırlayamıyorum. Ama Nîmet Teyzemin eşi Ali Rifat Çağatay ile ömür sürdüğü, eşinin 1935 yılında vefâtından sonra tek başına oturduğu Mısırlıoğlu'ndaki konak yavrusu eve sık sık giderdik. Üvey babam Burhânettin Bey de Nîmet Teyzeyi çok sever ve sayardı. O antika eşyâlarla dolu evde hatırımda kalan tek şey güzelden de öte çok alımlı bir hanımefendi olan Nimet Teyzemin büyük boyda yağlı-boya resmiydi.

Ali Rifat Çağatay'ın sade Mısırlıoğlu'nda değil, Kadıköyü'nün başka semtlerinde de oturduğunu ise Adnan Giz Bey'in kitabındaki bu satırlar bize söyler: *"..... oğlu Cafer Çağatay Bey'in verdiği bilgiye göre, âilesi 1904'de Kadıköy semtine taşınmıştır. Önce Yoğurtçu Köprüsü'nü geçince sol tarafta bir evde oturmuşlardı. Sonra Rifat Bey Çamlıca'nın Libâdiye diye anılan ve bir zamanlar seyrânıyla meşhur olan semtin bu gün Kargadere isimli sokağının üzerinde 10-12 dönümlük bir arâzideki eski bir evi alarak yıktırması, yerine bakımlı bahçesi, havuzu, saz köşkü ile yeni bir binâ yaptırmıştı. Prensesle uzun süre bu köşkte oturdu:"*

Arasıra taksiyle sâdece ismi kalmış, Kadıköyü'nün diğer semtleri gibi geçmişteki asâletini kaybetmiş Mısırlıoğlu'ndan geçerken gözlerim Elmaliçeşme yokuşunun solundaki Süleyman Bey Sokağı'nın köşesindeki o konak yavrusu evi boşuna arar. Kadıköyü'nün artık tanınmaz hâle gelmiş çeşitli semtlerinde yaşamış, son yıllarını geçirdiği Mısırlıoğlu'ndaki bu konakta vefat etmiş, Türk mûsikîsine

büyük hizmetleri dokunmuş üdî ve bestekâr Ali Rifat Çağatay'ın bu gün ne konağından ne de kendisinden hiç bir iz yok... Diğer unutulmuşlar gibi...

Hakkı Sühâ Gezgin Bey de yakından tanıyıp çok sevip takdir ettiği Ali Rifat Çağatay'ı *"Portreler"* adını taşıyan kitabında edebiyat denilen sanatı en yüksek mertebesine çıkaran nefis anlatımıyla yazdıktan sonra daha doğrusu bir büyük ressamın titizliği ile çizdikten sonra *"O, şimdi bir avuç toprak altında yatıyor. Mûsikîmize bu kadar çok şey vermiş olan bir sanatkâra acaba mûsikîmiz ne verdi? Bunu sorarken titredim. Çünkü bizde sanatın ne nankör bir şey olduğunu biliyorum."*

Şâirler birbirlerine mersiyeler yazarlar; fakat mûsikî üstatlarımız arasında böyle bir âdet yoktur, Bâri bundan sonrakiler için, ses, gözyaşı, minnet, alkış, şükran yapan eserler bestelensin ve her müstesnâ değer târihin koynuna bu âhenkten kefeneye bürünerek girsin." diyerek âdeta ağlamıştır. ■

Dâr-ı Dünya Söylentileri

Birinci Mektup

Kâmil Uğurlu

*Dar vakitlerde gelir haber
İşinde-gücündeyken çocuk-çoluk
Hep böyle başlar nedense
Sonsuza giden yolculuk.*

*Bir dal kırılır bir yerlerde
- soğuk bir rüzgâr eser belki -
Sonra sağa sola telâşlı telefonlar
Kimisi uzak gurbetlerde zâten
Yetişemeyecek onlar.*

*Sele verdim kuş kadarlık canımı
Ve kocaman nehirlerle sonsuza akıyorum
Her şey yeni benim için, hârikulâde
Gözlerim yumulu, bakıyorum.*

*Ve baktıksıra anlıyorum
Kaderi dokuyan bir güzel el
Âsûde bir ormanda, bir servide dinlenmek
Deli dolu geçip gitmekten güzel
Ki, günlerle geçer gider gülüm
Saraylar, sultanlar, hanlar, hamamlar
Ve ölümsüz sanılanlar
/ gün olur çürür*

Oysa ben koşacağım

/ tâ haşre kadar
Ölüler gibi özgür

Zor yollarda yürüdüm, gerçek
Kimi yoldaşım oldu Hazreti Hızır
Münkir-Nekir, yorulmasın hiç kimse
Benim cevâbım hazır.

Güz geldi balım, bulutlar hârelendi
Ve göçücü kuşlar gibi göçtü günümüz
Sanki daha dün gibi, elma şekerli
Şehre destan düğünümüz.

Beyhûde güneşlerin karanlığında
Beyhûdeyi aradım, sultânım affet.
Belki bugün biraz işe yararım
Kara gözüm karıncaya ziyâfet.

İşte böyle dostlarım, hülâsa
Derin sularda yüzdüm, yoruldum
Ve bugün âzat ettim ruhumu
Garip geldi, garip gitti bu fakir
Sizler nasıl bilirdiniz merhûmu? 🖼️

Edebiyat Üzerine Yazarlar: Prof. Dr. Gürsel Aytaç

Prof. Dr. Semahat Yüksel

Modern hayâtın baş döndürücü bir hızla değişen medya ve neşriyat dünyâsında edebiyâtın çeşitlenen türleri yanında sayıları git-tikçe artan akademik çalışmalar üzerinden okuyucuya ulaşma başarı-sı gösteren pek çok telif ve tercüme eser sâhibi ile tanışabiliyoruz.

Günümüzde “yaratıcı edebiyat” başlığı altında “kurmaca” özelliğiyle altı çizilen roman, öykü, küçük öykü gibi edebî türler ile “yarı kurmaca” sayılan mektup, biyografi, oto biyografi gibi türler-deki eserlere ulaşmamız iki yoldan olabiliyor: Bu eserler bize doğru-dan ulaşp, dikkatimizi çekerse onları zevkle okuyoruz. Kimi zaman ise onlarla buluşmamız, dolaylı bir yoldan gerçekleşiyor: Bu eserler hakkında inceleme ve eleştiriler kaleme alarak okuyucunun dikkati-ne sunan yazarlar aracılığı ile. Okuma oranlarının düşük olduğu bir zamanların Türkiye’sinden günümüze uzanan çizgide sadece okuma ile yetinmeyip kendini “*yazarak*” ifâde edenlerin sayısında bu iki koldan hızla ilerleyen dikkat çekici artış elbette fikir ve kültür hayâ-tımız açısından çok memnûniyet verici.

2008 târihli Armağan kitabına meslektaşlarının **Yaşamak Eşit-tir Yazmak. Gürsel Aytaç Kitabı**¹ başlığını verdikleri Alman Dili ve

¹ Yaşamak Eşittir Yazmak. GÜRSEL AYTAÇ KİTABI, Şubat 2008. Yayına Hazırlayanlar: Yıldız ECEVİT, M. Osman TOKLU, Sevil ONARAN Editör: Sevil ONARAN. Ankara Hece Yayınları.

Edebiyâtı profesörü Gürsel Aytaç da, *edebiyat üzerine yazarlar* arasında farklı özellikleri ile dikkat çeken bir isim.

Onun hayat çizgisi, yetişmesi ve akademik hayâtındaki merhaleler hakkında bilgi sâhibi olmak için adı geçen kitabın başında yer alan, meslektaşı Yıldız Ecevit'in hocası Gürsel Aytaç ile yaptığı **Yaşamda İz Sürmek**² başlıklı söyleşi ile kitabın sonundaki **Zamandizimsel Yaşam Öyküsü**³ ve **Yayınlar**⁴ listesine bakmak, bir üst bakış kazanmak için elbette faydalı olabilir, ancak bizce yeterli olmayacaktır. Biz burada onun geniş ufuklu ve uzun soluklu yazı hayâtını biraz daha yakından tanımak için, 2014 târîhli **Edebiyat Yazıları- I**⁵ ve **Edebiyat Yazıları -II**⁶ başlığını taşıyan iki kitabını daha önümüze koyarak, Kubbealtı Akademi Mecmuası'nın kendisi ile yaptığı söyleşiyi bir girişle genişletmenin faydalı olacağını düşündük. Bu vesîle ile Aytaç'a, vakit ayırıp sorularımızı cevapladığı için teşekkür ederiz.

*“Önce edebiyat meraklısı bir okur, sonra bir edebiyat bilimci, daha sonra da bir edebiyat eleştirmeni olarak kırk yılı aşkın bir süredir edebiyâtın herhangi bir alanında bir uzmanlık konusu yerine çok geniş ve genel olarak edebiyâtı ele almak istedim.”*⁷ diyen Aytaç'ın Armağan kitabında onun çok yönlü çalışmalarını altı ana başlık altında inceleyen akademik çevreden ve edebiyat dünyâsından 28 yazar⁸ sadece ona değil, aynı zamanda, işledikleri konulardaki yeni bilgi, görüş ve yorumlara yönelmeleri ile “edebiyat okurları”na da doyurucu ve ufuk açıcı bir armağan sunmuşlardır. Bu “edebiyat okurları”nın kimler olabileceği sorusuna, bize göre, kitapta yer alan her

² A.g.e., s. 13-32

³ A.g.e., s. 323-326

⁴ A.g.e., s. 327-331

⁵ Gürsel AYTAÇ, Mayıs 2014, Edebiyat Yazıları -I. Ankara Ürün Yayınları.

⁶ Gürsel AYTAÇ, Mayıs 2014, Edebiyat Yazıları -II. Ankara Ürün Yayınları.

⁷ Gürsel AYTAÇ, Mayıs 2014, Edebiyat Yazıları -II, s.165.

⁸ Yaşamak Eşittir Yazmak, s. 333-334.

biri ayrı birer ihtisas alanı olabilecek çaptaki bölüm başlıkları en güzel cevâbı verecektir: **Edebiyat Bilimi, Karşılaştırmalı Edebiyat, Edebiyat ve Medya, Edebiyat Eleştirisi, Edebiyat Târîhi, Çeviri.**

Bu bölüm başlıklarından ilk beşi, yazarın *Telif Kitapları*⁹ ndan adını alırken, Yayınlar listesinde sıraya giren diğerleri şunlardır: *Yayına Hazırladığı Kitaplar*¹⁰, *Çevirileri*¹¹, *Yurtiçi/Yurtdışı Konferanslar, Bildiriler, Dergi Yazıları*¹².

Aytaç'ın telif eserleri arasında edebiyat târihi ile ilgili çalışmalarının en kıdemlisi olduğunu görüyoruz. 1973 yılında Batı filolojilerindeki yaygın anlayışın dışına çıkarak “... *ben Türkçe'yi yayımlarımda kullanmaktan yanaydım. Sanırım, böylece araştırma ve yayın etkinliğim üniversitenin dışına çıkabildi.*”¹³ görüşünü ön planda tutan Aytaç önce **Yeni Alman Edebiyatı Târihini** yayımlar ve aynı konunun devâmı olarak 1978'de **Çağdaş Alman Edebiyatı Târihi**'ni okuyucu ile buluşturur.

Alman edebiyat târihine yönelik bu teliflerin temelinde yatan birikim, Faust'un kişilik çözümlemesini odak alan bitirme tezi¹⁴ ile başlayıp, 1966'da ona doktor ünvânını getiren Hermann Hesse'nin **Boncuk Oyunu Romanında Var Olma ve Oluş** başlıklı doktora tezi ve ardından, 1970'de doçentlik ünvânını kazandıran **Die Glückseligkeit in Wielands 'Geschichte des Agathon'** konulu çalışmasıdır. Bu çalışma 1971 yılında Ankara Üniversitesi yayınları arasında yerini aldıktan bir sene sonra 1972'de Thomas Mann'ın **'Der Zauberberg'**

⁹ Yaşamak Eşittir Yazmak, s. 327.

¹⁰ A.g.e., s. 328.

¹¹ A.g.e., s. 328-329.

¹² A.g.e., s. 329-331.

¹³ A.g.e., s. 20.

¹⁴ A.g.e., s.16.

ve ‘Lotte in Weimar’ Romanlarındaki Edebî Kişiliği başlıklı çalışması ve 1975’de ise **Romancı Yönüyle Heinrich Böll** adlı araştırması Ankara Üniversitesi Yayınları arasına katılır.

“Doçentlik yıllarına kadar çeviriyi akademik bir etkinlik saymaz, başkalarına bırakırdım. Tâ ki Ankara Radyosunda ‘Bir Yazar Yetişiyor’ adlı dizi programında beğendiğim Alman yazarlarını tanıtmaya başlayıncaya kadar. Bu programlarda sözünü etmek istediğim eserler konusunda program yapımcısı ‘çevirisi bulunmayan eserleri burada tanıtmanın yararı yok, çünkü dinleyiciler arasında o kitabı okumak isteyenlere cevap veremeyiz’ deyinceye kadar.”¹⁵

Yaşadığı bu diyalog üzerine Aytaç, çalışma konusunu bir kademeye genişletme yoluna gider ve Friedrich Dürrenmatt’tan yaptığı **Bâbil’e Bir Melek İniyor** adlı ilk çevirisi 1981’de T.C. Kültür Bakanlığı yayınları arasında çıkar. Artık önünde bir başka alan daha vardır. Katıldığı “çeviri” sempozyumlarında genelde bu dalın ve özelden Türkçenin problemlerine eğilir, Türkiye’deki çeviri birikimini ve uygulamalarını ele almaya yönelir. Bir filoloğun en önemli görevlerinden biri saydığı edebî çevirinin başka ülkelerde paralel bir anlayışla değerlendirildiğini, bazı ülkelerde ise çok daha ileri uygulamalar olduğunu, katıldığı bu sempozyumlardan öğrenerek aktarır: *“Hatta meselâ Japonya’da edebiyat çevirisi akademik etkinlik sayılıyordu. Çünkü çevrilen eserin üslup özelliklerini göz önünde bulundurabilmek için yazarını bir akademisyeninki kadar iyi bilmek gerektiği düşüncesi benimsenmişti.”¹⁶*

Bu alanın merkezinde yer alan ‘edebî çeviri nasıl olmalıdır’ sorusuna kendi anlayışı içinde cevap vermeye çalışır: *“Çeviri eyleminde uygulamak istediğim ilke, ‘yabancı yazarı bizden biriymiş gibi*

¹⁵ A.g.e., s. 22.

¹⁶ A.g.e.,s. 22.

*‘Türkçeleştirmemek,’ bizi ona götürmek’ti, yâni yabancılığını bile bile hissettirmek.”*¹⁷ Bu ilkesini yürütebilmek için Aytaç yayınevlerine, çevirilerinin editörlerce düzeltilmemesi şartını koşar.¹⁸ Thomas Mann’dan yaptığı **Büyülü Dağ** çevirisi bu ilkeler doğrultusunda bir kere basıldıktan sonra, ikinci baskıda yayınevi başka bir çevirmeni devreye sokunca, Aytaç *“Ama bunun kesin çözüm olmadığını öğrenmem bana pahalıya mal oldu.”*¹⁹ der. 1981-2004 yılları arasında 21 çeviriye²⁰ imzâ attığını gördüğümüz Aytaç bu konudaki verimliliğini şöyle îzah eder: *“Edebiyat çevirisinden tat almaya başladım, ama buna kendimi kaptırıp araştırmalarımın vazgeçmek istemiyordum. Çâre: sıraya koyup bir telif kitaptan sonra âdeta ‘dinlenmelik’ bir çeviriye başlamaktı. Buna elimden geldiğince uydum, ama bazı çeviri teklifleri kimi zaman sırayı bozmama neden oldu.”*²¹

Seksenli yıllardan îtibâren Aytaç’ın çeviri dışında, Türk edebiyâtı ile de yakından ilgilenmeye başladığını ve bu ilginin zaman içinde daha da genişleyerek uygulamalı dersler, yaptırdığı tezler ve inceleme-eleştiri yazıları ile “karşılaştırmalı edebiyat” yönüne doğru hızla ilerlediğini görüyoruz: *“Seksenli yıllar yayın etkinliğimde bir kulvar değişikliği sayılabilir. Çağdaş yazarlarımızın yeni çıkan eserleri üzerine çoğu zaman bir dergi ya da kitap ekinin öngördüğü uzunlukta (daha doğrusu kısalıkta) incelemeler yazdım. Bu, eleştiriye incelemeye bağlama çabasıydı.”*²² Ancak, yazar Türk edebiyâtı üzerine yazdıklarını tam bir kulvar değişikliği olarak görmekten yana değildir, çünkü o ‘bütüne’ bakmayı sevmektedir. Bu yöneliş için Ay-

¹⁷ Yaşamak Eşittir Yazmak, s. 22.

¹⁸ A.g.e., s.22.

¹⁹ A.g.e., s.22.

²⁰ A.g.e., s.327-328.

²¹ A.g.e., s.22.

²² A.g.e., s.24.

taç üç açıklama getirir: 1) Lise edebiyat öğretmeninin sık sık tekrarladığı ‘*edebiyat bir kültürdür (bütündür)*’ sözü; 2) Almanya’daki edebiyat araştırmalarının bizde olduğundan farklı bir şekilde ‘târihe mal olmuş’larla sınırlanmadığına tanık oluşu; 3) Goethe’nin ‘dünya edebiyâtı (Weltliteratur)’ görüşü. Aytaç bu görüşü Goethe hayranlığının önemli bir nedeni olarak kabul etse de, ona göre tek neden bu değildir: “Evet Goethe ‘dünya edebiyâtı (Weltliteratur)’ kavramının babasıdır. Karşılaştırmalı edebiyat bilimi araştırmacıları bu konuda onun hakkını yemiyorlar. Yeri gelmişken söyleyeyim: Goethe hayranlığımın önemli bir nedeni onun ‘dünya edebiyâtı’ görüşüdür ama tek neden bu değil. Onun hayat anlayışı, hayat felsefesi, bilimler arası geçişleri sezip dile getirmesi, yâni bir çeşit bütünsellik inancı ve tabîî yaratıcılıkta ‘denge’ ilkesinin güzel örneklerini vermesi... Türk edebiyâtına ilgi duymam bile belki de Goethe’nin edebiyat anlayışındaki bütünsellik görüşünden esinlenmedir.”²³ der Aytaç.

Türk edebiyâtının genç kuşak yazarlarına ilgisi onu yeni bir disipline yöneltir. “*Karşılaştırmalı edebiyat araştırmalarının Türkiye’de kurumsallaşmasına katkıda bulunmak, benim eskiden beri idealimdi.*”²⁴ diyen Aytaç 1990-95 yılları arasında Gündoğan Edebiyat Dergisi’nde bu tür incelemelere yer verilmesine destek olur, üniversitelerde karşılaştırmalı edebiyâta yönelik bölümler açılmasına öncülük eder. Bu alandaki yeni bakış açılarını, yöntemleri ve bilgi birikimini 1997’de **Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi** başlığı ile öğrencilerinin ve araştırmacıların dikkatine sunar. Bu kitabı, 1999’da **Genel Edebiyat Bilimi** başlıklı bir diğer telifi tâkip eder. Günüme gelince, edebiyâtın “*malzemesi dil olan bir sanat dalı*”²⁵ olma özelliğinin sorgulanmaya başlaması üzerine, edebiyat metinle-

²³ A.g.e., s.24.

²⁴ A.g.e., s.25.

²⁵ Edebiyat Yazıları-II, s.165.

rinin farklı medya kanalları üzerinden artık sadece bir “okuyucu” kitlesi ile değil, bir “tüketici” kitlesi ile buluşmasını göz önüne alarak 2002 yılında **Edebiyat ve Medya, Kitaptan Ekran Edebiyat** başlıklı çalışmasını yayımlar. Yine aynı yıl güncel bir araştırma konusuna daha imzâ atar: **Edebiyat Bilimi ve Kültür**.

İlgi alanına girenlerin öncelikle *yaratıcı yazarlar* ve eserleri, *edebiyat eleştirmenleri* olduğunu ifâde eden Aytaç, kendisini bir “*edebiyat araştırmacısı*”²⁶ olarak görür. 2014 târîhli **Edebiyat Yazıları- I** ve **Edebiyat Yazıları -II** başlıklı iki ciltte ve 912 sayfada bir araya getirilen Aytaç imzâlı 208 çalışma, onun bu görüşünü doğrular nitelikte. 1966 yılında *Dil ve Târih Coğrafya Fakültesi Dergisi*’nde²⁷ başlayan yayın faâliyeti, uluslararası ve ulusal sempozyum, panel, konferans gibi akademik toplantılarda sunulan on yedi bildiri ve 1985’den itibaren de TRT Radyo Konuşmaları gibi değişik amaçlarla hazırlanmış metinlerle devam ettiğini söz konusu kitaplardan görüyoruz.

1981 yılında *Millî Kültür ve Sanat Olayı*’nda karşımıza çıkan, birikimini üniversite dışına taşıma gayretinin seksenli ve doksanlı yıllar boyunca genişleyerek devam ettiğini, bu iki ciltte okuma fırsatı bulduğumuz yayım târihleri ile yerleri belli olan ve olmayan ‘*Dergi yazıları*’ açıkça ortaya koyar. Alman, Avusturya ve İsviçre Edebiyatında yazar ve eserlerden hareketle akımlar, tür, yazar ve eser özelliklerine yönelik incelemeleri yanında, Niçin edebiyat?²⁸ başlığı altında toplanabilecek dil, edebiyat, kültür sorularına genel edebiyat çerçevesinde artı ve eksileri de göz önüne alarak (*Edebiyatın Gücü ve Güçsüzlüğü*)²⁹ cevaplar arar. *Klasikler*³⁰ başlıklı yazısında

²⁶ A.g.e., s. 241.

²⁷ Edebiyat Yazıları-I, s. 182.

²⁸ Edebiyat Yazıları-II, s. 291.

²⁹ A.g.e., s. 442.

“Ufuk genişletmeyi bir eğitim ideali olarak alırsak, eğitimin iki doğrultuda birden olması, bizimkinden biraz başka ya da bizimkinden çok başka edebiyatları, tabî ki klasiklerinden tanıtmayı getirecektir.(...)Bu bakımdan edebiyat, Doğusuyla Batısıyla ve klasikleri esas olarak eğitim öğretim sisteminde yer almalıdır. Bu, bir bakıma duyguların eğitime hizmet eden estetik eğitimin önemli bir parçası olduğundan, günümüzde teknolojinin baskın varlığını bir parça olsun dengeleme gayretidir.”³¹ diyerek görüş bildirir.

Edebiyat öğretim ve araştırmalarının temel direklerinden sayılan, metin türlerini tanımlama ve tanıtmaya, birbirine yakın özellikler taşıyan türlerin ayırıcı özelliklerini belirleme, anlatıcının konumu, anlatım teknikleri, olay ve zaman kurgusu, üslup ve söz sanatları gibi konular, Edebiyat Yazıları- I / II içinde sıklıkla işlenmektedir. Yer yer didaktik bir anlatımla ele aldığı alan terimlerini ve metin inceleme yöntemlerini örnekler üzerinden uygulamalı olarak okuyucuya sunar.

Gürsel Aytaç’ın “*edebiyat üzerine yazanlar*” arasında, konusuna, iki dil üzerinden eğilmenin kazandığı geniş ufuklu bakışı, eser inceleme ve eleştiri alanlarında metin odaklı yöntemi benimseyen nesnelliği, çevirideki ilkeli tutumu, edebiyat bilimini bir bütün olarak görmesine dayalı olarak genişleyen ilgi alanı, yazı hayatındaki verimliliği ile farklı bir konuma sâhip olduğu yukarıda ana hatlarını vermeye çalıştığımız Armağan kitabı dışında, bu iki ciltte okuyucuya ulaşan yazıların yayım yılına, nerelerde yayımlandığına ve hangi vesîlelerle yazıldığına bakınca da hemen görülür.

Ülkemizde filolojilerin bir zamanlar ağırlıklı olarak meslek dilinde eserler verme tutumunun aksine Aytaç Türkçe yazarak alan-

³⁰ A.g.e., s. 389.

³¹ A.g.e., s. 390.

daki birikimini üniversite dışına taşımak istemiş ve bu görüşünü *Türk Germanistiğinin Görevleri*³² ; *Akademik Filoloji Öğretimi*³³ , *Yabancı Filoloji Öğreniminin Artıları Eksileri*³⁴ gibi değerlendirme yazılarında toplumla paylaşmıştır.

Alman edebiyâtına yönelik çalışmaları yanında yeni Türk edebiyâtına olan devamlı ilgisini ve desteğini, genç yazarların neşriyatını yakından tâkip ederek onlar hakkındaki inceleme, eleştiri ve değerlendirmelerini muhtelif dergilerde ve gazetelerin kitap köşelerinde yayımlayarak ortaya koymuştur. Konu seçimi yanında, eleştiri yöntemi açısından da Aytaç bir *'farklı açılımı'* başlattığı görüşünde olmaktan çok onu *'hızlandırdığı'* görüşündedir: *"Bu farklı açılım bir edebiyat metnini, onun 'edebîliği'ni ortaya koyacak biçimde ve metne bağlı olarak incelemektir. Bizde uzunca bir geleneği olan toplumcu/siyâsal açılı eleştiriye alışmış çevreler için bu belki sarsıcı bir yenilikti. 'Edebîlik' ölçüt olunca, neredeyse kökleşmiş olan o 'bizden olanlar-olmayanlar' ayrımı ortadan kalkıyordu. 'Sağ' kesim diye bilinip solcu eleştirmenlerin yok saydığı veya tersi doğrultuyu benimsemedim. Üzerinde çalıştığım eserler o sıralar okuyup incelemeye, tanıtmaya değer verdiklerimdi."*³⁵

Aytaç'a göre, onun bu 'nesnellik' tutumunda Thomas Mann ve Goethe'nin eserlerinde önemli yeri olan 'ironi' anlayışı da etkili olmuştur: *"Romancının asıl yaratıcı gücünü, farklı görüşteki figürleri aynı eserde birlikte canlandırarak gösterdiği düşüncesi aklıma yattı. Bunu hem roman sanatında hem de eleştirmenlikte arar oldum. Bunun tersi olan tutum, yine Thomas Mann'ın deyişiyle radikal bir tu-*

³² Edebiyat Yazıları-I, s.83.

³³ Edebiyat Yazıları-II, s.18.

³⁴ A.g.e., s. 235.

³⁵ Yaşamak Eşittir Yazmak, s.26

*tum ki insanı güdümlü bir anlayışa kadar götürebilir.”*³⁶ İlk eleştirilerinde kendini hissettiren “*mesâfeli, kurallara düşkün anlatımın bugün özgür ve denemeci bir tonlamaya doğru*” gidişi ile postmodern eleştiri anlayışı arasındaki bağlantıya işâret eden Yıldız Ecevit’e Aytaç şu cevâbı verir: “*Postmodernizmde edebiyat eleştirisi eski saygınlığını ve etkinliğini ne yazık ki kaybetti. Eleştirmen artık ne yazar ne de okura yardımcı olabiliyor. Pazar ekonomisi, reklamı çok daha etkili hâle getirdi. Eleştiri, ciddiyetini kolay okunur olma özelliğiyle değiştirdi. Bu kolay okunurluk, kolay anlaşılır olmak, eleştirmene ‘yaratıcı’ olmak gibi yeni bir çehre ‘kazandırdı’.*”³⁷ Bu gelişme onu dergi yazılarından uzaklaştırıp, “... *kuramsal kitaplarla edebiyat bilimindeki son ‘trend’leri tanıtmaya...*”³⁸ yöneltince **Edebiyat ve Medya** ile **Edebiyat ve Kültür** başlıklı kitapları fikir dünyâımıza katılmış oldu.

Ankara Üniversitesi Dil ve Târih-Coğrafya Fakültesinin Alman Filolojisinde 1960 -1964 dönemindeki öğrencilik yıllarımda, bizden iki yıl önde olan Gürsel Metiner (Aytaç) ile Prof. Dr. Melâhat Özgü’nün ve son sınıfta iken de, Prof. Dr. Hildegard Emmel’in Alman edebiyâtı derslerini³⁹ birlikte dinlemiştik; elbette önemli bir farkla: Kürsünün bu başarılı öğrencisi hep birinci sırada otururdu ve âdeta daha öğrencilik yıllarında hepimizin gözünde Kürsü’nün müstakbel asistanı gibi idi. Nitekim öyle de oldu. 1962 yılında, mezun olduğu bölüme asistan olarak girdi ve o günden bu yana, Yıldız Ecevit’in de ifâde ettiği gibi, etrâfına hep ‘özgüven aşılama’, bildiklerini aktarma gayreti içinde olarak öğretmeye ve yazmaya devam etti.

1964-1965 ders yılında kürsünün yeni asistanı Gürsel Aytaç ile berâberliğimiz, Marburg Philipps Üniversitesi’nde, Hesse’nin

³⁶ A.g.e., s. 27.

³⁷ A.g.e., s. 29.

³⁸ A.g.e., s. 29.

³⁹ Edebiyat Yazıları-II, s.296.

Nobel ödüllü **“Boncuk Oyunu”** isimli romanı üzerine yürüttüğü doktora hazırlık çalışmaları döneminde de devam etti. Daha sonraki yıllarda yazılarında ayrıntılı olarak üzerinde durduğu ‘Bildungsroman’ türünde olan bu eserin kahramânı Joseph Knecht’in gelişme ve olgunlaşma safhalarını Hesse’nin nasıl kurguladığını, bunları hangi sembollerle ifâde ettiğini, yazıldığı devir edebiyâtının ve yazarının temel özellikleri gibi konularda genç araştırmacıya, ortak arkadaşımız İnci Akidil ile birlikte sorular yöneltip ondan cevaplarını almak, öğle yemeğindeki Mensa buluşmalarımızda kahvelerimizi yudumlar larken zevkle yürüttüğümüz konuşmalardı. Bir sonraki Marburg karşılaşmamızda Gürsel Hoca Wieland üzerinde çalışıyordu, ama artık onun bizlerle birlikte olma süresi çok kısıtlı idi, çünkü eşi Kemal Aytaç ve oğlu Bedrettin de yanındaydı... Zaman ve mekânda aramıza giren uzunlu kısalsı mesâfelere rağmen, üç arkadaş Marburg’a gidişimizin 50. yılını 2014 sonbaharında Kaffee Vetter’de olamasa da, son yıllarda kahve kültürümüzü temsil eden nezih bir zincirin Ankara’daki bir halkasında buluşarak kutladık...

Akademik kariyerin olmazsa olmazı sayılan tezler dizisine Goethe ile başlayan Gürsel Aytaç, yıllar sonra 1988 târîhli bir TRT Radyo Konuşması’nda aynı yazarın ‘Wahlverwandschaften-Ruh Akralıkları’ başlıklı romanının “...ilginç ve iddialı bir deneme” olarak gördüğü kurgusunun temellerini şöyle açıklar: *“Goethe, İtalya gezisi sırasında antik eserlerin sırrını çözmeye çalışır ve şunu bulur: Antik sanatçılar tabiattan kopmamışlardır. İnsanı anlatmanın en başarılı yolu, o halde onun canlılık ilkesini yakalamakla başlar. Kalbin çalışması açılıp kapanma ise bu karşıtlık, kutupluluk ilkesine dayalılık demektir. O halde hayat kutupluluğun ta kendisidir. Hakîkati ortaya*

koymak, hakikati yansıtmak, kutupları göstermeyi gerektirir.”⁴⁰
Meslek hayâtını bu bilge görüşün ışığında yürüttüğüne inandığım Aytaç’ın, her zaman sorumlu bir bilim insanı davranışı sergilediğini, bu kısa yazıda sunulan bilgi ve belgelere dayanarak söylemek herhalde yanlış olmayacaktır. “... *güncel değerlendirmelerden, sıkça anılmalardan çok, kitaplarımızla yararlı olacağımıza inanıyorum.*”⁴¹ anlayışı ile yazan değerli meslektaşım Gürsel Aytaç’ın telifleri, çevirileri, bildirileri ve dergi yazıları günümüzde ve gelecekte, ilgi alanına giren temel disiplinler dışında, ülkemizin *sosyal ve entelektüel târihi* gibi yeni alanlara yönelen genç araştırmacıların da başvuru kitapları arasında yer alacaktır şüphesiz. ■

⁴⁰ Edebiyat Yazıları-I, s. 294.

⁴¹ Yaşamak Eşittir Yazmak, s. 28.

Prof. Dr. Gürsel Aytaç ile Mülâkat

Kubbealtı

Sayın Hocam,

Alman edebiyâtı dalındaki çalışmalarınıza, yeni Türk edebiyâtı okumalarını da eklemeniz ve ağırlıklı olarak son devir yazarları ve kitapları hakkında tanıtıcı, değerlendirci bâzı durumlarda da karşılaştırmalı çalışmalar kaleme almanızı ufuk açıcı çalışmalar olarak görüyoruz. 2014 yılında çıkan 2 ciltlik Edebiyat Yazıları adlı kitabınıza da dayanarak ilk sorumuz, ihtisâsınız olan Alman edebiyâtına ilâveten Türk edebiyâtının da ilgi alanınız içine girmesi, ne zaman, nasıl başladı ve amacı nedir?

Prof. Dr. Gürsel Aytaç: “Edebiyâtımıza ilgim, lise yıllarında başlamıştı. Hattâ Ankara Kız Lisesi’ndeki Edebiyat öğretmenimiz Fazıla Kanad üniversitede Alman Dili ve Edebiyatı Bölümüne girdiğimi öğrenince bana sitem etmişti. Bunu hep hatırlarım. Alanımda doktora, doçentlik ve profesörlük için gerekli araştırmalar yaparken içimden bizim edebiyâtımızla karşılaştırmalar yapmayı huy edinmiştim. Her şeyden önce edebiyâtın ulusal olsun yabancı olsun aynı sanat dalı olduğuna inanırım. Profesörlüğümün ilk yıllarında karşılaştırmalı edebiyat bilimi ile ilgilenmeye başladım, bunun bağımsız bir bölüm olmasını istedimse de Dil ve Târih Coğrafya Fakültesinin zâten çok çeşitli olan bölümleri arasına bir yeni bölüm açılması uygun görülmeyince lisans ve doktora seminerlerimde bu alanı tanıtmaya, tezler hazırlatmaya başladım. “Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi” başlıklı kitabım bugün Eskişehir’de kurulan ilgili bilim dalında da okutulmaktadır. “Çağdaş Türk Romanları Üzerine” yayımladığım ki-

tabımın ilk baskısı 1990 yılında Gündoğan, yeni baskısı (5. Baskısı) ise Doğubatı Yayınevinde 2012 yılında yayımlandı ve halen Almanya'da Ergon Yayınevince Almancaya çevirilmekte ve bu yılsonunda tamamlanacağı söylenmektedir.

Edebiyatımızı, başta roman olmak üzere araştırmalarımıza dâhil edişimin sebebi, Alman edebiyat bilimindeki inceleme metodlarını uygulamalı olarak tanıtmaktı. O kitabımın Almancasının yayımlanmasıyla Alman edebiyat meraklılarına ve daha da önemlisi Türkiyat öğrencilerine faydalı olacağıma inanıyorum.

Okuduğunuz iki ciltlik "Edebiyat Yazıları"m benim araştırma alanım hakkında ancak sınırlı bilgi verebilir. Alman Edebiyat Târîhi (iki cilt), Edebiyat ve Kültür, Edebiyat ve Medya, Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi, Genel Edebiyat Bilimi başta olmak üzere 20'ye yakın yayımlanmış kitabım var. Bunlara göz gezdirmek fırsatınız olursa ilk izleniminizin tek yanlı olduğunu fark edersiniz. Ayrıca Almanca edebiyatlardan "(Alman, İsviçre, Avusturya) 20'nin üstünde çevirim var ki bunlarla da gençlere, edebiyat meraklılarına faydalı olduğumu düşünüyorum. 2014 yılı Tarabya Çeviri Ödülüyle onurlandırılmış olduğumu da ekleyebilirim. Bu, Yunus Emre Enstitüsü ile Alman Goethe Enstitüsü'nün ortaklaşa verdiği bir edebî çeviri ödülüdür.

Kubbealtı: Sayın Hocam, Edebiyat Yazıları başlıklı kitabınızda gördüğümüz bir diğer özellik, sizin çalışmalarınızda belli bir türde ihtisaslaşma kaygısı gütmenden okumalarınızın çerçevesini geniş tutmanız. Tür üzerinden konuşursak, 20 yüzyılın ikinci yarısında Alman edebiyatında romanda öne çıkan isim/ler ile Türk edebiyatında öne çıkan isim/lerin bu türe katkıları neler olmuştur veya bu türün iki farklı edebiyattaki gelişmeleri hakkında altı çizilecek noktalar nelerdir?

Prof. Dr. Gürsel Aytaç: Zor bir soru! Yâni bir çırpıda nesnel bir değerlendirmeye elverişli değil. Romanların içerikleri tabîî ki ye-

rel sorunlarla ilgili. Ben incelediğim romanlarda içerikten çok nasıl ele alındığına dikkat ederim. “Nasılı belirleyen ise üsluptur, anlatım tekniklerinin ustalıklı kullanılışıdır. Batı edebiyatlarından en azından birini, iyi çevirilerden dünya klasiklerini tanımış olan yazarlarımızı genel olarak daha başarılı görüyorum.

Kubbealtı: Aynı soruyu Deneme, Hatırat/Anı, Günce türleri üzerinden tekrar edersek, bize neler söyleyebilirsiniz?

Prof. Dr. Gürsel Aytaç: Ben de sizin aynı sorunuza aynı ya da benzer cevabı verebilirim. Phoenix Yayınevinde yakında yayımlanacak olan kitabım “Yaratıcı Yazarların Edebiyat Eleştirileri”, deneme türünde romancı, öykücü ve şâirlerimizin görüşlerini nasıl başarıyla ortaya koyduklarını gösterecek sanırım.

Sorularınız içinde bulunmasa da benim eklemek gereğini duyduğum husus, eleştiri ve değerlendirme yazılarımda ülkemiz edebiyatçıları arasındaki kamplaşma. Bir tarafın öve öve bitiremediği nice değerler, karşı tarafça yok sayılabiliyor. Benim gibi ele alınmaya değer gördüklerimde öyle bir sınırlandırmayı kabul etmeyen tek tük eleştirmenin bile yadırgandığını hissediyorum.

Kubbealtı: Alman edebiyâtında önemli bir yer tuttuğunu yazılarınızdan öğrendiğimiz Bildungsroman ve Sanatkâr romanı gibi sınıflamaların Türk edebiyâtındaki yeri ve yaygınlıkları hakkında neler söylenebilir?

Prof. Dr. Gürsel Aytaç: Alman edebiyâtında geleneği olan Bildungsroman ve sanatçı romanı türleri, bizde tür olarak üzerinde pek durulmuyor. Benim kurgu ve içerik olarak o sınıfa dâhil ettiğim bâzı eserler tek tük de olsa çıkıyor.

Kubbealtı: Sayın Aytaç, Edebiyat Yazıları’nın 2. Cildinin başında yer alan “Edebiyat ve Edebiyat Bilimi” ile arkasından gelen “İnce-

leme Yöntemleri” başlıklı yazılarınızla bu alandaki eğitici kimliğinizi de tanımış oluyoruz. Edebiyat teorisi ve inceleme yöntemleri gibi disiplinlerarası olabilecek konularda Türkçe basında, sizce, yeterli fikir alışverişi yürütülüyor mu? Yürütülüyorsa sizce bunun sebepleri nelerdir veya geliştirilmesi konusunda görüş ve teklifleriniz nelerdir?

Prof. Dr. Gürsel Aytaç: Sözüünü ettiğiniz konularda benim rastladığım kadarıyla ancak Batı edebiyatları uzmanı meslektaşlarımızdan bir şeyler okuyoruz, ama bunların genel olarak edebiyat eleştirmenlerimizce önemsendiğini söyleyemeyeceğim. “Edebiyat Bilimi” terimini yazılarımda ilk kullandığımda, edebiyâtın bilimi mi olurmuş, dendiğini duymuştum. Bunu açıklamak üzere ayrıca bir kitap yayımladım, “Genel Edebiyat Bilimi” başlığıyla.

Bahsettiğiniz okuma ile yazma paralelliği, edebiyat meraklılarından ziyâde edebiyat bilimci eleştirmenlerden beklenebilecek bir faâliyettir.

Kubbealtı: Edebiyat eğitimi elbette yoğun okumayı gerektirir. Ama sizin hayâtınızda “Okuma” ile “Yazma” beraber koştuklarını görüyoruz. Bu özelliğin, toplumun eğitimli sınıfında bile çok yaygın olduğu söylenemez. Akademisyenliğiniz dışında bir eğitimci olarak meslek hayâtınızda dil ve edebiyat eğitimimizde gördüğünüz eksiklikler ve bunların giderilmesi için sunacağınız öncelikli ve temel teklifler neler olabilir?

Prof. Dr. Gürsel Aytaç: Kendi çapımda gidermeye çalıştığım eksiklikler, bir sanat dalı olan edebiyâta nesnel gözle bakmayı öğretmektir. Karşılaştırmalı çalışmalara önem vermek, yabancı edebiyatların uzmanlarıyla Türk edebiyâtı uzmanlarının birbirlerinden yararlanarak üretken olmaları bu yolda yeni nesiller için ümit vaat eder.

Kubbealtı: Son olarak, bize Alman ve Türk edebiyâtından, tür ayırımı yapmadan, okunması gerekir diyeceğiniz, ikişer kitap adı verebilir misiniz?

Prof. Dr. Gürsel Aytaç: İkişer kitap adı veremem, ama Türk ve Alman edebiyatlarının klasiklerini saymam gerekir ki şu anda aklıma gelenleri sayacak olsam, başkalarının hakkını yemiş olurum. Bu da alanımda en sakındığım şeydir.

Bize vakit ayırdığınız için çok teşekkür ederiz. 🙏

Münip Utandı Mûsikîye Başlarken...

Hazırlayan: Fâtih Erbaş

Mûsikî mâceram tamâmen tesâdüfî olarak 1974 yılında başladı. İstanbul Hukuk Fakültesi öğrencisiydim ve o sıralar Kadıköy Şaşkınbakkal'da Akın Sokak'ta bir apartman dâiresinin giriş katında birkaç öğrenci arkadaş, bir evi paylaşıyorduk. Ev arkadaşlarımdan Adnan Güner Cerrahpaşa Tıp Fakültesi öğrencisi ve üniversitenin müzik işlerinden sorumlu kişisiydi. Ben, bir yandan okula devam ederken, bir yandan da Milliyet Gazetesi'nin magazin sayfasının grafik bölümünde çalışıyordum. Gazetenin magazin sayfasından Tümer Argın Bey sorumluydu. Tümer Bey Adâlet Partisi'nin kırat sembolünü çizen şahıstır. Tabî o dönem Milliyet Gazetesi'nin en şâsaalı devri. Şeyhülmuharrirîn Burhan Felek o gazetede idi. Başyazar Abdi İpekçi, karikatürist Bedri Koraman ve Altan Erbulak, yazarlardan Haldun Taner, Zeynep Oral, Turhan Aytul gibi meşhur isimlerle berâberdik. Orada çalışmak beni çok etkilerdi. Düşünün bir, Bedri Koraman karikatürünü sizin yanınızda çiziyor, ertesi gün insanların elinde o gazeteyi ve o karikatürü görüyorsunuz. Bu bir genç için heyecan vericiydi.

Bir akşam geç saat, gazeteden eve dönerken, o bahsettiğim Akın Sokak'taki giriş katındaki evimize geldim. Baktım Adnan Güner, Dr. Ali Rızâ Kural, Rûhi Ayangil kânunu ile, Reşat Uca kemeçesiyle, Oruç Güvenç ney ile, konservatuardan Taylan Kendirli hep birlikte meşkediyorlardı. Ben de geldim onların arasına karıştım. Gece 11-12 gibi. Onlar şarkı söylerken ben de eşlik ediyordum. O zamâna ka-

dar mûsikî ile ilgim sâdece Antakya Merkez Ortaokulu'nda Sıtkı Nakip diye hem avukat, hem kemânî bir müzik öğretmenimizin kurduğu koroda görev almaktan ibâretti. O koroda klasik eserler geçerdik. Sesim, Ali Rızâ'nın, Rûhi Ayangil'in ve diğer arkadaşların dikkatini çekti. Ali Rızâ beni Cerrahpaşa'nın korosuna dâvet etti. Hatta "solo yapar mısın?" dedi. Nasıl başarabileceğimi bilemiyordum. Arkadaşlarım cesâretlendirdiler. O arada Dertli'nin güftesi "Ok gibi hûblar beni yaydan yabana attılar..." Muhayyer dîvânı var, onu dinliyoruz. Aras Plak'tan ve Nevzad Atılığ Korosu söylüyor. Eserin serbest kısmını ise Rızâ Rit'ten dinliyoruz. Beni çok etkilemişti. Şişli'de Rit Eczanesi'nin sâhibi Rızâ Rit'e gittim. Dertli'nin bahsettiğim eserini sordum, bana ayaküstü eseri okudu. Onunla ilk tanışmamız böyle oldu. Daha sonra da Nevzad Bey öğrenmem için neredeyse bütün köçekçelerin, dîvanların ve müstezatların tamâmını Rızâ Rit Bey'le çalışmam için beni ona gönderirdi. Rûhi Ayangil, bunun yanına bir eser daha seçelim dedi. Sâdettin Kaynak'ın "İşte Seni Seven Benim" adlı Muhayyer şarkısını da ilâve ettik. Bu arada Rûhi Ayangil de Boğaziçi Üniversitesi koro şefi, o da çağırıyor zaman zaman, oraya da katılıyorum. Bebek yokuşunu berâber çıkıp Boğaziçi Üniversitesi'ne gidiyoruz. Müzik hayâtıma Rûhi'nin de katkısı vardır. Onun korosunda da görev aldım.

Sene 1975, Harbiye'deki Muhsin Ertuğrul Tiyatrosu'ndaki Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Korosu'nun Konserinde ara solist olarak çıktım. Ben o iki eseri icrâ ettim. O zaman "Muhayyer" in ne olduğunu, makam açılımını vs. bildiğim yok. Sâdece kulağım var... Beni şaşırtacak kadar büyük bir alâka gördüm. Şarkıyı bitirdim, kulise döndüm, bir baktım, Dr. Selâhattin İçli, Süheylâ Altmışdört ve Ender Ergün beni tebrik ediyorlar.

Süheylâ Hanım beni üniversite korosuna dâvet etti. Koroya geldiğim gün bir konser yapılacağını ve o konserde solo yapacağımı söyledi. Ali İçinger'in Eviç şarkısı "Bir gören bir dem unutmaz sen gi-bi bir mehveşi" adlı zor bir şarkıyı okumamı istedi. Aynı dönemde nişanlım Ceyda da üniversite korosuna devam ediyordu. Kendisi konservatuar mezunu ve repertuarı oldukça geniş olan Ceyda, beni cesâretlendirdi. Hatta berâber çalıştık. Çok başarılı bir konser gerçekleşti. Ve kıymetli hocam Nevzad Atlığ Bey beni ilk defa o konserde dinlemiş oldu. Sonra öğreniyorum ki, onun huzûrundaki bu ilk konserimin onunla çalışma şansı elde etmemde büyük rolü olmuş. Konserden sonra Selâhattin İçli Bey beni hem evine, hem de Samatya'da çalıştığı hastâneye dâvet etti. Dünya Gazetesi'nde Cuma günleri mûsikî yazıları yazardı ve o yazılarının birinde benden bahsetti. Mûsikî hayâtımda Selâhattin Bey'in de önemli rolü olmuştur. Bu dönemde ben bir yandan Ceyda'nın Melâhat Pars'ın yardımcılığını yaptığı Kadıköy Mûsikî Derneği Korosuna hem çalışmak ve aslında hem de Ceyda ile birlikte olabilmek için devam ederken bir yandan da radyonun açtığı "amatör sesler" imtihanına iştirak ettim ve yüzlerce kişinin arasından diğer üç kişi ile birlikte seçilmeyi başardım. Ve "istisnâ akdi" ile bant yapma hakkı kazanmıştım. Televizyonda da sololara bu dönemde çıkmaya başladım.

1975 olmalı, İstanbul Festivali bünyesinde Rumeli Hisarı'nda Necdet Varol yönetiminde bir konser yaptık. Necdet Hoca, büyük sanatçılardan oluşan korosuna çeşitli korolardaki öne çıkan gençleri de dâhil etmeyi arzu ettiği için bizler oradaydık. Necdet Varol, "*Riyâset-i Cumhur Topluluğu*" oluşturayım diye düşünüyormuş. O dönemin İstanbul, Ankara ve İzmir Radyolarının en öne çıkan sanatçıları ile birlikte o konseri verdik. Daha sonra o kadro ile İran Şâhı Rızâ Pehlevî'nin Türkiye ziyaretinde TBMM binâsında Şah ve eşi Farah Dîbâ'ya

bir konser verildi, ben de dâhil aynı genç isimleri o kadroya da aldılar. O dönemin bütün meşhur sanatçıları; Tülin Korman, Recep Birgit, Tülin Yakarçelik, Yıldırım Gürses, Serap Mutlu Akbulut, Ayla Büyükataman, kimler yoktu ki... 40-50 kişilik bir kadro, hepsi oradaydı.

Nevzad Atlı, gençlerden oluşan bir koro kurmayı düşünüyormuş. 1976'da bu maksatla Devlet Klasik Türk Müziği Korosu için bir imtihan yapıldı. Meğerse Nevzad Hoca Harbiye Şehir Tiyatrosunda okuduğum "Bir Gören *Bir Dem Unutmaz Sen Gibi Bir Mehveşi*" şarkısını dinlediğinde benim ismimi hâfızasına kaydetmiş ve "Biz bir koro oluşturacağız. Onun için bir imtihan yapılacak, aman bu çocuk o imtihâna girsin" demiş. Yarışacağım adayların çoğunun konservatuar mezunu olması hasebiyle bu benim için çok ağır bir imtihan olacaktı. Gittim, son gün mürâcaat ettim, imtihâna girdim. Jüri çok büyük isimlerden oluşuyordu. Necdet Yaşar, Mefharet Yıldırım, Nevzad Atlı, Bakanlık Görevlisi... Eser okumamı istediler, okudum. Mefharet Hanımın gözleri dolu dolu bana baktığını hissettim. Ben anlamıyorum neden ağladığını... O arada Mefharet Hanım sessizce Nevzad Bey'e "Canım canım, Nevzadığım, 30 senedir böyle güzel ve temiz bir ses gelmedi" dedi. Ben anlamıyorum tabî, herkes güzel okuyor sanıyorum. Hatâ ve eksiklerim olmasına rağmen Nevzad Hoca ve diğer hocalar kendilerince cevheri keşfettikleri için eksiklerimi düzeltebileceğimizi düşünerek beni seçtiler. Koronun ilk kadrosunda yer almayı başardım. Sonradan öğreniyorum ki, Nevzad Hocam seste en yüksek notu bana vermiş. Sonuçta koro oluştu. O târihten itibaren hocamdan büyük destek ve teşvik gördüm.

Öyle kıymetli sanatçılarla çalıştım ki; Ayla Büyükataman, Serap Mutlu Akbulut, Mefharet Yıldırım, Gülseren Güvenli, Yurdağül Eroğlu, Meral Uğurlu... ve o dönemin sazları, müthiş insanlar vardı: Fırat Kızıltuğ, Câhit Peksayar, Cüneyt Kosal, Necdet Yaşar, Niyâzi Sayın, Cüneyt

Orhon, Doğan Ergin, Reşat Uca, Nihat Doğu ve genç Hacer Tısoğlu ... kimler yoktu ki... Tabîî burada Nevzad Hoca'nın büyüklüğü de ortaya çıkıyor. Böyle kıymetli sanatçıları bir araya getirmek ve onları idâre etmek... Yıllarca ideali bu imiş. Allah uzun ömür versin!

6'ncı İstanbul Festivali'nde 6-7 Temmuz 1978 târihlerinde Galata Mevlevîhânesi'nde Dede Efendi'nin doğumunun 200'üncü yıldönümü münâsebetiyle Devlet Klasik Türk Müziği Korosu olarak konser verdik. Ve ben solist idim. O dönem Bülent Ecevit Başbakan, İsmâil Cem TRT Genel Müdürü idi. İkisi de konseri teşrif ettiler. Ahmet Kabaklı bu konseri Tercüman Gazetesi'ndeki köşesinde teferruatlı bir şekilde yazmıştı. Bu önemlidir çünkü o zamanlar hâlâ Türk müziğine mesâfeli bakanların sesi çok çıkıyordu. O şartlarda Ahmet Kabaklı'nın bizi yazması ve diğer kıymetli misâfirlerin bizi dinlemeye gelmesi önemli idi. Aynı dönemde korumuzun ayda iki defa televizyonda konser programı yayınlanıyordu. Bu programların çekimi Maçka Stüdyolarında sekiz-on saat sürüyordu. Bu konserler sanatçıların kısa zamanda bütün Türk halkı tarafından tanınmasına zemin teşkil etmiştir.

Koroya girdiğim târihten îtibâren solistlik mâcerâm başladı. Bu da büyük sorumluluktan çünkü hocanın büyük dostları vardı. İlk konserimize kimler gelmemişti ki... Ahmet Kabaklı, Muharrem Ergin, Târik Buğra, Mustafa Necâti Sepetçioğlu, Turan Yazgan, Ergun Göze, Ali Gevgilili, Muharrem Miraboğlu, Sulhi Dönmezer, Abdulkâdir Karahan, Uğur Derman, Çiçek Derman, Aydın Bolak, Süleyman Yalçın, Necmettin Hacıeminoğlu, Abdülbâki Gölpinarlı, Erhan Akın, Selâhattin İçli, Necmi Rızâ Ahıskan, Semâhat Özdenses, Lâika Karabey, Yesârî Asım Arsoy, İzzettin Ökte, Ferit Tan, Câhit Gözkân, Rauf Tamer, Mehmet Barlas, Ferruh Bozbeyli, Afşin Germen, Hülyâ Koçyiğit, Metin Akpınar, Kenan Pars, böyle bir dinleyici kitlesi önünde hocanız si-

ze güvenmiş. Ne ağır sorumluktur o! Uyku bile uyuyamazdım. On beş gün önceden stres başladığı. Çalışmalardan önce Nevzad Hoca beni, o sorumluluğun altında ezilmeyeyim diye Şişli'deki muâyenehânesine çağırır ve çalıştırır. "Yavrum bir sıkıntın var mı? Eserleri hazmedebildin mi?" derdi. Hem yardım eder, hem yardım ettiğinin bilinmesini istemezdi. Konser başarılı olunca da "Nasıl? Münip iyi çalışmış değil mi?" diye sâzendelere keyifle sorardı.

Devlet Korosunun konserleri her pazar günü Atatürk Kültür Merkezinde saat 11.30'da olurdu ve salon her zaman dolardı. Çok sâdik dinleyicilerimiz vardı. Tâ civar illerden gelenler dahi söz konusu idi. Dinleyici kitlemiz çok nezihti. Her yaştan dinleyiciyi AKM'ye toplamayı başarmıştık. Ve biz bunu bir ibâdet vecdi içinde yapardık.

Nevzad Bey çok titiz bir çalışma yaptırırdı. Hoca, konserlerimizin bâzı dâvetiyelerini bâzı öğrencileri ile gönderirdi. Meselâ Târık Buğra'nın, Ergun Göze'nin dâvetiyelerini ben götürürdüm. Bu şahsiyetler de ne zarif insanlardı! Hocanın dâvetiyeleri bizimle göndermesinin sebeplerinden biri muhâtabın değeri olmakla birlikte en az onun kadar önemli bir sebep de bizim onları tanımamızı sağlamak idi. Ayhan Songar Hocayı da bu vesîle ile tanıdım. Ayhan Hocam mâlûm, fotoğraf çekmeye meraklı idi. Bizim en güzel fotoğraflarımızı o çekmiştir.

O zamanlar Ayla Büyükataman, Meral Uğurlu, Serap Mutlu Akbulut ve bir de ben çokça solo yapıyorduk. İlginçti. Bâzen dinleyiciler gelir, samîmî bir şekilde, "Biz Ayla, Meral ve Serap Hanımları dinlemek için gelmiştik ama sizin de sesiniz çok güzelmış, sizi de tanımış olduk" diyorlardı. Böylece müzikseverler tarafından tanınırdık. Mûsikî hayatımız işte böyle başladı. ■

Sütçü

Özcan Ergiydiren

Manisa 1921

Süt güğümü elinde, sol ayağını sürüyerek taş kemerli köprüyü geçerken dereye baktı, iki yanındaki taş duvarlar yer yer yıkılmıştı. Düşündü; *acaba ne zaman, kimler yaptı bu duvarları? Burası şehzâdeler şehri, Fâtih Sultan Mehmed de çocukluğunda geçmiştir bu köprüden.* Kuyunun yanından yürüyüp Malta mahallesine yöneldi. Aynâli Câmisinin karşısında, mezarlığın köşesindeki iri gövdeli çitlembik ağacının altında durdu, güğümü yere koydu; harap duvarların üstünden mermer lâhitlere, kimi devrilmiş, kimi yan yatmış mezar taşlarına baktı. Aynâli Sultan, servilerin gölgesindeki kocaman kubbeli türbesinde yatıyordu. Türbenin yanında annesinin, babasının ve üvey annesinin kabirleri vardı. Ellerini açtı, Fâtîha okudu, dua etti; *ey Allahım, cümlesinin rûhunu şâd et; ey Rabb-i Rahîm devletimizi, milletimizi düşmanlardan halâs eyle, Gülbeyaz'a da şifâlar ihsan et, tedavîsi için bana bir imkân ver.* Yürüdü, câmiyi ardında bırakıp iki sokak ilerden sağa döndü. Burası Rum ve Ermenilerin mahallesiydi; birbirine bitişik, sakız biçimi, dar cepheli, iki katlı taş evlerin önünden geçti, çeşmeye yaklaşınca etrâfa bakındı, kim-seler yoktu. Hafifçe öksürerek boğazını temizledi ve derin bir nefes aldı, sonra *sütçüü!* diye bağırdı. Sesi orta yerinde incelip kısılivermiş, sanki *sütçiy* gibi bir şey olmuştu. Bütün vücûdunu ter bastı; bir haftadan beri hâlâ alışamamıştı. Hep Karaköy taraflarında dolaşmıştı; bu mahalleye ilk defa geliyordu. *"Hey gidi hey, koskoca Kösebey'lerin torunu Hasan, şimdi topal Hasan, sokak sokak dolaşıp süt satıyor. Şu feleğin işine bak... Ama boşveeer, hepsine boş ver, beni kim*

taniyıp bilecek. Çiftçilikten pek bir şey kazanamadım, bu yıl mahsul de az oldu. Ne yapayım, iki inek aldım, iyi süt veriyorlar.”

Yürüdü, dörtyol ağzında durdu; bağırdı: *Sütçüüü!* Bu defa sesi iyi çıkmıştı, cesâretlendi; tekrar *süüüt* diye haykırırken bir evin üst kat penceresinden, el örmesi dantel perdenin ardından bir kadın sesi:

- Sütçü, sütün kıyaktır, yoksam su mi katılmış?

Kızdı, lâkin içinden yâ Sabûr çekti ve sâkin,

- Bizde öyle şey olmaz, hâlis inek sütü, içinde bir dirhem su yok.

Fiyatını sordu, söyledi.

- Birazıcık aşağı olmas?

- Zâten ucuz veriyoruz, hem biz pazarlık etmeyiz.

- Ah vre pasamu, sis Turkler alıs verıs hiç bilmes. Bakalım bundan sora ne olazak haliniz?

- Eeh, Allah kerim, gün doğmadan neler doğar.

Allahım, hâlimiz ne olacak? Kadının sesi tekrar geldi, ama Rumca söylediğinden Niko’dan başka bir kelime anlamadı. Derken sokak kapısı açıldı, elinde tencereyle on yaşlarında bir oğlan göründü, “yarım olazak” dedi. Göz karârıyla yarıya kadar doldurdu, sonra içinden “*kâfirin hakkı geçmesin*” diyerek biraz daha koydu, tencereye boşalttı, parayı aldı, üstünü verdi. Pencereye doğru, yüksek sesle,

- Siftah sizden bereketi Allah’dan, dedi.

- Seni hiç görmemişim, yeni başladın bu ise?

- Evet, öyle oldu.

- Bakazayım sütün iyidir, her sabah alazayım.

- Kaynatınca göreceksin, bir parmak kaymak tutacak.

Birkaç ev geçti yine bağırdı: *Sütçüü!* Bir kapı açıldı, bir adam seslendi. Ona da verdi, parasını aldı. Sonra bir başkası, bir daha, bir daha... Güğüm hafiflemişti; düşündü, acaba ne kadar süt kalmıştı? Karşıdan iki Yunan askeri, omuzlarında tüfek, ağır ağır yürüyerek geliyorlardı. *Devriyeler*, dedi, bahçeye, incir ağacının dibine gömdüğü altıpatlar geldi aklına. Şehir iki yıldır işgal altındaydı; karısı Gülbeyaz, dört aylık oğlu gözlerinin önünde canlandı. *"Silâhı alıp şunlardan bir kaçını vururdum; sonra da kaçır, çetelere katılırdım. Ama ah, elim kolum bağlı, evlâd u ıyâl var."*

Köşeyi döndü, birkaç adım attıktan sonra durdu; bu sokaktaki evler, bahçeler içinde ve daha büyüktü; Hristiyan ve Yahudi zenginleri burada oturuyordu. *Memleketin efendisi kim, bunlar mı yoksa biz mi?* Yürüdü; *sütçüü, süt!* Ayağı ağımağa başladı, *şu duvar dibinde biraz otursam.* Arkasından ince bir ses geldi: *Sütçü, sütçü!* Dönüp baktı, iki katlı evin kapısında oniki- onüç yaşlarında esmer bir kız, sırtında pembe beyaz çiçekli entârisi, bir elinde tencere, diğeriyle işâret ederek *gel, gel* dedi.

Açık duran demir parmaklıklı kapıdan bahçeye girdi; taş döşeli yolun iki yanında kırmızı ve sarı güller, pembe ortancalar, bembeyaz zambaklar açmış, sağlı sollu şeftâli ve erik ağaçları sıralanmıştı. Başında dolama sarık, aksakallı bir adam kuyudan su çekiyor, küçük havuza döküyordu. Bahçenin yarısı sulanmış; meyvelerin, ağaçların, çiçeklerin kokusu birbirine karışmıştı. Bir mızrak boyu yükselen güneşin ışıkları yaprakların üzerinde oynuyor, serçelerin cıvıltıları kumruların hu-hularına karışıyordu. Serin havayı içine çekti, kuyu başındaki adamla selâmlaştı,

- Selâmünaleyküm, kolay gelsin.

- Aleykümselâm, Allah râzı olsun.

Bu adamı bir yerden tanıyorum, ama nerden? Hatırlayamadı.
Kıza sordu;

- Ne kadar?

- Bir okka

Güğümün kapağını açarken kapının yanındaki pencereden bir baş uzandı; esmer, kalın kaşlı, iri burunlu, kırk yaşlarında bir adam dirseklerini dayayıp dikkatle baktı, sonra seslendi:

-Sütçü, dur hele, içeri gel içeri.

Ermenice bir şeyler söyledi, kız başını çevirip cevap verdi; adam tekrar konuştu, kız gülümseyerek,

- Babam, içeri buyursun deor. Ne kadar sütün var, hepsini alacakmışım?

- Birbuçuk okka kadar...

- Sen gir, ben başka kap getireyim.

Allah Allah, bu Ermeni beni niye çağırıyor ki? Girdi, kapının ardında durdu. Kız geldi, sütü ölçüp kaba boşalttı; biraz fazla idi, ama aldırmadı. Adam, oda kapısına geldi.

- Kaç para tuttu?

Yeleğinin cebinden çıkarıp saydı, uzattı; kız parayı alıp verdi.

-İçeri gel, içeri, dedi adam gülümseyerek, gel hele biraz konuşalım seninle, şöyle buyur.

Eliyle odayı gösteriyordu. Bir an tereddüt etti, sonra güğümü kenara koyup pabuçlarını çıkardı. *Biraz dinlenirim, ayağımın ağrısı da geçer belki.*

-Gir gir, çekinme.

Girdi, büyük bir oturma odasıydı. Vişne rengi kadife koltuklar, bir kanepa, ceviz ağacından sehpa ve büyük bir büfe, üstünde pembe camlı bir vitrin; içinde renkli bardaklar, çiçekli tabaklar v.s. Yerde bir Gördes halısı; köşedeki küçük sehpanın üstünde uzun bir mum, duvarda mâvi elbiseli, sarı lepiska saçlı Meryem Ana resmi ve bir haç.

- Şöyle geç, otur, hoş geldin.

- Hoş bulduk.

- Annene söyle kızım, o da gelsin, bir misâfirimiz vardır. Sen de bize bir sabah kahvesi yapiver.

Kız çıktı.

Koltuklardan birine, pencereye karşı oturdu, bahçeye baktı. *Duvara bakmaktan oldum olası sıkılıyorum; hep ışık istiyorum ben. Ağaç, çiçek görmek istiyorum; gökyüzünü, ovaları, dağları... Kar altında o dağlar, Allahüekber dağları ne kadar güzeldi. Ordu bozulmuş, darma dağınık, geri çekiliyorduk. Geceydi, etrafta, hareketsiz yüzlerce asker vardı, belki binlerce; kimi karların içine büzülüp yatmış, kimileri tüfeğine dayanıp sırt sırta verip oturmuş, bâzıları ayakta birbirine yaslanmış; sanki sohbet ediyorlar, ama hepsi donmuş, buzdan heykellere benzemiş. Ayaklarımı hissetmiyordum, karlara bata çıka aşağı doğru sürükleniyordum. Göğse baktım; lekesiz, lâcivert semâda binlerce yıldız, her biri birer elmas gibi, pırlı pırlı. Yıldızların ışığı ağaçlara vurmuş, karlarla kaplı mâvi gölgeli tepeleri aydınlatmıştı. Ansızın bir ney sesi yükseldi, bütün vâdileri dolaştı, yamaçlardan aksetti. Ardından Dede'nin âyini sel gibi aktı; Mâhestü nemîdânem... Avazım çıktığı kadar haykırdım: Hey Allahım, sen ne güzelsin! Mevlevîhânedeydim, ihyâ gecesi idi; kollarımı açmış, döne döne se-*

mâ ediyordum... Karların içinde tepetaklak aşağıdaki dereye kadar yuvarlanmışım...

Merdivenlerden inen terlik sesiyle irkildi; iri yapılı bir kadın kapıda durdu.

Bir Ermeni'nin evine misâfir olacağım hiç aklıma gelmezdi. Bu adam benden ne istiyor acaba? Her neyse, birazdan anlarız.

-Hayganuş, gel otur, hani eski bir hikâyem vardı ya, bir adamı arayıp durmuş idim; bu adama da anlatacağım, gâliba sonu gelmiştir.

Ne hikâyesi, kimi aramış; hem benimle ne alâkası var?

Kadın kocasının yanına otururken alçak sesle *"hoş gelmişsin"* dedi.

- Hoş bulduk.

Adam gözlerini üzerine dikmiş, hâlâ bakıyor, gülümsüyordu. *Gâliba beni tanıyor, nerden acaba? Herhalde birine benzetti.*

-Bu gün çok güzel bir gün olacak.

-Evet, hava güzel

-Yok, oyle demek istemedim, neyise, acelen vardır? Yok mu, eyi, o halde beni dinle, sözüm biraz uzayacak. Sen de bu harpte asker idin?

-Evet, herkes gibi ben de gittim.

-Herkes gitti, ama herkes dönmedi. Neyse ki sen kurtulup gelmişsin.

-Evet geldim, Allah'ın lûtfu işte.

Ne diyor bu adam? Ah, evet kurtulup geldim, geldim amma, nasıl, ne hâlde! Bitmez tükenmez o dört yıl, gün gün, saat saat, taş gi-

bi yüreğime çöktü, rûhumda yaralar açtı. Yıllarca o cepheden bu cepheye sürüklenip durdum. Bölükteki arkadaşlardan kim kaldı ki... Kimi düşman kurşunuyla, kimi hastalıktan ölüp gitti. Gidenlerin yerine yenileri geliyor, onlar da yaralanıyorlar, ölüyorlardı. Bölüğün en kıdemlilerindendim; bu harpten sağ çıkmak yok, ben de öleceğim, memleketimi, Karlı dağı, kardeşlerimi bir daha göremeyeceğim demiştim. Ah, neden ölmedim, neden ölmedim!

-Evli misin, çoluk çocuk vardır?

-Evet, evliyim, on dört aylık bir oğlumuz var, ellerinden öper.

Ah Gülbeyaz, her gün biraz daha soluyor, gitgide eriyor sanki. Geçen hafta İzmir'e götürdüm; ince hastalık dedi Yahudi doktor, verem. Daha çok genç, iyi bakılır, tedavi edilirse atlatır; burada Karataş'da bizim cemaatin hastanesi var oraya yatıralım, üç-dört ayda iyileşir, bir şeyi kalmaz. Sordum, kaç çıkar, söyledi; ben o kadar parayı nereden bulurum? Satacak bir şeyim de yok; aah Ya Rabbî ne yapayım ben?

-Bundan yedi yıl önce başımdan öyle bir hâdise geçti ki... Bak şimdi sana onu anlatayım. Harpten çok önce ben bedel vermiş idim. Mâlum ya, bizler askerlik yapmayız. Eh, bedel de az para değildir hani. Neyse, Alamanlar harbe başladı, derken Osmanlı da seferberlik ilân etti.

Bahçeden gelen kuş seslerini dinledi. *Çok küçük bir çocukken annem sabah namazından sonra, hayatta oturup Kur'an okurdu. Yattığım odadan bahçedeki erik ağacı görünürdü; baştan ayağa kartopu gibi bembeyaz çiçek açmış... kırlangıçların cıvıltıları Kur'an sesine karışırdı. O zamanlar sanki bütün sabahlar bahardı ve ben hep bu güzel seslerle uyanırdım.*

- Harp başladı, aradan iki hafta geçti geçmedi, birgün yazıhane-

de oturoorum, Sünbültepe'den Kocakoru'dan gelen köylüler avans istoorlar. Derken iki zaptiye geldi, hadi dediler, Şûbeye. Ne için dedim, sebeb ne? Biz bilmeyiz, tut getir dediler. Kendi kendime, var bu işte bir yanlışlık, elbet düzelir, dedim. Neyse, gittik Şûbeye, ana-baba günü, kalabalık kıyâmet; nedir, ne işim var burda dedim, asker kaçağışın dediler; şaşım kaldım.

Toplan borusu çaldı, bütün asker sıraya dizildik. N'oluyor? Bir kaçak yakalanmış. Derken yüzbaşı geldi; hazırol! Başı açık, elleri bağlı bir asker; getirip zeytin ağacının gövdesine dayadılar. Ağlıyordu, kumandanım bir hatâ ettim, yalvarırım beni affedin, iki çocuğum var. Yüzbaşı çok iyi adamdı, benim elimde değil ki evlâdım, ne yapayım, emir böyle, dedi. Gözlerini bağladılar, bir manga asker dizildi. Yüzbaşı elini indirince on tüfek birden patladı, ağacın dibine yığılıp kaldı.

- Zooo bu ne iştir, hem bedel aldınız, hem de asker yapacaksınız? Dediler, sen bedel vermemişsin. Kumandana çıktım, ben bedel vermişim dedim, şimdi beni askere almak revâdir? Askere sordu, vermiş mi? Kaydı yok, vermemiş. Sevkiyat ne zaman? Öbür gün, dokuz treniyle. Muamelesini yapın, gönderin. Masasına yanaştım, alçak sesle, kumandan, dedim, ben bu şehirde tanınmış bir tüccarım; bu meslek bana babamdan, dedemden mirastır. Bütün bu vilâyetin üzümünü, tütününü ben alırım, ben satarım. Size yalvaroorum, inanın ki ben bedel verdim, hem de kaç sene evvel. İster isen bir daha vereyim. Eee ne yapayım, para candan kıymetli değil ya. Olmaz, emir var, kaçaklar yakalandı mı doğru kıtaya. Aman Kumandan elini ayağını öpeyim, yap bana bir iyilik, altında kalmam, ne istersen veririm. Öfkelendi, bağırdı; ne deorsun sen, atın şunu nezarete! Asker tuttu kolumdan, yürü; odadan çıktık; "bedel verdim ben, bedel verdim" deoorum, dinleyen kim?

Kız, elinde kahve tepsisiyle içeri girdi, kahveleri dağıttıktan sonra annesinin yanına oturdu. Kadın uzanıp kızın saçlarını okşadı.

Sütçü kahveden bir yudum içti. *Annem de bizi kucaklar, incecik parmaklarıyla böyle başımızı okşardı, benim kara gözlü oğullarım derdi. Elleri hep sıcaktı; iri gözleri simsiyah. Ben hâfız olacaktım, Sarı Hoca herkesten önce bana okutur, "Aferin dersini iyi çalışmışsın, derdi, hadi seni âzâd ettim, git çelik çomak oyna" Hıfzımı tamamlamaya az kalmıştı. Dokuz yaşındaydım, annem gidiverdi. İnanamadım, hâlâ da inanmıyorum ya... Ama yıllar boyu hep solgun, hep yorgundu sanki. Yüzünü hiç unutmadım, hayâli hep gözlerimin önünde. Ali de yedi yaşındaydı o zaman. Herşey darmadağın oldu, Babam çâresiz kaldı, tekrar evlendi.*

- Koridorda yürürken bir asker durdu önümüzde; kocaman ciltli defterleri kucaklamış, sordu, nedir n'oloor? Kaçak. Ben kaçak değilim, bedel vermişim; eğer ki yalan söyloor isem sizin peygamberiniz de, bizim İsa Babamız da çarpsın beni, taş etsin. Yüzüme baktı, ağlama dedi; ağloormuşum hiç farkında değilim. Makbuzun var mı? Dedim, vardı amma kimbilir nerde. Eger doğru söyloorsan belkim kaydını bulurum. Adın ne, babanın adı, kaçlısın, ne zaman bedel vermiştin? Artin oğlu Kevork Üzümcüyan, 95'liyim, yedi-sekiz yıldan fazla oldu. Defterin köşesine kaydetti; tarihini tam olarak hatırloorsun? Düşündüm, fakat aklım başımda değil ki... Bilmoorum, yedi sene mi, sekiz sene mi, on mu? Çok zaman olmuş, dedi, eski defterler depoda, imkân bulursam paydosdan sonra, akşam bakarım, bulunur mu bilmem dedi, gitti. Ardından seslendim, eğer kim bulursun, dile benden ne dilersen!

Dikkatini bir türlü toplayamıyordu, adamın anlattıklarının farkında değildi, bütün o geçmiş günler, hepsi birden, karmakarışık, yine zihnine hücum etti. *Kudüs'de, Kubbe-tüs Sahra'yı görmüşüm;*

tepedeydi, çok güzeldi. Hacer-i muallâka, o koskocaman kaya, Peygamber Efendimiz Burak'a binip Mîrâca çıkarken Fahr-i Kâinat'tan ayırlamamış, ârdından gitmek için havalanmış. Efendimiz, "Dur yâ mubârek" deyince, öylece, bir ucu havada, kalakalmış. Üstünde Peygamberimizin ayak izi vardı, öptüm. Orda dua ettim, "Ya Rabbi, bu mukaddes şehirleri, bu makamları düşmana çiğnetme! Allah dualarımızı kabûl etmedi; hatâmız, günahımız neydi bilmem ki...

-Beni bir odaya koydular, üç kişi daha var. Kapıda bir asker; dedim, evime haber verin merak ederler. Haber verildi, dedi. Derken benim kâtip geldi, aman patron, n'oldu? Dedim boyle boyle, başıma bir iştir geldi; ya sabaha çıkar gelirim eve, ya da öbür gün gideceğim kimbilir nereye? Ama sen hanıma öyle söyleme, yanlışlık olmuş öğleye gelecek de. Baktın ki gelmedim, çocukları da alıp getir buraya, son bir defa göreyim. O zaman çocuklar daha küçücük, ben gidersem halleri ne olacak, yazıhane kapanacak, işler duracak, kimbilir ne zaman döneceğim? Belki de dönmeyeceğim.

Ali dönmedi; ikimiz beraber gitmiştik Çanakkale'ye. Ona şehitlik nasib oldu, bana olmadı. Keşke onun yerine ben öleydim, ama benim çekilecek çilem varmış. Çileye soyunmak istemiştım, babam gibi; izin niyâz ettim Şeyhim Efendimden. "Evlâdım, demek çileye tâlipsis, öyle mi? Şimdi hayat baştan sona çile. Allah âsân eylesin" Sen misin çile isteyen, işte çile, çek çekebildiğin kadar.

-O günün her dakikası sankim beynime kazındı, aradan yıllar geçti hiç unutmadım, unutamadım. Akşam oldu yemek getirdiler, iki lokma yedim, ama boğazımdan geçmoor, bıraktım. Sonra birer sigara sardık, dertleştik... Nihayet nöbetçi geldi, hadi dedi, helâya, gittik. Elimi yüzümü yıkadım, döndüm. Asker lâmbanın fitilini kıstı, konuşmayı kesin, yataklara! dedi. Uzandım, uyku nerdeee, sağa dön sola dön... Sabaha karşı dalmışım, bir rüya gördüm, ne gördüm bilorsun?

-Ne sordun? Anlamadım.

-Rüyamda ne gördüm dersin?

-Ne gördün?

-Asker olmuşum, İngilizlerle savaşırken esir olmuşum.

Cemâl Paşa geldi, askeri teftiş etti. Asker! dedi, Kanal'ı geçecek miyiz? Hep bir ağızdan haykırdık, geçeceğiz! Mısır'ı İngilizlerden geri alacak mıyız? Alacağız! Dedik, ama herkes yavaş sesle söylendi: Allah senin cezânı versin! Gece karanlığında sallarla Süveyş'i geçiyorduk; birden kıyamet koptu, makineli tüfeklerin tarrakası kulakları sağır etti sanki. Binlerce asker denize döküldük. Sonunda bacağımda bir İngiliz kurşunuyla kurtuldum. Kanal hâtırası.

- Evet, esir olmuşum. Beni tel örgülerin içine hapsedoorlar, kıyâmet gibi esir var. Yaralıyım, kolumun birisi kopmuş omzumdan, ama tam kopmamış, sallanoor. Türk değilim ben, Ermeni'yim, Ermeni deoorum. Bakoorum kolumdan kanlar aloor. Bağiroorum, Ermeniyim ben, Ermeni! Bir türlü kimseye lâf anlatamoorum. Korku ile uyandım, bütün vücudum ter içinde. Öbür adamlar da uyanmış, ne bağiroorsun dediler. Kalktım oturdum, vakit erken, daha hava aydınlanmamış. Bir sigara sardım, yaktım, aç karnına. Sonra başladım odada dolanmağa, bir aşağı bir yukarı, bir aşağı bir yukarı. İkide bir durup saate bakoorum, vakit geçmek bilmoor. Ey Kevork, deoorum, eğer kim kaydın bulunmaz, yandın çıra gibi oof of... Ne oflayıp pufloorsun, seninki can da bizimki patlıcandır? Doğru, doğru amma hani siz ne deoorsunuz, ateş düştüğü yeri yakar.

Ateş düştüğü yeri yakar. Ateş, önce benim bağrıma düştü, Annem ölünce dünyam yıkıldı, mektebi bıraktım; Babam bana söz dinletemedi, işsiz güçsüz, âvâre olmayayım diye beni yanına, yağhâneye almıştı. Yeni anamızdan iki kardeşimiz daha oldu; Mustafa

ile Ahmed. Analığım çok iyi insandı, bizi öz evlâdlarından hiç ayırmadı. Ali ile ben, yağhanede babamıza yardım ediyor, bağda tarlada çalışıyorduk. Bir gün Babam beni Mevlevîhâneye götürdü, on-dört yaşındaydım, Şeyh Efendinin elini öptüm. Beni paşmakçı yaptılar; sonra semâ çıkardım, ney meşk ettim, Farsça, Arapça, öğrendim. Tam altı yıl, sanki bir mekteb gibi, dedelerden hesap hendese, tarih okudum, Mesnevî dinledim. Aaah, ne güzel günlerdi onlar!

-Vakit geçmek bilmoor, sabah çorbası geldi, yanında zeytin ekmek. Ama iştah kalmamış, boğazımdan geçmoor ki... Neyse, çorbadan birkaç kaşık aldım, biraz ekmek, bir iki zeytin. Derken mesâi başladı, gelen giden... bekleorum ne zaman haber gelecek. Nihayet iki asker geldi, üç adam daha getirdi. Aman dedim, bana bir haber vardır? Yok, dediler, öbür adamları alıp gittiler. Nasıl sıkıloorum anlatamam, bir lâf var sizde hani, dokuz doğurmak; ben ondokuz doğuroorum. Nihayet, öğleye doğru posta geldi; Artin oğlu Kevork! Benim, dedim. Hadi çık, dedi, serbestsin. Nasıl sevindim bilemezsin, bağıroorum, ooh deoorum oh, kurtuldum askerlikten!

Asker olunca, okuman yazman var, yazın da güzel, deyip beni Şûbede yazıcı yaptılar; böylece memleketimde kaldım. Üç yıl dolmak üzereydi, harp başladı, terhisler durduruldu. Şûbe dolup taşıyordu, askerlik çağına gelenler, ardından ihtiyatlar; her gün yüzlerce adam askere alınıyor. O arada Ali'yi de askere aldılar. Sen burada kalacaksın, demişti bana kumandan, sana ihtiyacım var, cepheye gitmeyeceksin. Demişti ama, Çanakkale'de harp kızışınca, haydi yallah... Ali de, ben de kendimizi cehennemin ortasında bulduk.

-Fırladım çıktım şubeden, koşa koşa gittim eve, sarıldım çocuklara. Günlerce çıkmadım evden; sonra gittim bizim kiliseye, mumlar yaktım, sandığa bir avuç para attım. Sankim yeniden doğmuşum. Bir gece bile evden ayrı kalmak ne zor imiş.

Dört yıl sonra eve döndüm, ama hiç sevinemedim. Ali'nin şehit haberi gelince babam selâmün kavlen olmuş, üç gün sonra da göçüp gitmiş, bana aylar sonra yazdılar. Zavallı analığım, iki çocukla kalmış. Zaten kimsesi yoktu; önce yağhâne satılmış, sonra bağlar tarlalar; harp zamanı, yok pahasına gitmiş. Kardeşlerim henüz küçük, ne elde var ne başta.

-Hayganuş, sen istersen yukarı çık, işin sonuna geldik, aradığım adam işte budur. Artık gönül rahatıyla Amerika'ya gidebiliriz.

Kimi aramış, beni mi, neden ki? Bu uzun hikâyeyi neden anlatıyor bana?

Kadın ayağa kalktı, 'hoşça kalın' diyerek kızın elinden tutup dışarı çıktı.

-Ne deoordum, iki-üç ay geçti aradan, birden aklıma o yazıcı asker geldi, eyvah dedim ben ne yaptım! Hemen gideyim, teşekkür edeyim, bir ihtiyacı var ise göreyim. Gittim şubeye, baktım, reis başka bir reis. Anlattım, böyle böyle dedim, ben o yazıcıyı aroorum. Hepisi gitti dedi, cepheye; eli ayağı tutan kim var ise gitti. Benim de çürük raporum var, o yüzden geri hizmete verdiler. Çıktım odadan, koskoca şubede birkaç asker kalmış, onlara sordum, bilen yok.

Çanakkale'de Ali yaralandı, hastahaneye kaldırdılar, İstanbul'a. Ölenler hemen oraya gömülüyor, yaralıları sabah-akşam gelen vapurlar alıp gidiyordu. Durmadan vapurlar gelip gidiyordu. Ali'den haber alamayınca mektup yazdım; bir hastabakıcıdan cevap geldi, durumu ağır diye. İzin istedim kumandandan, sabah git akşam geri dön dedi. Vapura binip gittim İstanbul'a, Haydarpaşa'ya. Onu gördüm; iki kurşun yemiş bitkin yatıyordu. Ümit yok dedi doktor. Sarıldım, iyileşirsin inşaallah dedim, hayır der gibi başını salladı. Bir şey fısıldadı, anlamadım, kulağımı ağzına verdim; helâl et dedi. Kendimi tuttum, ağlamadım; eğilip öptüm, sonra çıktım. Yolda hem

yürüdüm hem ağladım. Ertesi gün gitmiş; nereye gömüldü bilmiyorum. Hastahanedede vefat eden bütün o şehitlerin kabirleri nerede?

-O adamın yüzü gözlerimin önüne gelir idi, acaba şimdi nerede deridim; sağ mı, yoksa öldü mü, esir mi? O zaman hep dua eder idim, ey göklerdeki Babamız, ey Meryem Anamız o iyi kâıplı genç adamı koruyun; koruyun kim sağ sâlim memleketine dönsün, ben de ona borcumu ödeyeyim! Çok söylemişim böyle, amma aylar yıllar geçince, iş-güc arasında unuttum gitti.

Unutmak ne güzel; yara üstüne sürülen merhem gibi... ah, ben de unutabilsem...

-Lâfım uzadı, ama kusura kalma, biraz daha dinle; Harp bitmiş, kalan askerler terhis olmuş, Yunan şehri işgal etmiş idi. Bir Perşembe akşamıydı, sizin tekkeye gittim, şu servili tepedeki tekkeye. Eskiden beri merak eder idim, bir bakayım dedim nasıl imiş. Amma bizimkilere hiç duyurmamışım. Sen de bilirsin orayı? Hani dönüyorlar ya!

-Evet bilirim, ben de mevlvî idim, orda çok semâ ettim.

-Yâ öyle mi? Neyse, içeri girdim, kimse bana bu Ermeni burada ne aroor, demedi; hepsi de hoş gelmişsin dediler. Neyse, diyeceğim şu; Şeyh Efendi önce fârisice bir şeyler okudu, şiir gibi; soora Türkçe söyledi, tane tane. Arada öyle bir lâf etti ki içime işledi; dedi ki "insanlar kardeştir; ister Rum olsun, ister Ermeni; ister Hıristiyan olsun, ister Yahudi; Allah diyen herkes bizim kardeşimizdir. Biz bu topraklarda bin senedir beraber yaşadık, birbirimizi hiç incitmedik." Soora harbden, ölenlerden bahsetti; "binlerce dul var, yetim var; dullar bacımız, yetimler evlâdlarımızdır, hepimiz onlara borçluyuz" dedi. Ne doğru söz! O zaman kafama dank etti, ben ne aptal imişim ki bu yaşa geldim hiç düşünmemişim. Öyle ya, ben de borçluyum. O asker geldi aklıma gene, ona borçluyum, kimsesiz kadınlara, çocuk-

lara borçluyum. O günden soora hep utandım; kendimden utandım; düşündükçe boğazımdan lokma geçmez idi.

“Vatana borcumuz var evlâdım, Allah yolunda malıyla, canıyla cihad edenler ölmez; yüzün ak olsun” demişti Şeyhim Efendim. Çanakkale’ye gitmeden önce elini öpmüştüm. Ah şimdi sağ olaydı... Askerken ara sıra mânâda görüyordum; o nûr gibi yüz, o şefkât dolu gözler bana tesellî oluyordu. Hattâ birkaç defa elini uzatıp başımı okşamıştı; tıpkı çocukluğumdaki annem gibi..

-O günden sonra çok düşündüm, siz oralarda kiminiz öldü kiminiz yaralandı, kimi de esir düştü. Ama ben rahat, evimde oturdum çoluk-çocuk, az çok ticaret yaptım para kazandım. Bu revâdır?

Çok şükür ben esir olmadım, Allah bana o acıyı tattırmadı. Ama daha beterini verdi bize, işte şimdi hepimiz esiriz.

-Bir akşam müftü Âlim Efendinin evine gittim, gece karanlığında; kimse görmesin. Konuştuk; söylemesi ayıp ama, üç-beş kuruş bıraktım hayır için. Ondan sonra her ay gittim ziyaretine, bana hep “Allah râzı olsun” der idi, dua eder idi. O çok büyük bir adam, çok! O olmasa bu rumlar daha ne eziyetler eder idi halka...

-Evet, şehirde askerler, köylerde rum çeteciler yapmadıklarını komadılar.

-Bir ziyaretimde o yazıcıdan bahsettim, nasıl bulurum, dedim Müftü Efendiye, ona borcum vardır ödemek istoorum. Dedi ki, bir adam askere kayd olmak için şubeye gelince piyade, topçu, levâzım filan diye ayırırlar; okuma-yazması olanları da alıkoyup yazıcı yaparlar. Muhtemeldir ki aradığın asker buralıdır; eğer sağ kaldı, dönüp geldi ise, şimdi bu şehirdedir. Adını bilorsun, yüzünü hatırlorsun? Adını bilmoorum dedim, ama görsem hemen tanırım; bir de bileğinde et beni vardı. Oyle sevindim ki, demek o buralıymış; eğer ölme-

diyse belkim bir gün ona rastlarım deoordum. Mağazaya gidip gelirken hep sağa sola bakınır, o adamı arar idim. Çok dolaştım, o sokak senin bu sokak benim, amma nâfile... Sonunda ümidi kestim, oyle uzuldüm ki anlatamam. Ama bu gün bir mucize oldu ve sen çıkıp tâ evime kadar kendi ayağıyla geldin.

-Bu söylediklerinin benimle ne alâkası var?

-Harp patladığında sen Askerlik Şûbesinde idin, değil mi?

-Ben mi?

-Evet sen! Seni hiç unutmadım; beni askerlikten kurtaran adam sen idin!

-Anlamadım, seni nasıl kurtarmışım?

-Yarım saattir anlattoorum ya! Sen orda yazıcı değil miydin?

- Evet, ama iki yazıcı daha vardı, belki onlardan biriydi.

- Sen beni hatırlamoorsun?

-Hayır, hatırlamıyorum; o zamanlar ana-baba günüydü, yüzlerce adam geliyordu.

-Ama ben senin yüzünü hiç unutmadım; o pâdişah gibi çekme burnunu, siyah bıyıklarını, koyu elâ gözlerini hiç unutmadım. Ama bir şeyi daha unutmadım, sağ elinde bileğinin üstünde bir et beni var, değil mi? Uzat bakayım şu elini, uzat uzat.

Sütçü şaşırdı; kolunu uzattı.

- Sıva kolunu biraz; hah işte bak! Bir sürü defteri kucağında tuttoordun, o zaman görmüş idim. Eh, buna ne diyeceksin şimdi?

- Allah Allah, hiç hatırlamıyorum ama demek ki öyle bir şey olmuş.

- Evet, oyle bir şey oldu ve sen benim hayatımı kurtardın; onun için sana borcum var.

- Borcun falan yok bana; ben sadece vazifemi yapmışım, o kadar.

-Hah, işte ben de şimdi vazifemi yapmak istoryum. Bak şimdi sana anlatayım; Agabeyim yirmi yıl önce Amerika'ya gitti; iki sene sonra çoluk çocuğu da aldirdi. Çok para kazanmış, zengin olmuş; ithalat-ihracat yapoor, bir de çiftlik almış. Kaç zamandır bana gel de-or; burda ev, iş, para, her şeyin hazır, al yengemile kızı, bin vapura gel. Oğlanı göndermiş idim yıllar önce, orda hem iktisat okoor hem de amcasının yanında çalışoor. Ben gitmek istemedim; anam atam buralı, burda doğdum, bu memleketin ekmeğini yedim suyunu içtim. Ama sizinkiler şarktaki binlerce Ermeniye sürgün ettiler.

-Ettiler, ama onların da yapmadığı kötülük kalmamış.

-Evet, bizimkilerde de çok kabahat var; hani demem o ki işin tadı kaçtı. Onun için ben de gitmeye karar verdim geçen yıl, başka çare kalmadı. Amma gidemedim, sen içime dert olmuş idin, o yüzden bekledim, belki bulurum diye. Bak, Yunan ordusu yenilip geri çekilmiş; sizin asker yakında buraya gelir, bize n'aapar bilinmez. Ama yunan kaçarken öldürecek, yakacak yıkacak. O hengâmede her şey olabilir.

-Evet, her şey olabilir, her şey olabilir...

-Şimdi seni buldum ya, artık rahatça gidebilirim Amerika'ya. Malımı mülkümü satsam kaç para edecek; yok bahasına gidecek. Yol masrafım hazır. Ama sana bir teklifim var: Bu evi, yazıhane ile depoyu, taşhanın sırasındaki üç dükkânı sana vereyim. Bir de üzüm bağım vardır, yirmi dönüm kadar; yarın gidelim tapuya, hepisini senin üzerine yapayım.

Allah Allah, bu adam ne diyor böyle?

-Hayır olmaz, istemem.

-Bak, sana yalvaroorum peki de.

- Hak etmediğim bir şeyi kabul edemem.

- Şöyle bir düşün hele, Yunan çekip gittikten soora ne olacak biloorsun? Kimin ki parası var, malı var onun borusu ötecek. Sen askerlik yaptın, yıllarca... Döndün geldin, ayağın sakat. Ama kimi zenginlerin çocukları hiç gitmedi, alavere dalavere, parayı basıp rapor aldılar, zengin idiler daha da zengin oldular. İşte bak şimdi sen sut satoorsun; bi güğüm sutle bi âile idâre edilir? O zaman seni kim dinler! Okumuş yazmış adamsın, paran olursa sözün de geçer, fakire fi-karaya da iyilik edersin. Hadi, he deyiver!

-Diyemem

-İster isen git müftüye danış, Âlim Efendiye.

Sütçü ayağa kalktı,

-Evet, müftüye git, danış, o ne derse oyle yapalım, tamam mı?

Peki demek gelmiyor içimden; bütün ruhum, varlığım isyan ediyor, istemiyorum, hayır hayır hayır!

-Sana yalvaroorum, peki de, tamam de, beni bu azaptan kurtar!

-Yapamam.

-Neden kabûl etmoorsun, ben Ermeniyim diye mi?

-Yo,yo... ondan değil, ondan değil.

-Siz Türkler hep böyle mağrur adamlarsınız, kimseden bir şey istemezsiniz. Madema ki kardeşiz, kardeş kardeşe yardım

etmeyecek mi?

Sütçü ayağa kalktı, kapıya doğru yürüdü.

-Bana müsaade, eyvallah

-Dur, gitme, eğer ki he demezsen Amerika'ya gidemem ben; evet de, ömrümce sana minnettar olayım.

Ah şeyhim Efendim bana yardım et, ne diyeyim ben bu adama, sen söyle; kimseden bir şey istemedim, kimseye minnet etmedim. Şimdi buna nasıl katlanırım?

Her şeyi Allah'dan bil evlâdım, kullardan değil; zuhûrâta tâbî ol.

Durdu; düşündü ve sonra

-Pekâlâ, dediğin gibi olsun, Müftü Efendiye gider, arzederim.

-Oh hele şükür, hele şükür! Yarın akşam olmadan yine gel, bitirelim şu işi.

Geç kaldım, Gülbeyaz merak etmiştir; gerçi daha öğleye vakit var...

Pabuçlarını giydi; güğümü aldı,

-Allah'a emânet olun, dedi dışarı çıktı.

-Hadi güle güle, güle güle.

Kapının önünde bir an durdu, masmavi gökyüzüne baktı; güneş hayli yükselmiş, kumrular susmuştu ama serçeler hâlâ cıvıldaşıyordu. *Gönlüm bu adamın hiçbir şeyini istemiyor. Ey Allah'ım bu ne zor imtihan, bu Ermeninin elinden mi vereceksin bana, hiç Müslüman kulun yok mu ?*

Oğlu geldi gözünün önüne, Allah râzı olsun, kayınvalidemden de kayınpederimden de... Gülbeyaz hastalanınca çocuğu aldılar.

Yürüdü, yaşlı adam küçük havuzun kenarına oturmuş çubuğunu tütürüyordu. *Kimdi bu adam, dergâhdan biri miydi acaba?*

-İsmi ni bağışlar mısın efendi baba, seni bir yerden tanıyorum ama nerden, çıkaramadım. Mevlevîhâye gider miydin eskiden?

Adam başını kaldırdı, baktı, gözlerinin içi gülüyordu.

-Neyzenbaşı Hüseyin Dedeyim ben. Senin yüzün de hiç yabancı değil evlâd, sen de gider miydin mevlevîhâneye?

-Evet ya, giderdim; dergâhda paşmakçılık yapardım, semâ ederdim, yıllar önce...

-Hani şu, derenin alt başında yağhanesi olan derviş Mehmed Efendi vardı, Kösebeylerden, sen onun oğlu Hasan mısın yoksa? Bir de kardeşin vardı, Ali miydi, neydi?

-Evet, ben Hasan'ım; kardeşim de Ali. Ver elini öpeyim.

Eğilip elini öptü;

-Acelen yoksa gel otur şöyle yanıma, iki lâf edelim.

-Yok

İhtiyarın yanına oturdu.

-Sen de asker miydin?

-Evet, önce ben askere gittim sonra Ali.

-Ne kadar yaptın?

-Yedi sene

-Yedi sene ha! Vay anam vaaay! Ali nerelerde, geldi mi?

-Hayır, o şehid oldu.

-Aaah canım aah, hiç şüphesiz cennet-i âlâdadır o şimdi; senin

de gazan mubârek olsun, Allah kabûl etsin.

-Nasıl mubârek olur ki? Yenildik; şu hâle bak bütün Memâlik-i Osmaniyye ayaklar altında, düşman buralara kadar geldi.

-Evet, çok acı, çok...

-Senin de bir oğlun vardı, Osman, o nerde?

-O da gitti askere, birkaç ay mektubu geldi sonra kesildi. Kaç yıl, sormadığım yer kalmadı, kayıp dediler; öldü mü, esir mi oldu belli değil.

İhtiyar mendilini çıkarıp gözyaşlarını sildi.

-Hep bekliyorum, acaba diyorum, bir gün çıkıp gelir mi?

-Bazıları çıkıp gelmiş kaç sene sonra; esaretten dönmüşler, inşallah Osman da gelir. Başka çocuğun var mıydı?

-Var, bir kızım var, evli, iki de torun. Neyse ki damadımı askere almadılar, gözü şaşı diye. Şaşı olduğundan utanırdı eskiden, şimdi hâline şükrediyor.

-Ne iş yapıyor ?

-Kunduracı; ama kimse ayakkabı yaptırmıyor artık, para pul yok ki... O da işi eskiciliğe döktü, pabuç tamir ediyor, kıt-kanaat geçiniyorlar işte. Ya sen; sen evli misin?

-Evet, küçük bir oğlumuz var. *Ah Gülbeyaz annem gibi sen de mi bırakıp gideceksin beni?*

-Allah bağışlasın. Geçim çok zorlaştı, halk fakir düştü, dollar yetimler; ne at kaldı ne öküz. Tarlaları sürececek ekecek adam yok, üzüm bağları perişan. Amma n'eylersin, bu da bir tecellî işte, her şey Hak'tan.

- Evet, evet de bizi harbe sokanların hiç mi günahı yok?

- Olmaz olur mu? Elbette var... N'apalım, elimizden bir şey gelmiyor ki, duadan başka. Allah sonumuzu hayreylesin.

- Âmin. Sen ne güzel ney üflerdin, dördüncü selâmda son tak-simi öyle güzel yapardın ki ben semâ ederken mest olurdum, ken-dimden geçerdim âdetâ. Üflüyor musun hâlâ?

- Ne gezer; beni çoktan bıraktı, gayri nefesim yetmiyor. Der-gâha gittin mi hiç?

- Hayır, hiç gitmedim. Şeyhim Efendim vefat etmiş, gitsem n'olacak ki...

- Öyle deme; Cemâl Ârif Efendi dâr-ı bekâya göçünce yerine Ahçı Dede Hayreddin Efendi geçti; bilirsin çok iyi insandır, îmânî ka-vîdir, âlim adamdır. Kalan dervişler, hepsi ben gibi ihtiyar, onun et-rafında toplandık; arada bir gitsen iyi olur.

- Evet, haklısın gitmeliyim; giderim inşaallah.

-Baban, benim hem tarîkat yoldaşım hem de dostumdu; peki-yi anlaştık, beraber çile çıkardık. Ne güzel günler yaşadık, neler neler gördük. Ama hepsi gitti işte, kuşlar gibi uçup gittiler; Şeyh Efendi gitti, baban gitti, bütün canlar gitti... Ne mutlu onlara ki bu acı günleri görmeden rahmet-i Rahmana kavuştular. Bir ben kaldım geride... Böyle zelil, böyle zebun... Osman'ım belki de hiç gelmeyecek. Şu hâlîme bak, bu yaşımda üç kuruş için bir Ermeni'nin bahçe-sinde çalışıyorum. Ama Allah'tan ümit kesilmez, O her şeye kadirdir, isterse ölüden diri çıkarır.

-Evet, evet Allah kâdirdir, ölüden diri çıkarır...

Güneş hayli yükselmişti, hafif bir rüzgâr esiyordu. Sütçü derin derin içini çekti, *aaah Allah'ım...* dedi.

Sonra hiç konuşmadılar; kuş sesleri arasında, dalgın, gökyüzü-ne, ağaçlara baktılar, baktılar, baktılar...■

**EN İYİ ÜRÜN.
EN İYİ ÇÖZÜM.
EN İYİ UYGULAMA.**

Seramik yapıştırıcısından su izolasyon çözümlerine, endüstriyel zemin çözümlerinden derz dolgu malzemelerine... Yapı kimyasallarında "daima en iyi" ne varsa Kalekim'de... Kalekim, Kale'de

kalekim.com.tr

Kalekim
Daima en iyi